

**Valmistalon evoluutio suomalaisen puutaloteollisuuden
mainoskuvastoissa 1980–2000-luvuilla**

Tiia-Pauliina Koskelo

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Taidehistoria

Kevät 2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Tiia-Pauliina Koskelo	
Työn nimi – Title Valmistalon evoluutio suomalaisen puutaloteollisuuden mainoskuvastoissa 1980–2000-luvuilla	
Oppiaine – Subject Taidehistoria	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Huhtikuu 2013	Sivumäärä – Number of pages 105 + kuvaliite 27 sivua
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielman aiheena on suomalaisten puurakenteisten valmistalojen arkkitehtuuri ja kehitys 1980-luvulta 2000-luvulle. Koska aihetta ei ole tutkittu, tutkielman tavoitteena on saada ilmiöstä kokonaiskuva. Valmistalot ovat näkyvä osa suomalaista rakennettua ympäristöä, sillä teollisesti tuotetuista omakotitaloista tuli tutkittavana ajanjaksona suosituin omakotirakentamisen muoto.</p> <p>Tutkimusaineistoon kuuluu 45 talokuvastoa puutaloteollisuuden eri toimijoilta sekä kolme toimitettua talo-opasta. Tutkielma edustaa laadullista tutkimusta ja pyrkii ilmiön kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Analyysi tähtää valmistalojen julkisivuarkkitehtuurin piirteiden tunnistavaan ja nimeävään tarkasteluun sekä vaikutteiden kartoittamiseen vertailevan tutkimuksen keinoin. Tältä osin tutkimusmenetelmässä on piirteitä Erwin Panofskyn kehittämästä ikonografisesta analyysistä. Aineistoa tarkastellaan neljänä kategoriana (matalat tasamaatalot, ulkomaiset vaikutteet, modernismi ja postmodernismi sekä rakennusperinne) viitenä ajanjaksona. Tällöin voidaan nähdä sekä tietylle aikakaudelle ominaiset piirteet että valmistaloarkkitehtuurin kehitys pidempänä ajanjaksona.</p> <p>1980-luvulla valmistaloteollisuus saavutti merkittävän aseman omakotirakentamisessa. 1970-luvun lopulta lähtien suomalaisessa rakennustaiteessa postmodernismi haastoi modernismin ja saavutti ns. suuren yleisön suosion. Rakentajien ja modernistiseen traditioon nojaavien arkkitehtien makumieltymykset ovat törmänneet, kun taas mielikuvamarkkinointia ja ajan trendejä hyödyntävät talotehtaat ovat vastanneet kuluttajien toiveisiin. Valmistalojen arkkitehtuuri on hitaasti muuttuva, mutta nopeasti uutuuksiin reagoiva ilmiö. Esimerkiksi 1960–70-luvuille tyypilliset matalat tasamaatalot säilyivät kuvastoissa perustyyppinä 2000-luvulle saakka; toisaalta kuvastoissa on nähtävissä muoti-ilmiöitä, jotka vaihtuvat nopeasti. Edelläkävijöitä ovat asuntomessutalot, joissa ajan uutuudet näkyvät ensimmäisenä. 1970-luvun lopulta lähtien postmodernismi tuo valmistalojen modernistista linjaa noudattaneeseen suunnitteluun uusia virtauksia. Postmoderni rakennustaide vaikuttaa valmistalojen arkkitehtuuriin suoraan mm. eri klassististen yksityiskohtien muodossa. Postmodernismi ilmenee myös kansanomaisina suuntauksina, jotka 1980-luvulla näkyvät ulkomailta omaksuttuina, eksoottisina piirteinä. Myös 1990-luvun suuri ilmiö, perinnetalot, hyödyntää rakennusperinteen lisäksi postmodernismin tunnetuksi tekemiä yksityiskohtia. 2000-luvulla uusmodernistinen suuntaus muokkaa aiemmin elitistisenä pidetystä modernismista kansantajuinen uustyylin. Tutkielma osoittaa, että postmodernistiset piirteet säilyvät valmistalojen arkkitehtuurissa 2000-luvulle saakka.</p>	
Asiasanat – Keywords arkkitehtuuri, puutaloteollisuus, omakotitalot, pientalot, valmistalot, postmodernismi, modernismi, rakennusperinne	
Säilytyspaikka – Depository Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	5
1.1	Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset	5
1.2	Tutkimusaineisto, aiempi tutkimus ja lähdekirjallisuus	8
1.3	Tutkimusmenetelmät	10
2	TUTKIMUSKOHTENA 1980–2000 -LUKUJEN OMAKOTITALOT	14
2.1	Omakotiasumisen taustaa	14
2.2	Valmistaloteollisuus omakotihaaveen toteuttajana	19
2.3	Modernismi ja postmodernismi suomalaisessa rakennustaiteessa 1970-luvun jälkeen	24
3	TEOLLISESTI VALMISTETTU PUURAKENTEINEN PIENTALO HISTORIALLISENA ILMIÖNÄ	28
3.1	Tyyppi- ja valmistalojen historiaa	28
3.2	Nykyiset elementtijärjestelmät pientaloteollisuudessa	38
4	TALOKUVASTOJEN ANALYYSI	40
4.1	1980–1984	40
	Matalat tasamaatalot	40
	Ulkomaiset vaikutteet	42
	Modernismi ja postmodernismi	44
	Rakennusperinne	47
4.2	1985–1989	48
	Matalat tasamaatalot	48
	Ulkomaiset vaikutteet	50
	Modernismi ja postmodernismi	51
	Rakennusperinne	54
4.3	1990–1994	56
	Matalat tasamaatalot	56
	Ulkomaiset vaikutteet	57
	Modernismi ja postmodernismi	59
	Rakennusperinne	62
4.4	1995–1999	70
	Matalat tasamaatalot	70

Ulkomaiset vaikutteet	71
Modernismi ja postmodernismi	71
Rakennusperinne	72
4.5 2000-luku	77
Matalat tasamaatalot	77
Ulkomaiset vaikutteet	78
Modernismi ja postmodernismi	79
Rakennusperinne	84
5 Pohdinta ja tutkimustulokset	88
LÄHTEET	96
LIITE: Esimerkkejä kuvastojen talomalleista (1-87)	106

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset

Tutkielmani aiheena on 1980–2000 -lukujen teollisesti valmistettujen puurakenteisten omakotitalojen arkkitehtuuri. Aihe on merkityksellinen, koska suurin osa 1980–2000 -luvulla rakennetuista omakotitaloista on teollisesti tuotettuja valmistaloja. Laajuutensa vuoksi ilmiöstä on tullut merkittävä osa viime vuosikymmenten asuinrakentamisen historiaa, kun valmistaloteollisuus on jättänyt jälkensä suomalaisille pientaloalueille ja taajamiin.

1980–2000 -lukujen valmistaloista ei ole tehty aiemmin laajaa tutkimusta, joten tutkielmani tavoitteena on saada aiheesta kokonaiskuva tarkastelemalla ajan puutaloteollisuuden mainoskuvastojen tarjontaa. Tutkielman keskiössä on ajan pientaloarkkitehtuurin piirteiden kartoittaminen ja vaikutteiden tunnistaminen. Ilmiössä minua kiinnostaa erityisesti se, miten ajan rakennustaitteen virtaukset, kansanrakentamisen perinne ja ajan postmoderni kulttuuri heijastuvat pientalojen arkkitehtuuriin. Tavoitteenani on myös selvittää, minkälaisia asumisen mielikuvia ja ihanteita talovalmistajat mainoskuvastoissaan välittävät. Valmistalo on kaupallinen tuote, jota valmistaloteollisuus markkinoi kuluttajille luomalla mielikuvia ja pyrkimällä vastaamaan asiakkaiden mieltymyksiin. Tarkastelussa nousevat esille myös omakotirakentamisen eri vuosikymmenten muoti-ilmiot.

1970-luvulla lähiörakentamisen laannuttua omakotirakentaminen lähti uuteen kasvuun, ja sen myötä myös teollisesti valmistetut omakotitalot vakiinnuttivat asemansa osana suomalaista asumiskulttuuria. 1980-luvun nousukaudella syntyi uusia yrityksiä, jotka toivat markkinoille lisää vaihtoehtoja. Tehdasvalmisteinen talopaketti on mahdollistanut omakotitalon rakennushankkeen toteuttamisen kohtuullisen edullisesti ja helposti. Erityisesti 1990-luvun alun talouden laskusuhdanteen jälkeen valmistalojen osuus kaikista rakennetuista omakotitaloista onkin ollut merkittävä. Talotehtaiden valmistaloja on kuitenkin kritisoitu yksilöllisyyden ja esteettisen laadun puutteesta sekä räikeästä tyylien sekoittelusta. Lähtökohtaisesti valmistalojen muotokieli ei kuitenkaan ole teollisesta

valmistustavasta aiheutuva vääjäämätön lopputulos, vaan ilmiön taustalla vaikuttaa laajempi asumisen perinteeseen, muoti-ilmiöihin ja ihanteisiin kytkeytyvä merkitysten kokonaisuus.

Suomessa modernismilla on ollut 1930-luvulta lähtien keskeinen asema. Tulevaisuususkoa ja yksinkertaisuutta korostavaa modernismia on pidetty suomalaisille ominaisen tyylinä, joka on saavuttanut kansainvälistäkin arvostusta, mutta sitä on myös kritisoitu laajasti. 1970-luvun lopulta lähtien rakennustaiteessa vaikuttanut modernismia vastustanut postmodernismi saavutti suuren yleisön suosion, mutta jakoi arkkitehtien mielipiteet. Postmodernismi on jättänyt leimansa myös valmistaloteollisuuteen. Valmistalojen arkkitehtuurin on kritisoitu eroavan sekä julkisen rakentamisen että arkkitehtijulkaisuissa esitelyjen yksittäiskohteiden suunnitteluideoista ja estetiikasta. Kritiikin taustalla on myös se, etteivät arkkitehdit itse ole juurikaan päässeet osallistumaan valmistalojen suunnitteluun. Vielä teollisesti valmistettujen omakotitalojen alkuaikoina eli toisen maailmansodan jälkeisellä jälleenrakennuskaudella tyyppitalosuunnittelussa toimi paljon arkkitehtejä. Sitten valmistalojen suunnittelijoina on lähinnä ollut insinöörejä ja rakennusarkkitehteja.

Omakotitalojen arkkitehtuuri on aina tullut niin sanotun akateemisen arkkitehtuurin eli rakennustaiteen vanavedessä, tosin hieman vaatimattomammassa ja muunnellussa muodossa¹. Rakennustaiteen vaikutteet näkyvät valmistalojen arkkitehtuurissa, vaikkakin vain hyvin valikoituneesti ja viiveellä. Työn yhtenä tavoitteena on seurata, miten postmodernismi mukautettiin valmistalojen arkkitehtuuriin ja sopeutettiin suuren yleisön makuun. Samalla tarkastelen myös sitä, minkälainen rooli modernistisella arkkitehtuurilla on valmistalokuvastoissa eri aikoina. 1900-luvun lopun pientalojen arkkitehtuurissa on läsnä myös kansanrakentamisen ja suomalaisen asumiskulttuurin historia, mikä on eri aikoina näkynyt eriasteisina viittauksina. Oletan, ettei kyse kuitenkaan suoranaisesti ole jatkumosta, koska perinne on modernismin myötä katkennut. Yhtenä näkökulmana tutkielmassa on se, miten suomalaista rakennusperinnettä hyödynnetään valmistalojen arkkitehtuurissa ja minkälaisia viittauksia perinteeseen valmistaloissa käytetään.

¹ Björk, Nordling & Reppen 2009, 5.

Suomalaisten omakotitalojen arkkitehtuuria ei voi tarkastella puhtaasti kotimaisena ilmiönä, vaan siinä on havaittavissa yhtäläisyyksiä kansainvälisen pientalorakentamisen kehitykseen. Yhdysvalloilla on pitkään ollut merkittävä rooli eurooppalaisen omakotiasumisen esikuvana. Analyysissa haen vertailukohteita Yhdysvaltojen lisäksi pääasiassa muista Pohjoismaista, missä viime vuosikymmenten pientaloarkkitehtuurin ilmiöt ovat olleet pääpiirteissään hyvin samankaltaisia kuin Suomessa. Pohjoismaiden ja Yhdysvaltojen pientalorakentamista yhdistää pitkä historia puun käytössä, koska se on aina ollut helposti saatavilla oleva materiaali².

Tutkimuksessa käytän tutkimuskohteena olevista teollisesti valmistetuista pientaloista pääasiassa termejä *valmistalo* ja *omakotitalo*. Suomessa pientaloihin lasketaan kuuluvaksi erillispientalot sekä rivi- ja paritalot. Erillispientalo vastaa yleiskielen termiä omakotitalo, omalla tontilla seisovaa yhden perheen taloa. Tutkimuksessani käytän kuitenkin termejä *omakotitalo* ja *pientalo* synonyymeina. Maatilojen asuinrakennuksia ei ole laskettu omakotitaloihin kuuluvaksi, mutta myös ne ovat mukana tutkimusaineistossani, koska niillä on rooli tutkittavan ajanjakson pientaloarkkitehtuurin kehityksessä. Puurakenteisista tehdasvalmisteisista omakotitaloista on käytössä eri nimityksiä riippuen siitä, mitä elementtijärjestelmää talon rakennuksessa käytetään. Taloteollisuudessa eriasteisista tehdasvalmisteisista talotoimituksista käytetään yleistermiä talopaketti. Talopaketit voi jakaa kahteen ryhmään: valmisosataloihin ja valmistaloihin. Valmisosatalon toimitukseen sisältyy vain osa rakennusmateriaalista, ja talo rakennetaan yleensä loppuun omatoimisesti. Valmistalo rakennetaan valmiiksi jo tehtaalla ja tuodaan perustuksille muuttovalmiina.³ Arkikielessä ja tutkielman lähdekirjallisuudessa termiä *valmistalo* käytetään kuitenkin yleisesti kaikista tehdasvalmisteisista puurakenteisista pientaloista. Myös tutkielmassani käytän termiä valmistalo sen laajemmassa yleiskielisessä merkityksessä riippumatta talotoimituksen valmistusasteesta tai -tavasta.

Talotyyppi tarkoittaa tutkielmassani rakennusta, jolla on tietyt arkkitehtoniset ominaisuudet, esimerkiksi matala tasamaatalo tai puolitoistakerroksinen jyrkkäharjainen talo. Tällä termillä en viittaa tyyppitaloon. Tyyppitalo on tyyppiinrakennusten mukaisesti joko paikallaan

² Miller 2002, 12.

³ Rakennustutkimus RTS Oy, 2011. Suomirakentaa.fi:n www-sivut.

rakennettua tai tehdasvalmisteista taloa. Tyyppitalot ovat yleensä selkeitä ja ”tyypinomaisia” suunnitelmia ja niiltä edellytetään suurta yleispätevyyttä sekä toiminnallisesti että ympäristöominaisuuksiensa suhteen.⁴ Riitta Nikulan mukaan valmistaloissa on kuitenkin etäännytty mahdollisimman kauas tyyppitalon alkuperäisestä yleispätevyyden ja kestävyiden ideasta⁵.

Tutkielman ensimmäisessä osassa tarkastelen omakotitalojen ja sitä kautta valmistalojen suosion taustaa sekä ajan rakennustaiteen ilmiöitä. Tämän jälkeen käsittelen tiivistetysti myös valmistalojen arkkitehtuurin ja valmistuksen historiaa sekä käytössä olevia elementtijärjestelmiä. Tutkimuksen toinen osa koostuu varsinaisesta talokuvastojen analyysistä.

1.2 Tutkimusaineisto, aiempi tutkimus ja lähdekirjallisuus

Tutkimusaineistona on otanta talokuvastoista puutaloteollisuuden toimijoilta vuosilta 1980–2005. Aineistoon kuuluu yhteensä 45 mainoskuvastoa ja -lehtistä. Talovalmistajien joukossa on sekä suuria että pieniä toimijoita. Kaikki kuvastot ovat suomalaisilta toimittajilta yhtä lukuun ottamatta. Myresjöhus on ruotsalainen yritys, jolla on Suomessa yksi tehdas. 1980-luvun osalta tutkimusaineistoon kuuluu talokuvastojen lisäksi kolme opasta pientalon rakentamista suunnitteleville: Rainer Hyttisen toimittamat *Talo-opas 80–81: suosituimmat pientalomallit* ja *Talo-opas 82–83: suosituimmat pientalomallit* sekä Hyttisen yhdessä Pekka Tommilan kanssa toimittama *Valmistalojen valiot: suosituimmat pientalomallit* vuodelta 1986. Oppaissa esitellään runsaasti eri valmistajien talomalleja, joten ne tarkentavat hyvin kokonaiskuvaa ajan valmistalotarjonnasta. Olen rajannut tutkimuksen ulkopuolelle hirs- ja kivirakenteiset tehdasvalmisteiset omakotitalot, sillä niiden markkinaosuus valmistaloteollisuudessa on aina ollut suhteellisen pieni⁶. Lisäksi ne eroavat puurakenteisista taloista rakennusteknisten ominaisuuksiensa sekä yleensä myös ulkonäkönsä puolesta.

⁴ Hyttinen & Tommila 1987, 4.

⁵ Nikula 1993, 150.

⁶ Esimerkiksi vuonna 1995 kaikista toimitetuista valmisotaloista puutaloja oli 78 %, hirsitaloja 17 % ja kivitaloja 5 %. Vuonna 2008 puutalojen osuus on säilynyt samana 78 %, sen sijaan kivitalojen osuus oli 12 % ja hirsitalojen osuus 10 % kaikista toimituksista. Pientaloteollisuus ry:n ja Rakennustutkimus RTS Oy:n Pientalobarometri 1/2009.

Perustelen rajausta myös sillä,, että nimenomaan puurakenteisilla pientaloilla on suomalaisessa asuinrakentamisessa pitkä ja merkittävä historia.

Valmistalojen arkkitehtuuria määrittää anonyymius: kuvastoissa talojen suunnittelijoilla ole merkittävää roolia eikä heitä yleensä esitellä. Tosin vielä 1980-luvun alkupuolen lähes kaikissa kuvastoissa mainitaan suunnittelijat joko yleisesti tai jokaisen talon kohdalla erikseen. 1990–2000 -luvuilla ainoastaan osa talovalmistajista kertoo suunnittelijoidensa nimet. Suunnittelijoihin kuuluu talovalmistajasta riippuen tehtaan oma suunnitteluosasto, rakennusinsinöörejä, rakennusarkkitehteja, arkkitehtiopiskelijoita, arkkitehteja tai arkkitehti- ja suunnittelutoimistoja.

Tutkielmani kohdistuu lähimenneisyyteen. Ajallinen läheisyys lienee yksi syy siihen, ettei aiheesta ole juurikaan tutkimuksia. Sen sijaan esimerkiksi suomalaisen asumisen arkkityyppeinäkin pidetyistä jälleenrakennuskauden tyyppitaloista on kirjoitettu runsaasti. Aihetta on tarkastellut laajasti muun muassa Kirsi Saarikangas. Arkkitehtien suunnittelemat jälleenrakennuskauden tyyppitalot ovat usein esillä myös Suomen arkkitehtuurin historiaa esittelevissä teoksissa. Myös 1960–70-lukujen valmistaloja ja niiden arkkitehtonisia ominaisuuksia on tutkittu – lähinnä korjausrakentamisen tarpeita silmällä pitäen. Sakari Ruotsalainen on tarkastellut 1960–70-lukujen matalia tyyppitaloja arkkitehtuurin diplomityössään vuodelta 2011. Tutkielmassaan Ruotsalainen sivuaa myös sitä, miten 1970-luvun lopulla postmodernistinen vastakulttuuri alkoi heijastua valmistalojen arkkitehtuuriin. 1980–2000 -lukujen omakotitaloista ei kuitenkaan ole aiemmin tehty laajempaa tutkimusta. Aihetta on käsitelty puurakentamisen ja puutaloteollisuuden historiaa tarkastelevissa teoksissa, joissa painotus on joko talojen rakenteellisten ja valmistusteknisten ominaisuuksien kehitymisessä tai taloteollisuuden toimijoiden yrityshistoriassa. Kattavan selvityksen ajan pientalomarkkinoiden kehityksestä ja siihen vaikuttaneista tekijöistä on tehnyt Matti Leiviskä, joka käsittelee ilmiötä teoksessaan *Parakeista passiivitaloihin - Suomen puutaloteollisuuden historia* (2009) Pientaloteollisuus ry:n historian näkökulmasta. Arkkitehti Heini Korpelainen on tarkastellut artikkeleissaan 1990–2000 -lukujen perinnetaloihiä ja sen taustoja, omakotitalon valinnan kriteerejä sekä asiantuntijuutta. Uusinta aiheeseen liittyvää tutkimusta edustaa Kaisu Kammosen diplomityö vuodelta 2012. Siinä Kammonen käy läpi tyyppitalojen historiaa, tulevaisuutta ja nykytilaa ja tekee

katsauksen myös vuoden 2012 valmistalotarjontaan. 1980–2000 -lukujen valmistalojen arkkitehtuuria tutkielmassa ei kuitenkaan käsitellä.

Koska suomalaisista 1980-luvun jälkeen tuotetuista valmistaloista ei ole tehty laajempia tutkimuksia, tutkielmani keskeisiä lähteitä ovat kaksi ruotsalaista 2000-luvulla ilmestynyttä omakotitalojen arkkitehtuuria käsittelevää teosta. Tutkielmani merkittävänä esikuvana on Cecilia Björkin, Lars Nordlingin ja Laila Reppenin 1900-luvun ruotsalaisten omakotitalojen arkkitehtuuria esittelevä teos *Så byggdes villan* (2009). Teoksessa tarkastellaan eri aikakausien talotyyppejä, rakenteita, yksityiskohtia ja vaikutteita yhteiskunnallista ja kulttuurista taustaa vasten. Lisäksi käytän lähteenä artikkeleita Richard Edlundin toimittamasta artikkelimuotoisesta teoksesta *Kataloghuset – det egna hemmet i byggsats* (2004), jossa tarkastellaan ruotsalaisten tyyppi- ja valmistalojen historiaa eri näkökulmista 1700-luvulta 2000-luvulle saakka. Postmodernististen yksityiskohtien tunnistamisen apuna olen käyttänyt lähteenä Anna-Maija Ylimaulan, Reijo Niskasaaren ja Ilpo Okkosen toimittamaa teosta *Arkkitehtuurin Oulun koulu*, sekä jossain määrin myös Charles Jencksin teoksia. Historiallisten tyylien vaikutusten tarkastelussa lähdemateriaalina on sekä suomalaista että ruotsalaista rakennusperinnettä käsitteleviä teoksia, ja ulkomaisten vaikutteiden tunnistamiseen olen käyttänyt kirjallisuuden lisäksi myös internetlähteitä.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkielmassani tarkastelen valmistalojen evoluutiota eli kehitystä noin kolmenkymmenen vuoden ajanjaksolla. Keskityn ennen kaikkea rakennusten ulkomuotoon ja tarkastelen valmistaloarkkitehtuurin piirteitä ja vaikutteita vertailemalla niitä ajanjakson rakennustaiteen ilmiöihin, rakennusperinteeseen sekä ulkomaiseen pientaloarkkitehtuuriin. Tässä suhteessa analyysissa on piirteitä Erwin Panofskyn kehittämästä ikonografisesta tutkimusmallista, jonka hän esittelee teoksessaan *Studies in Iconology* (1972). Kolmivaiheinen menetelmä tähtää tutkimuskohteessa (Panofskyn esimerkissä renessanssiajan maalauksissa) esiintyvien aiheiden nimeämiseen, tunnistamiseen sekä niiden taustalla olevien merkitysten selvittämiseen muihin taideteoksiin ja kirjallisiin lähteisiin

vertaamalla.⁷ Tutkielmassani ikonografisen menetelmän soveltaminen rajoittuu lähinnä piirteiden tunnistamiseen ja nimeämiseen tähtäävään tulkintaan.

Tutkielma edustaa laadullista tutkimusta. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on yleistynyt eri tieteenaloilla 1970- ja 1980-luvuilta lähtien⁸. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen, jolloin tutkittavan ominaisuuksia ja merkityksiä tarkastellaan kokonaisvaltaisesti. Laadullista tutkimusta määrittää hypoteesittomuus, jolloin tutkimuskohteista tai tutkimustuloksista ei aseteta tiukkoja ennakko-olettamuksia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei ennakko-olettamuksia olisi ollenkaan, vaan ne otetaan huomioon esioletuksina ja ne voivat muuttua sitä mukaa kuin ymmärrys aineistosta syvenee. Aineiston avulla voidaan tutkimuksessa löytää uusia näkökulmia, eikä sen vain todenneta ennestään epäiltyä. Laadullinen tutkimus on siis prosessi, jossa tapahtuu oppimista tutkimuksen kuluessa. Kun aihetta lähestytään ilman ennakko-olettamuksia tai määritelmiä, laadullisessa tutkimuksessa puhutaan aineistolähtöisestä analyysistä. Tällöin teoria rakennetaan empiirisestä aineistosta lähtien.⁹ Pentti Routio mukaan uutta kartoittava tutkimus ei noudata tutkimuksille tyypillistä loogista ketjua, vaan metodiikka ja käsitteiden määrittely tarkentuvat työn kuluessa¹⁰.

Analyysissä olen jakanut tutkimusaineiston ajallisesti viiden vuoden jaksoihin. Poikkeuksena on 2000-luku, jota käsittelem yhtenä jaksena, koska aineisto ei kata koko vuosikymmentä. Kussakin ajanjaksossa tarkastelen valmistalojen tiettyjä visuaalisia ominaisuuksia neljästä eri näkökulmasta, jotka ovat hahmottuneet vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Jaottelun tavoitteena on jäsentää laajaa tutkimusaineistoa ja mahdollistaa aineiston monipuolinen tarkastelu. Sen myötä aineistosta myös nousee esiin erilaisia tyyppisiä tiettyjen samankaltaisuuksien perusteella¹¹. Tyypittely edellyttää typologisointia eli "tyypillisten" tapausten tai tyyppimallien määrittämistä¹². Tutkielmani analyysissä muodostan käyttämäni tyypit yhdistämällä aineistosta tietyille joukoille tyypillisiä piirteitä. Tällöin analyysi on kuvaus eri ajanjaksojen valmistalojen arkkitehtuurista, samalla kun se valaisee eri ilmiöiden ja

⁷ Panofsky (1939) 1972, 14–15.

⁸ Eskola & Suoranta 2005, 26.

⁹ Eskola & Suoranta 2005, 19–20

¹⁰ Routio 2007, 69.

¹¹ Eskola & Suoranta. 2005, 181.

¹² Routio 2007, 116.

tyyppien kehittymistä koko tarkastellulla aikavälillä. Käyttämässäni jaottelussa on päällekkäisyyttä, mutta sen tarkoituksena ei ole erotella valmistaloja toisistaan täysin erillisiin luokkiin vaan mahdollistaa aineiston monipuolinen tarkastelu.

Analyysissa käytettävä jaottelu:

Matalat tasamaatalot

Tarkastelen matalien tasamaatalojen ja niihin pohjautuvien rinnetalotyyppien kehitystä. Talot ovat pelkistetyimmillään kuvastojen edullisin vaihtoehto, eräänlainen perustyyppi. Vaikka tasamaatyyppien julkisivuissa onkin piirteitä kaikista muista alla olevista luokista, olen päätenyt analysoimaan niitä erillisenä, koska ne säilyvät kuvastoissa 2000-luvulle saakka ja mahdollistavat siten valmistalojen arkkitehtuurin ajallisen kehityksen tarkastelun.

Ulkomaiset vaikutteet

Tarkastelussani kiinnitän huomion muiden maiden pientaloarkkitehtuurista omaksuttuihin piirteisiin. 1970-luvun lopulta lähtien omakotitaloihin on haettu vaikutteita ”maailmalta”: Keski-Euroopasta, Pohjois-Amerikasta sekä Välimeren maista. Vaikutteet ovat tulleet Suomeen todennäköisesti muiden Pohjoismaiden kautta. Ulkomaisiksi vaikutteiksi en kuitenkaan lue yhtäläisyyksiä esimerkiksi ruotsalaiseen rakennusperinteeseen vaan käsittelen mahdollisia pohjoismaisia vaikutteita muissa teemaluvuissa.

Modernismi ja postmodernismi

Tarkastelen luvussa ajan modernia¹³ arkkitehtuuria eli mitä ajalle uusia vaikutteita valmistalojen arkkitehtuurissa on ja miten se heijastelee modernismia ja postmodernismia. Vaikka postmodernismi vastusti modernismia, se pohjautui kuitenkin modernismiin ja usein myös lainasi sitä tyylillisesti, minkä vuoksi postmodernististen vaikutteiden tunnistaminen voi olla haasteellista. Tämän vuoksi en pyri niiden kohdalla selkeään erotteluun. Postmodernismia ja modernismia sekä niiden merkitystä suomalaisessa rakennustaiteessa taustoitetaan tarkemmin luvussa 2.3.

¹³ Moderni = *uudenaikainen, nykyaikainen, ajanmukainen; muodikas*. Nurmi, Rekiaro & Rekiaro 2004, 276.

Rakennusperinne

Kartoitan suomalaisen rakennusperinteen ilmenemistä valmistalojen arkkitehtuurissa. Tarkastelen sitä, kuinka kansanomaista talonpoikaista rakennusperinnettä ja historiallisia rakennustyyliä on sovellettu valmistaloissa eri aikoina. Tarkastelen sitä, miten yleinen ilmiö niin sanottu uusvanha arkkitehtuuri on valmistalokuvastoissa. Uusvanhalla tarkoitetaan tavallisesti vanhojen rakennusten ulkonäön kopioimista. Arkkitehti Heikki Kukkonen mukaan ammattisuunnittelijoiden keskuudessa termillä on halventava merkitys¹⁴.

Vaikka suomalaisen rakennusperinteen ja ulkomaisten tyylien jäljittely ei suoranaisesti kuulu postmodernistisen rakennustaiteen vaikutteisiin, se voidaan kuitenkin käsittää ajan postmodernistisen kulttuurin ilmentymäksi. Sakari Ruotsalaisen mukaan postmodernismiin salliva suhtautuminen historismiin ja eri tyylien kopioimiseen mahdollisti pientalosuunnittelussa ulkomaisen omakotirakentamisen jäljittelyn¹⁵. Myös Leif Jonssonin mukaan Ruotsissa 1970-luvun lopulta lähtien omakotitalojen arkkitehtuurissa näkyneet uudet piirteet olivat esimakua postmodernismin kansanomaisen kulttuurin noususta, jonka esikuvana ovat rakennustaiteessa tapahtuneet muutokset. Rakennuksen muotoa eivät enää määränneet pelkästään taloudelliset ja käytännön tekijät, vaan omakotitalojen arkkitehtuuri heijasti asujiensa unelmia ja ihanteita. Taloista muotoutui arvojen ja elämäntapojen ilmentymiä.¹⁶ Myös vanhojen rakennustyylien jäljittelyn valmistalojen arkkitehtuurissa voi ymmärtää juontuvan postmodernismin sallimasta historismista. Kuitenkaan kansanomaisten tyylien kohdalla ei mielestäni voida puhua suoranaisesti postmodernistisesta arkkitehtuurista siten kuin se rakennustaiteessa ymmärretään, vaan kyse on mieluummin välillisestä vaikutuksesta. Björkin *Så byggdes villan* -teoksen esimerkin mukaisesti analysoin postmodernistisen rakennustaiteen vaikutteita erikseen omana teemanaan.

Tutkielmassani tarkastelen valmistaloilmiötä talokuvastojen eli talotoimittajien kuluttajille tarjoamien vaihtoehtojen kautta. Talorakentajien valinnat ja mieltymykset olen jättänyt tutkimuksen ulkopuolelle. Toisaalta, asiakkaiden mieltymykset kyllä heijastuvat myös

¹⁴ Kukkonen 2007a, 10.

¹⁵ Ruotsalainen 2011, 41.

¹⁶ Jonsson 2004, 141.

talokuvastoihin, sillä talotoimittajat pyrkivät vastaamaan kysyntään. Talokuvastoissa talomalleista esitellään pohjapiirroksen lisäksi yleensä joko värillinen tai mustavalkoinen piirustus tai valokuva sekä projektiokuvat eri suunnista. Analyysissa kohdistan huomion muun muassa talojen massoitteeluun, kattomuotoon, julkisivun jäsentelyyn, julkisivuverhoukseen, ikkunatyyppiin, kuisteihin, katoksiin ja erilaisiin ulokkeisiin sekä julkisivujen dekoratiivisiin elementteihin. Nämä yhdessä luovat talon ulkoasun leimalliset, tyyppiteltävissä olevat piirteet. Tarkastelen myös talojen ulkoväritystä kullakin ajanjaksolla, mutta usein melko yleisesti, koska osassa kuvastoja ei ole käytetty värejä lainkaan. Haastetta analyysiin tuo se, että kuvastoissa käytetyt esimerkkikuvat eivät välttämättä anna täysin todellista kuvaa ajalle tyyppillisistä julkisivuista, sillä uusissa kuvastoissa on saatettu käyttää vanhoja kuvia jo edelliseltä vuosikymmeneltä. Pyrin huomioimaan ennen kaikkea kunkin ajanjakson uutuudet. Tekstin tueksi ja havainnollistamiseksi olen koonnut analyysiin liitteeksi kuvastoissa käytettyjä esimerkkikuvia.

Tutkielmassani keskityn talojen julkisivuihin, joten sisätiloja huomioin vain sikäli kuin se on tarpeen rakennuksen julkisivujen analyysissa. Kuvien lisäksi kiinnitän huomiota talomallistojen esittelyteksteihin, jotka toimivat kuvastoissa mainospuheena. Vaikutteiden kertominen tai yksityiskohtien kuvaaminen talotyyppien kohdalla ei ole kuvastoissa yleensä tapana, mutta jotkut talotoimittajat kertovat talomalliensa esikuvista, tosin hyvin yleisluontoisesti. Tarkastelen tekstin ja kuvan yhteyttä, sitä miten tekstit tukevat kuvien välittämiä mielikuvia ja luovat merkityksiä. Kuvastoissa taloille on annettu joko nimi tai koodi. Tutkielmassa en analysoi valmistalojen nimiä, mutta käytän niitä maininnan tasolla, jolloin ne kertovat omaa tarinaansa talomalleihin kytketyistä mielikuvista.

2 TUTKIMUSKOHTENA 1980–2000 -LUKUJEN OMAKOTITALOT

2.1 Omakotiasumisen taustaa

Suomalaisen asumisen perustyyppi on niin maaseudulla kuin esiteollisissa kaupungeissa perinteisesti ollut talo, jossa on asunut yhden perheen muodostama talous. Kuten tutkija Kirsi Saarikangas toteaa, *omakotitalo* on kuitenkin käsitteellisesti uusi ilmiö, joka liittyy

modernin teollisen ja kaupungistuneen yhteiskunnan syntyyn.¹⁷ Omakotitalo on läheistä sukua toiselle 1800-luvulla muotoutuneelle asuntotyyppille, huvilalle. Pääasiassa ne erosivat koon ja asukkaiden sosiaalisen aseman suhteen. Omakotitalo oli lähinnä työväenluokan asumismuoto, vuokratontilla oleva asuinrakennus, kun taas arkkitehtien suunnittelemissa yksilöllisissä, suurissa huviloissa luonnon keskellä asui porvaristo ja varakas keskiluokka. Molemmat käsitteet liittyvät Englannista ja Ruotsista levinneeseen puutarhakaupunki-ideologiaan, joka yhdisti asumisessa maaseudun ja kaupungin parhaat puolet. Myöhemmin käsitteiden rajat hämärtyivät luokkaerojen tasoittuessa. Omakotitalot suurenivat, huvilat pienenivät, ja vähitellen omakotitalosta tuli yleispätevä käsite.¹⁸ Kuten Harri Hautajärvi huomauttaa, vielä sadan vuoden takaisessa sääty-yhteiskunnassa kuilu aateliskartanon ja mäkitupalaishökkelin asukkaiden välillä oli valtava, vaikka nykyään sukukartanot, maalaistalot ja jalasmökit voidaankin niputtaa asumisen tilastoissa samaan suureen omakotitalojen ryhmään¹⁹.

Tietynlaisena esikuvana voi osaltaan pitää myös Yhdysvaltoja, jossa omakotiasuminen on ollut yleistä pitkään. Käsite ”amerikkalainen unelma” syntyi jo 1800-luvulla, ja siihen sisältyi muun muassa oma talo ja tontti esikaupunkialueella. Jo 1900-luvun alussa Yhdysvalloissa alkoi syntyä kaupunkien liepeille laajoja esikaupunkialueita ”unelmataloineen”. Suuntausta edisti maassa jo varhain käynnistynyt valmistaloteollisuus, joka teknisten keksintöjen hyödyntämisessä oli Eurooppaa edellä. Amerikkalainen omakotiasuminen onkin Pertti Lammen mukaan ollut Euroopassa niin sanotun kansanasumisen ihanteena nykypäivään saakka.²⁰

Asuminen muuttui Suomessa kerrostalovaltaiseksi kaupungistumisen ja teollistumisen myötä. Erityisesti siihen vaikutti toisen maailmansodan jälkeinen lähiörakentaminen. Kerrostaloasumisen laajentuessa omakotiasuminen säilytti Suomessa valta-asemansa ideologisella tasolla, ja vasta 1960-luvulla lähiöideologiasta muotoutui omakotiaatteelle varteenotettava kilpailija.²¹ Asuntorakentaminen onkin 1950-luvun lopulta

¹⁷ Saarikangas 2004b, 14.

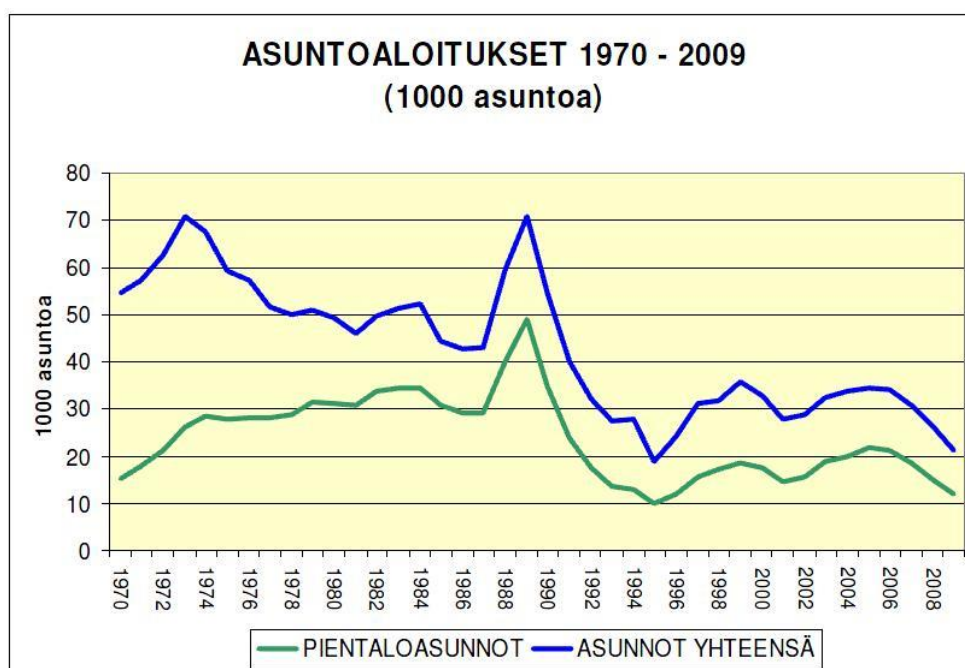
¹⁸ Hautajärvi 2011, 14.

¹⁹ Hautajärvi 2011, 12.

²⁰ Lampi 2007, 30–31.

²¹ Junkala 2005, 130–131; Saarikangas 2004b, 14.

jälleenrakennuskauden tyyppitaloalueita lukuun ottamatta painottunut kerrostaloihin aina 1980-luvulle saakka²². Omakotiasumiseen tähtäävä ideologia korostui vielä jälleenrakennuskautena. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että valtio ohjasi sodan jälkeen siirtoväkeä juuri omakotitaloihin, ei esimerkiksi kerrostaloihin.²³ 1960-luvulla alkoi muuttoliike maalta kaupunkeihin, jota seurasi uusi asuntopula. Tuolloin asuntotuotannossa keskityttiin lähiörakentamiseen, jonka tavoitteina olivat rationalisointi ja tehokkuus²⁴.

Taulukko 1: Asuntoaloitukset 1970–2009 (1000 asuntoa). Pientaloteollisuus ry:n ja Rakennustutkimus RTS Oy:n pientalobarometri 1/2009.

Runsaimmillaan kerrostalorakentaminen oli 1970-luvun alkupuolella, mutta kaupunkien väestönkasvun tasaantuessa omakotitalojen ja rivitalojen suosio alkoi kasvaa²⁵. Omakotitaloja rakennettiin suhteessa vähän, mutta rakentaminen lisääntyi tasaisesti samalla kun kerrostalorakentaminen vähentyi. **(Taulukko 1)** Ihanneasunto ei enää ollut moderni ja

²² Saarikangas 2004b, 23.

²³ Junkala 2005, 131.

²⁴ Schalin 1998, 378.

²⁵ Schalin 1998, 385.

riittävän suuri tila, vaan pientalo. Sosiaaliset tavoitteet ja tuotantomäärät jäivät vähemmälle huomiolle, katse suuntautui takaisin luontoon, laatuun ja pienimuotoiseen rakentamiseen.²⁶

Asuinalueiden arvostuksen muutoksia 1900-luvulla tutkineen Irma Uusikallion mukaan lähiöiden suosio asuinympäristönä mureni, koska aiemmin tasa-arvoa ja parempilaatuista asumista edustaneet funktionalistiset kerrostaloasunnot olivat 1970-luvulle tultaessa menettäneet uutuudenviehätyksensä ja muuttuneet monelle välttämättömyydeksi²⁷. Anneli Juntto on havainnut talotyyppin valinnoissa ja pientalooallossa urbanistien ja romantikkojen valtataistelua. Hänen mukaansa funktionalistit ja utopistit halusivat kerrostaloja, yhteistiloja ja palveluita, vastoin ”massan” mielipidettä, vaikka funktionalistit tosin hyväksyivät myös pientalot. Vastakkainasettelu leimasi kuitenkin myös sodanjälkeistä asuntoideologiaa.²⁸ Pientalojen suosion nousu voidaan nähdä vastareaktionä lähiöasumiseen liittyviä arvoja kohtaan. Pirjo Sanaksenahon mukaan pientalojen suosiolla on yhteys familialistisiin eli perhemyönteisiin aikakausiin. Vähiten pientaloja rakennettiin 1960-luvulla, jolloin individualismi haastoi perinteisiä perhearvoja.²⁹ Kirsi Ahlqvist on tutkinut lapsiperheiden asumisen muutoksia vuosina 1985–2001. Ahlqvistin mukaan omakotitalot ovat aina olleet tyyppillisesti erityisesti lapsiperheiden asumismuoto ja tarkastellulla aikavälillä omakotitalon suosio lapsiperheen asuntona on edelleen kasvanut. Aiemmin omakotitalo oli asumismuoto, jonka pienituloisenkin kykeni saavuttamaan kovalla työllä. Sittemmin itserakentaminen on vähentynyt, ja omakotiasuminen on muuttunut kasvukeskuksissa perheellisten, vähintään keskituloisten asumismuodoksi.³⁰

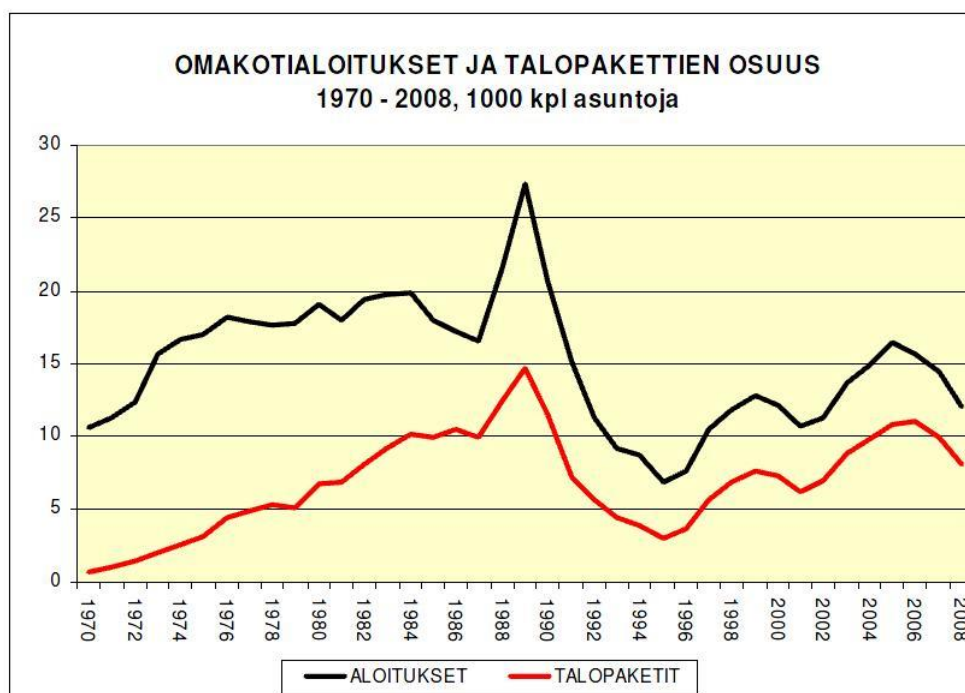
²⁶ Juntto 1990, 283–284.

²⁷ Uuskallio 2004, 76.

²⁸ Juntto 2009, 287.

²⁹ Sanaksenaho 2011, 6.

³⁰ Ahlqvist 2004, 127, 129–130; Rönkä 2007, 186.

Taulukko 2: Omakotialoitukset ja talopakettien osuus 1970–2008, 1000 kpl asuntoja. Pientaloteollisuus ry:n ja Rakennustutkimus RTS Oy:n pientalobarometri 1/2009.

1980-luvulla pientalorakentamisen kasvulla oli merkittävä positiivinen vaikutus valmistaloteollisuuteen. Valmistalomarkkinoiden kasvu jatkui tasaisesti koko 1980-luvun ajan, kunnes valmistalojen osuus kaikista rakennusaloituksista oli hieman yli puolet. 1980-luvun lopun rakentamisessa tapahtunut äkillinen nousu liittyy myös nousukauden suomiin mahdollisuuksiin, ennen kaikkea pankkien avokätiseen luotonantoon, jonka avulla myös asunnontarvitsijat pystyivät toteuttamaan unelmiaan. Kulutusjuhla päättyi kuitenkin talouden ylikuumenemiseen.³¹ 1990-luvun talouden laskusuhdanteen myötä pientalorakentamisen määrä romahti takaisin 1970-luvun puolenvälin lukemiin. Huomattava muutos oli kuitenkin se, että talopakettien osuus kasvoi tuolloin parhaimmillaan noin kahteen kolmasosaan. 1990-luvun puolivälissä pientalorakentaminen elpyi, ja talopakettien osuus kaikista rakennusaloituksista on muuttunut pääpiirteissään samassa suhteessa.

(Taulukko 2)

³¹ Kuisma 2010, 24.

2.2 Valmistaloteollisuus omakotihaaveen toteuttajana

Suomessa asumista ovat ohjanneet malli- ja tyyppiirustukset, valtion tuki- ja lainamuodot, rakentamisen teollistuminen ja aluerakentaminen sekä yksityisten rahalaitosten toiminta³². 1920-luvulta lähtien omakotiasumista on pyritty parantamaan sekä omakotiliikkeen että valtion lainoituksen ja suunnittelun avulla. Sodan jälkeen kehitettiin yhteinen normi- ja mittajärjestelmä, joka edelleen säätelee suomalaista asuntorakentamista³³. 1940-luvulla syntyi myös valtion aravajärjestelmä, jonka tehtävänä oli omistusasumisen tukeminen edullisella lainoituksella. Aravan lainoituksella tuettiin sekä omakoti- että kerrostaloasuntoja. 1950-luvulta lähtien standardisointilaitos ryhtyi julkaisemaan tyyppitalopiirustuksia, joita uusittiin säännöllisin väliajoin vastaamaan aravalakeja.³⁴ 1960-luvulla Aravan tehtävät siirtyivät Asuntohallitukselle, ja erityisesti 1960–70-luvuilla omakotitaloja rakennettiin paljon aravalainojen tuella.³⁵ Arava-lainojen avulla rakentaminen jatkui 1990-luvulle saakka. Lainan saamisen edellytyksenä oli tiettyjen määräysten täyttäminen, jotka koskivat muun muassa asunnon kokoa ja varustelua. Asuntohallitus lakkautettiin vuonna 1993³⁶. Mikko Härö toteaa ohjaamisen ja normittamisen näkyneen 1900-luvun asuinrakentamisessa jatkuvana, vähittäisenä kehittymisenä, mutta myös suomalaisen asumiskulttuurin tietynä vaihtoehdottomuutena³⁷.

Pientaloteollisuuden nousu 1970-luvulla liittyy Matti Leiviskän mukaan asumisen ohjailun vähentymiseen sekä alalla tapahtuneisiin muutoksiin. Syyksi aiempaan taantumaa hän esittää ostajien ja talotoimittajien eriävät näkemykset hyvästä asumisesta. Yksi talovalmistaja, Puutalo Oy, oli hallinnut taloteollisuutta 1940-luvulta eteenpäin. Tuotekehitystä ei juuri ollut, sillä Puutalo Oy:n taloja pidettiin alan standardina ja niiden ratkaisuja parhaina mahdollisina. Ostajia talot eivät Leiviskän mukaan kuitenkaan houkuttelleet. Puutaloteollisuus lähti nousuun pienten yritysten alkaessa kehittää alaa ja tuodessa markkinoille enemmän vaihtoehtoja. Leiviskän mukaan 1980-luvulla puutaloteollisuudesta tuli asiakaslähtoisempää. Teknisen tuotteen sijaan omakotitalot

³² Härö 2006, Rakennusperintö.fi:n www-sivut.

³³ Saarikangas 2004b; 16, 18.

³⁴ Lampi 2007, 86. 89.

³⁵ Hautajärvi 2011, 23.

³⁶ Lampi 2007, 126.

³⁷ Härö 2006, Rakennusperintö.fi:n www-sivut.

alettiin nähdä perheen kotina, johon liittyi muutakin kuin rakennustekniikka. Talotehtaat alkoivat panostaa markkinointiin ja mielikuviiin, taloesitteiden suunnittelu siirtyi mainostoimistoille ja niistä tehtiin näyttäviä talokirjoja, joiden kuvituksesta vastasivat taiteilijat ja valokuvaajat. Kuten Leiviskä toteaa, 1980-luvun jälkipuoliskolle tultaessa tarjonta oli erittäin kirjavaa, ja lopulta eri yritysten tuotteet alkoivat muistuttaa hyvin paljon toisiaan. Leiviskän mukaan erona vanhoihin standardeihin oli kuitenkin se, että uudet mallit olivat lähtöisin asiakkaiden omista tarpeista, eivätkä ne perustuneet valmistajien omiin kuvitelmiin parhaasta mahdollisesta tuotteesta. Yksilöllisyyttä suunnittelussa lisäsi ennen kaikkea 1980-luvulla talosuunnittelussa käyttöön otettu tietokoneavusteinen suunnittelu eli CAD-järjestelmä. Sen ansiosta asiakas sai itselleen sopivia ratkaisuja standardituotteen hinnalla.³⁸ Vaihtoehtojen lisääntymiseen vaikutti osaltaan myös 1970-luvun jälkeinen jälkiteollinen kulttuuri, jonka leimallisiksi piirteiksi Irma Uuskallio nostaa viestinnän, kuluttamisen, sosiaalisen esittämisen, imagon ja elämykset. Kulutuskuultuuri heijastui asumisessa ja sille asetetuissa toiveissa ja unelmissa, mihin talovalmistajat reagoivat kehittämällä uudenlaisia vaihtoehtoja.³⁹ Pientalosta tuli muodin virtauksiin mukautuva kulutushyödyke.

Kuluttamiseen keskittyneessä yhteiskunnassa uusia tuotteita markkinoidaan usein mielikuvilla. Karin Krokfors toteaa, että samanaikaisesti kun ihmisten valinnat ohjaavat kulutusmarkkinoita, myös kulutusyhteiskunta ja mielikuvateollisuus luovat ihmisille uusia tarpeita ja hyödykkeitä. Koti on otollinen tunteisiin ja ihmisten perustarpeisiin vetoava markkinakohde, sillä se on yksi perustavimmista tarpeiden ja unelmien toteuttamisen välineistä.⁴⁰ Krokfors väittää todellisten asumisvaihtoehtojen puutteen vaikuttaneen osaltaan valmistalojen suosioon. Yksipuolinen, teknokraattinen ja teollinen asuntosuunnittelu ajaa ihmiset etsimään vaihtoehtoja tehokkaasti mielikuvamarkkinointia hyödyntävästä valmistaloteollisuudesta. Krokforsin mielestä samanlainen kehitys on havaittavissa totalitaarisen ja yksipuolisen asuntotuotannon teollistamisen läpikäyneissä maissa kuten Venäjällä, jossa neuvostoajan yksipuolisen ja kömpelön elementtirakentamisen vastareaktionä valmistaloteollisuudessa on luotu perinteistä datsa-kulttuuria imitoiva arkkityyppinen ”kotini on linnani” -periaate. Ihmisten asumistoiveita ohjaavat osaltaan

³⁸ Leiviskä 2009, 103–104.

³⁹ Uuskallio 2004, 77.

⁴⁰ Krokfors 2006, 54.

asumiseen liittyvät unelmat ja mielikuvat. Krokfors katsookin valmistalojen imitoivan perinteisiä asumismuotoja ja vastaavan siten ihmisten syviin arkkityyppisiin toiveisiin ja tarpeisiin.⁴¹

Matti Rautiolan mukaan kulutuksellinen unelmointi on korvannut aiempaa omakotitalorakentamisen alkuaikoja leimanneen säästäväisyyden tradition. Hän toteaa, että rintamamiestaloon konkretisoitunut ihanne riippumattomuudesta ja itsenäisyydestä on jälkimodernissa kulttuurissa vaihtunut estetisoivaksi ilmaisuksi asukkaan persoonallisuudesta.⁴² Ennen modernia aikakautta syntyperä määräsi ihmisen sosiaalisen aseman. Modernilla ajalla yksilölle tarjoutui periaatteessa mahdollisuus sosiaaliseen liikkuvuuteen. Sen sijaan myöhäismodernissa yhteiskunnassa yksilöiden on rakennettava itselleen identiteetti. Näin ollen kulutuskulttuuriin liittyy keskeisesti statuksen tavoittelemisen ja identiteetin tuottaminen.⁴³ Oman kodin rakentamisessa korostuvat asujien tarpeet sekä ajatus kodista yksilön identiteetin jatkeena. Erja Laurosen mukaan omakotitalo onkin nähty asumisuran huippuna⁴⁴.

Valmistaloteollisuus on onnistunut vastaamaan talorakentajien luomaan kysyntään, mutta arkkitehtien palveluita talorakentajat eivät juuri käytä. Kai Nymanin mukaan arkkitehtuuri on arkkitehtien ikiomaa taidetta, jota tavalliset ihmiset eivät useinkaan ymmärrä, eikä heidän mielipidettään edes kysytä. Talomarkkinat sen sijaan reagoivat herkästi yleisön mieltymyksiin.⁴⁵ Myös Netta Böök epäilee arkkitehtien olevan itse osasyllisiä siihen, ettei heidän palvelujaan käytetä. Hän pohtii, lataako arkkitehti usein suunnittelukohteeseen paremminkin oman uransa kuin asiakkaan kannalta merkittäviä ominaisuuksia, jotta työ pääsisi ammattijulkaisuihin.⁴⁶ Heini Korpelainen on tarkastellut omakotitalon valintaprosessia ja siihen liittyvän asiantuntijuuden problematiikkaa. Korpelaisen mukaan arkkitehtien ammatillinen identiteetti perustuu modernismin traditioon, josta halutaan suunnittelussa pitää kiinni. Talorakentajat eivät sen sijaan luota arkkitehtien makuun. Oma talo viestii omistajansa mausta ja statuksesta, ja symbolisten muotojen avulla

⁴¹ Krokfors 2006, 15.

⁴² Rautiola 2007, 211.

⁴³ Lehtonen 2010, 238.

⁴⁴ Lauronen 1991, 128.

⁴⁵ Nyman 2007, 22.

⁴⁶ Böök 2003, 22.

identifioidutaan tiettyyn ryhmään. Jos arkkitehdin maku on liian kaukana omasta, on pelkona että talo viestii väärä asioita ja kuulumisesta väärään ryhmään.⁴⁷

Heikki Kukkosen mukaan omakotiasujan ihanteiden taustalla on jonkinlainen historiallinen esikuva, omakotiasujan samastuminen kartanonherraan tai ruukinpatruunaan, mutta vain pienoiskoossa tai ehkä tiedostamattomana ihannekuvana. Tähän yhdistyy myös uudisraivaajamytti: omakotiasujan uudisraivaajien ajalta periytynyt vastenmielisyys ottaa vastaan käskyjä.⁴⁸ Ylhäältä annettuja määräyksiä ja ohjailua ei suvaita. Toisaalta, valmistaloteollisuudessakin ostajalla on melko rajalliset vaikutusmahdollisuudet. Pekka Junkala vertaa nykyajan talopakettin ostajaa jälleenrakennuskauden asutustilallisen ja rintamamiehen perheen kamppailuun itsemääräämisoikeudesta, mihin liittyi tasapainoilu oman talon rakentamisen ja valtion sääntelyn välillä. Junkala toteaa, että valmistalon ostajalle tunne itsemääräämisestä luodaankin suunnittelumahdollisuutena ja tarjoamalla esimerkiksi pintamateriaalivaihtoehtoja. Vaikka rakentaminen on Junkalan mukaan säännellympää kuin koskaan aiemmin, kaavoitus, rakennuslainsäädäntö, lupamenettelyt sekä rakennusvalvonta ja -tarkastus eivät peitä alleen ajatusta talon rakentamisesta perheen omakuvaksi.⁴⁹

Valmistalojen arkkitehtuuriin heijastuvat erilaiset elämäntyyliin liittyvät valinnat sekä muoti-ilmiot. Ranskalaisen sosiologi Pierre Bourdieun mukaan sosiaalinen asema liittyy ihmisen esteettisiin arvostuksiin, jotka näkyvät kulttuuria ja elämäntyyliä koskevissa valinnoissa. Teoksessaan *La Distinction* Bourdieu esittelee kolme makuluokkaa: legitiimin, keskiluokkaisen sekä populaarin maun. Legitiimi eli hallitseva, yläluokkainen maku suosii korkeakulttuuria sen itseisarvon vuoksi. Yläluokka myös määrittelee sen, mikä on ”hyvä maku”. Keskiluokan maku puolestaan pyrkii jäljittelemään yläluokkaista makua pikemminkin erottautuakseen kuin kokeakseen esteettistä nautintoa. Populaari maku suosii välttämättömyyttä ja arvostaa sellaista, mitä joutuisi muutenkin valitsemaan⁵⁰. Bourdieun mukaan myös erilaiset kulutustuotteet kuten vaatteet ja sisustustavarat heijastavat ja

⁴⁷ Korpelainen 2004. Taiteentutkija-lehden www-sivut.

⁴⁸ Kukkonen 2007b, 222–223.

⁴⁹ Junkala 2005, 135.

⁵⁰ Bourdieu 1979, 16; Leskinen & Soronen 2006, 1.

vahvistavat ihmisen sosiaalista asemaa⁵¹. Ihmiset pyrkivät vahvistamaan asemaansa uusimman muodin mukaisia tuotteita hankkimalla. Kuten Pentti Routio toteaa, muoti ei ole arvaamatonta vaan sitä voidaan ohjailla. Uutta muotia voidaan esimerkiksi ennustaa alan lehdissä, minkä jälkeen ihmiset alkavat toimia ennusteen mukaisesti ja ostaa viimeisen muodin mukaisia tuotteita.⁵² Muodin kaupallisuus koskee myös valmistaloteollisuutta, ja siksi sen täytyy uudistua ja päivittää tarjontaansa säännöllisesti. Valmistaloteollisuudessa uusia muoti-ilmiöitä välittävät muun muassa asuntomessut, lukuisat sisustuslehdet ja tv-ohjelmat.

Myös arkkitehti Charles Jencks esittelee kolme makutottumusten luokkaa, joita erottavat erilaiset asumiseen liittyvät arvostukset. Jencksin mukaan sosiaalisella asemalla on vain osittainen vaikutus makutottumuksiin. Hän puhuukin mieluummin semioottisista luokista, joiden välillä arkkitehtonisille muodoille annetut merkitykset sekä käsitykset hyvästä elämästä eroavat toisistaan sosioekonomisesta taustasta riippumatta. Ensimmäisen luokan eli työväenluokkaisen maun mukainen asumismuoto on pieni ja melko vaatimatonkin omakotitalo, usein samankaltainen muiden ympärillä olevien kanssa. Asumiseen liittyviä arvoja ovat turvallisuus, omistajuus ja anonyymius, eikä asumisessa pyritä erottautumaan muista. Tyyliä voisi kuvailla joko sovinnaiseksi tai konservatiiviseksi, järkeväksi tai pikkuporvarilliseksi. Toista semioottista luokkaa määrittää keskiluokkainen, valikoiva maku. Siistit pihat ja historialliset viittaukset ovat statuksesta kertovia merkkejä ja ilmentävät keskiluokkaista, porvarillista unelmaa samalla kun heijastavat muun muassa vaurauden, työnteon ja maltillisuuden ihanteita. Jencksin mukaan taloissa ei edes pyritä historialliseen paikkansapitävyyteen, vaan muotoja käytetään viitteellisesti, ja ne ovat merkkejä statuksesta ja historiallisista juurista. Kolmanteen luokkaan Jencks laskee muun muassa osan aristokraateista, vasemmistolaisittain ajattelevan yläluokan, akateemiset intellektuellit sekä arkkitehdit. Tätä luokkaa määrittää kahden ensimmäisen luokan ”vulgaarin maun” vastustaminen. Asumisen ihanteena ovat luonnollisuus, rentous, epämuodollisuus ja tarkoin harkittu huolettomuus. Toisin kuin keskiluokka, kolmas luokka ei arvosta historiallisia muotoja pelkästään statussymbolina, vaan niitä vaalitaan eräänlaisena kulttuurin merkinä

⁵¹ Bourdieu 1979, 57.

⁵² Routio 2007, 158.

sukupolvien välisestä jatkuvuudesta ja yhteydestä historiaan.⁵³ Yhteistä Bourdieun ja Jencksin näkemyksissä on se, että erilaisten kulutukseen liittyvien valintojen taustalla ei välttämättä ole tavaroiden esteettinen itseisarvo, vaan tuotteet ovat eräänlaisia merkkejä, joiden avulla viestitään statuksesta ja elämäntyylistä. Jencksin teorian mukaan muodoille ja tyylielle annetaan erilaisia merkityksiä eri semioottisissa luokissa. Jencksin havainnot on tehty 1970-luvun amerikkalaisesta ja englantilaisesta asumiskulttuurista, kun taas Bourdieun luokittelu pohjautuu 1960-luvun ranskalaiseen yhteiskuntaan. Kumpakaan luokittelua voi jossain määrin soveltaa myös suomalaiseen asumiskulttuuriin. Jencksin ja Bourdieun luokitteluja soveltaen arkkitehtien ja heidän asiakkaidensa voi katsoa edustavan ”hyvää makua”, joka määrittelee sen, minkälainen arkkitehtuuri on milloinkin arvostettua. Valmistalojen ostajat edustavat muita makuluokkia, jolloin asumista määrittävät joko välttämättömyyden sanelemat ratkaisut tai keskiluokkainen mieltymys statuksesta kertoviin symboleihin sekä erottautumiseen. ”Hyvän” ja populaarin maun välillä on ristiriita, mitä valmistaloteollisuus osaa käyttää hyväkseen. Monikaan arkkitehti ei modernistisen ammatti-identiteettinsä vuoksi halua suunnitella sellaisia taloja, joita valmistaloteollisuus tarjoaa.

2.3 Modernismi ja postmodernismi suomalaisessa rakennustaiteessa 1970-luvun jälkeen

Tutkimuskohteena olevan ajan valmistaloarkkitehtuurin ilmiöt kytkeytyvät ajan suomalaisen ja kansainvälisen rakennustaiteen kehitykseen. Modernismia ja yksipuolista tekniikkaa painottavaa elementtirakentamista oli kritisoitu laajasti 1970-luvulta lähtien eri maissa. Kritiikin myötä modernismia vastaan syntyi protestiliikkeenä uusi suuntaus, kansainvälinen postmodernismi eli jälkimodernismi.⁵⁴ Postmodernismia ei varsinaisesti voi kutsua tyyliksi, vaan se oli ajattelutapa, joka kyseenalaisti olemassa olevia malleja⁵⁵. Jürgen Habermasin mukaan liitteet ”jälki” ja ”post” viittaavatkin etäisyyden ottamiseen johonkin, johon aiemmin luotettiin ”naiivisti” tai ”reflektoimatta”⁵⁶. Postmodernismi oli ilmiönä laaja eikä rajoittunut vain rakennustaiteeseen. Kulttuurisena yleisilmiönä termillä postmodernismi tarkoitetaan

⁵³ Jencks 2002, 36–39

⁵⁴ Salokorpi 1990, 69.

⁵⁵ Perkkiö 2003. Rakennuslehti.fi:n www-sivut.

⁵⁶ Habermas 1989, 116–117.

ylä- ja alakulttuurin sekä eri aikakausien tyylien sekoittamista ja ylipäättään tyyllistä moninaistumista ja vapautumista.⁵⁷ Rakennustaiteessa suuntaus suosi avoimesti historismia ja eklektismia salliessaan kaikkien muotojen lainailun menneisyydestä⁵⁸. Postmodernismin koristeellisuus ja klassinen monumentaalisuus liittyvät kiinteästi 1980-luvun taloudellisen nousukauden mukanaan tuomaan materialismiin. Modernismi oli välttänyt symmetriaa, ornamenttiikkaa ja historiallisia lainoja, mutta postmodernistista suuntausta suosivilla arkkitehdeilla tavoitteena oli ”kansaan menevä runsaus”. Muotojen lainailu oli usein ironista, liioittelevaa ja leikillistä.⁵⁹

Suhtautuminen postmodernismiin oli Suomessa aluksi torjuvaa. Asko Salokorven mukaan suomalaiset modernistit onnistuivat välttelemään ”postmodernismin hyökkäystä” vielä pitkään sen jälkeen, kun ilmiöstä oli tullut jokapäiväinen Yhdysvalloissa ja monissa Euroopan maissa. Postmodernistiset ideat tulivat Suomeen Oulun kautta. 1970-luvun lopulta lähtien Oulun yliopiston arkkitehtuuriolosuhteilla koettiin tarpeelliseksi erottautua Otaniemen Teknillisestä korkeakoulusta, jossa vaalittiin edelleen modernismin perintöä. Protestin taustalla oli myös sukupolvenvaihdos, johon kuului modernistisen koulukunnan kritisoiminen.⁶⁰ Kriittisten mielipiteiden mukaan Suomesta oli tullut ”funktionalismin linnake”, jota tuli puolustaa kaikin tavoin⁶¹. Sittemmin Oulun arkkitehtiosaston edustamasta suuntauksesta on käytetty termiä *Oulun koulu*. Anna-Maija Ylimaulan mukaan Oulun koulusta on erotettavissa kolme pääsuuntaa: modernismin anonyymiutta kritisoiva, paikallisuutta korostava ja paikallisia perinteitä, materiaaleja ja käsityötä arvossa pitävä regionalismi, toisena kansainvälisiä virtauksia vapaammin seuraava postmodernismi sekä kolmantena kansallisromantiikkaa jatkava karelianismi⁶².

Suomalaista postmodernistista arkkitehtuuria parhaillaan tutkivan Anni Vartolan mukaan ilmiön kehityskaari kulki alun innostuksesta kohti pinnallistuvaa ja estetisoituvaa postmodernismia. Vartola hahmottaa suomalaisesta postmodernismista kaksi suhtautumistapaa: *postmodernismin sallivuudesta riemuitsevan linjan* sekä *modernismin*

⁵⁷ Mäenpää, 2004, s. 520

⁵⁸ Vartola 2002, 13.

⁵⁹ Standertskjöld 2011, 110.

⁶⁰ Salokorpi 1990, 69.

⁶¹ Niskasaari 1993, 103.

⁶² Ylimaula 1993, 11.

perinnettä elvyttävän linjan. Näille yhteisiä keinoja olivat peruslaatikkomuodon rikkominen, historialliset viittaukset, ikkunoiden vapaa sijoittelu, pienipiirteisyys sekä rakennuksen käyttötarkoituksen symboloiminen. Postmodernismista innostunut linja käytti arkkitehtuurissa uutuuksia kuten pieniä ampuma-aukkoikkunoita, tuuliviirejä, erkereitä, sisääntuloa korostavia katoksia ja kuisteja, symmetriaa, ruutuikkunoita, raidoitusta, pastellivärejä, kattolyhtyjä ja arkadeita. Yksityiskohdista tehtiin näyttäviä ja koristeaiheissa suosittiin siteeraavia tyyllilainoja. 1960–70-lukujen betonibrutalismin jälkeen puu ja tiili nousivat luonnollisuutensa vuoksi suosituiksi materiaaleiksi. Kansanrakentamisen ja klassismin lisäksi tyyllillisiä lainauksia otettiin myös modernismin alkuhistoriasta. Tällöin muotokieli oli geometrista ja väritys funktionalistisen vaalea, mutta rakennusmassat fragmentoituivat, kattopinnat viistoutuivat, sisääntulosta tehtiin näyttävä ja julkisivua aukotettiin vapaasti.⁶³ Postmodernististen rakennusten yksityiskohtiin kuuluivat lisäksi muun muassa tornit, vinot seinät ja pyöreät ikkunat. Julkisivujen yksityiskohdat vaikuttavat usein päälle liimatuilta lavasteen osilta.⁶⁴

Suuri yleisö otti uuden arkkitehtuurisuuntauksen hyvin vastaan. Oulun koulu -suuntauksella on sanottu olleen sosiaalinen tilaus jo ennen syntymistään. Kansalaismielipide oli kääntynyt modernismia vastaan 1970-luvulla, jolloin standardisointi ja teollinen rakennustuotanto olivat jäykistyneet totuttuihin toimintamalleihin.⁶⁵ Modernismia oli jo aiemmin kritisoitu perinteen hylkäämisestä. Ristiriita sijoittui aikaan, jolloin vanhojen rakennusten kunnostaminen ja käyttö lisääntyi ja vanhan rakennusperinteen arvostus nousi.⁶⁶ Kaupunkien kasvun jyrkkä hidastuminen 1970-luvun energiakriisin jälkeen oli lisännyt vanhojen rakennusten arvostusta. Myös maaseudun rakennusperinteen arvostus kasvoi, kun huomattiin, että rakennemuutoksen seurauksena maaseudun arvokas miljöö oli katoamassa.⁶⁷ Aiempina vuosikymmeninä uusien rakennustyyppien soveltuvuutta ympäristöönsä ei ollut ajateltu, esimerkiksi 1960–70-luvuilla vanhoille omakotitaloalueille ja

⁶³ Vartola 2011, 15.

⁶⁴ Standertskjöld 2011, 110.

⁶⁵ Koho 1995, 48.

⁶⁶ Niskasaari 1993, 91.

⁶⁷ Standerstskjöld 2011, 68.

haja-asutusalueille oli rakennettu tasakattoisia omakotitaloja, mikä oli hajottanut alueen rakenteen⁶⁸.

Oulun koulu jätti jälkensä ennen kaikkea Pohjois-Pohjanmaalle. Suuntaus heijastui alueen rakentamisessa laajemminkin, ja seudulle rakennettiin omakotitaloja, päiväkoteja ja huoltoasemia ”kömpelösti uutta perinnettä jäljitellen”.⁶⁹ Postmodernistinen arkkitehtuuri oli suomalaisessa rakennustaiteessa Yhdysvaltoihin verrattuna hillittyä ja varovaista⁷⁰. Suuntaus ei saavuttanut Suomessa yhtä suurta suosiota kuin esimerkiksi angloamerikkalaisissa maissa, vaikka suomalaiset arkkitehdit osallistuivatkin aktiivisesti postmodernismista käytyyn keskusteluun. Arkkitehti-lehdessä julkaistiin kirjoituksia suuntauksen puolesta ja vastaan.⁷¹

Riitta Nikulan mukaan ”suuri modernin projekti” on Suomessa osa kansallista kulttuuria, jota ”kansainvälisen postmodernismin muoti ei häirinnyt”. Nikula toteaa arvioiden perustuvan kuitenkin rakennustaiteen kunnianhimoisimpiin saavutuksiin eikä ”esikaupunkien kujille”⁷². Kirsi Saarikankaan mukaan niukka modernismi on liitetty luontaisena jatkumona askeettiselle talonpoikaiselle perinteelle osana suomalaisuutta. Modernismi omaksuttiin nuoren kansakunnan tyyliksi ja hyvinvointiyhteiskunnan rakennusaineeksi.⁷³ Suomalainen modernismi sai myös paljon kansainvälistä julkisuutta, minkä vuoksi tyyliä on haluttu vaalia osana suomalaisen kansakunnan menestystarinaa. Niin ikään jälleenrakennuskausi funktionalistisine puutaloineen on nähty omakotitalojen kultakautena ja rintamamiestalo edustaa edelleen suomalaisen asumisen arkkityyppiä.⁷⁴ Esimerkiksi Yhdysvalloissa modernistisilla omakotitaloilla ei ole ollut vastaavaa asemaa ja siellä uusvanhat talot ovatkin olleet suosituimpia läpi vuosikymmenten⁷⁵. Ulla Vahteran mukaan Yhdysvaltojen pientaloarkkitehtuurin kehitys eroaa eurooppalaisesta, sillä maan pientalorakennuskannasta puuttuu tuttu aikaperspektiivisesti looginen kehityskaari.

⁶⁸ Lampi 2007, 109.

⁶⁹ Salokorpi 1990, 69.

⁷⁰ Koho 1995, 53.

⁷¹ Standertskjöld 2011, 110.

⁷² Nikula 1993, 150.

⁷³ Saarikangas 1999, 166.

⁷⁴ Saarikangas 2004a, 34.

⁷⁵ Hautajärvi 2011, 33.

Siirtolaisten eri aikoina maahan tuomia rakennustyyliä käytetään sellaisenaan edelleen, ja erot ovat pikemminkin alueellisia kuin ajallisia. Vahtera toteaa, että Pohjois-Amerikassa pientalojen tyyliä on kategorisesti historismi. Jopa kansainvälinen modernismi, ”international style”, on tyylinä muiden joukossa.⁷⁶

Postmodernistisen kauden jälkeenkin modernismi on Suomessa säilyttänyt asemansa rakennustaiteen vallitsevana tyylinä. Postmodernismin vaikutus näkyy kuitenkin edelleen julkisessa rakentamisessa viihteeseen, kuluttamiseen ja elämyksiin liittyvissä rakennuksissa. Vielä 2000-luvulla postmodernismi on ollut vallitseva suuntaus liikerakennusten, kauppakeskusten, pikaruokalojen ja huoltoasemien rakentamisessa⁷⁷.

3 TEOLLISESTI VALMISTETTU PUURAKENTEINEN PIENTALO HISTORIALLISENA ILMIÖNÄ

3.1 Tyyppi- ja valmistalojen historiaa

Valmistalojen kehitykseen ovat vaikuttaneet yhtäältä tyyppiirustukset, toisaalta puutalojen valmistuksen teollistuminen. Teollinen sarjatuotanto edellyttää aina tyyppitystä, mutta tyyppiirustuksia on toteutettu rakentamisessa sekä teollisin että käsityömäisin menetelmin⁷⁸. Erilaiset mallikirjat ja tyyppiirustukset ovat vaikuttaneet Suomessa asuinrakentamiseen välillisesti jo pitkään. Kuten Irma Lounatvuori on osoittanut, jo 1800-luvulla mallikirjojen avulla rakennetuilla sotilasvirkataloilla, pappiloilla ja kaupunkien porvaristaloilla oli suurempi vaikutus kansan rakentamisen esikuvana kuin kartanoilla. 1800-luvun lopulla myös rautateiden rakennukset ja kansakoulut rakennettiin tyyppiirustuksia noudattaen. Nämäkin piirustukset vaikuttivat välillisesti kansanrakennusten tyylliseen kehitykseen.⁷⁹ Pientalorakentamiseen tyyppiirustukset tulivat 1800-luvulla yläluokan huviloiden malleina. Suunnittelu ei vielä liittynyt koneelliseen massatuotantoon, vaan piirustusten lähtökohtana oli toimia ohjeena kauniin ja toiminnallisen lopputuloksen

⁷⁶ Vahtera 2007, 53.

⁷⁷ Hannula & Salonen 2007, 41.

⁷⁸ Korvenmaa 1995, 164.

⁷⁹ Kotila 2002, 35.

saavuttamiseksi.⁸⁰ 1800–1900 -luvuilla aikakauslehtien, kirjojen ja muiden painotuotteiden avulla ohjattiin myös maaseudun rakentamista tavoitteena parantaa rakennusten arkkitehtuuria ja laatua.⁸¹ Vanhoissa maaseudun taloissa on näkyvissä ajallinen kerroksellisuus, sillä talon eri aikoina rakennetuissa osissa esiintyy eri aikakausien tyylipiirteitä.⁸² 1930-luvulla tyyppirakentamisen yleistyttyä maaseudun asuinrakentamisessa vanhempi klassinen muotokieli hävisi.⁸³

Puutaloteollisuuden voi katsoa alkaneen Suomessa jo 1600-luvulla, jolloin suomalaisista rannikkopitäjistä vietiin hirrestä valmistettuja rakennuskehikkoja Ruotsiin. Tuotanto oli vielä kuitenkin varsin pienimuotoista. Maailmanlaajuisesti puutaloteollisuuden varhaisimpiin esikuviiin lukeutuvat Australiassa 1780-luvulla pystytetyt talot, joiden esivalmistus tosin rajoittui lähinnä suunnitteluun ja puumateriaalin katkaisuun määrämittäiseksi. 1820-luvulla englantilainen insinööri John Manning kehitti laivanrakennustekniikoita soveltamalla siirtomaolosuhteisiin nopeasti koottavia taloja, joiden puurunkoon liitettiin suurempia elementtejä. Ruotsalainen arkkitehti Fredrik Blom puolestaan suunnitteli 1820-luvulla elementtirakenteisen, siirrettävän paviljonkirakennuksen. Blom uudisti elementtirakentamista käsittelemällä seinää elementtinä eikä osana muuta rakennusmateriaalia, mikä mahdollisti seinän koristelun aikakauden tyylin mukaan. Myös Blomin oppilas P.J. Ekman ryhtyi tuottamaan tehdasvalmisteisia taloja 1850-luvulla.⁸⁴

1800-luvun lopulla Euroopan suurimmat puutalovalmistajat olivat sveitsiläinen Kaeffer ja norjalainen talotehdas Thams. Kaeffer valmisti talopaketteja, joihin sisältyi valmiiksi sahattuja koristelautoja. Norjalainen Kristian Thams toimitti elementtitalojaan maailmanlaajuisesti ja sai suunnittelemaastaan talosta kultamitalin vuoden 1889 Pariisin maailmannäyttelyssä. Suomeenkin syntyi pienimuotoista taloteollisuutta jo 1800-luvun lopulla. Helsingissä toimi Sörnäs Ånghyfleri & Snickeri Fabriks Bolag, joka tuotti sveitsiläistyylisiä tehdasvalmisteisia huviloita. Huvilarakennusten koristekuvioissa toteutui

⁸⁰ Krokfors 2007, 79.

⁸¹ Mårtensson & Korhonen 1995, 10.

⁸² Kukkonen 2007a, 11.

⁸³ Kotila 2002, 35.

⁸⁴ Siikanen 2000, 11–13.

ensimmäisen kerran estetiikka, joka ei jäljitellyt kivirakentamista, vaan on ominaista puumateriaalille.⁸⁵

Ensimmäiset pientalojen tyyppiirustukset, joiden tavoitteena oli parantaa nimenomaan työväen asumisoloja, syntyivät 1900-luvun alkuvuosikymmenillä. Tunnettu elementtitekniikalla ja tyyppiirustusten ohjeilla rakennettu omakotimainen asuinalue on Martti Välikankaan työväestön asuintaloiksi suunnittelema Käpylän puutarhakaupunki, joka rakennettiin vuosina 1920–25.⁸⁶ Tyyppiirustusten käytön vaikutuksesta 1920-luvun klassistinen tyyli yleistyi. Sitä edustavien puutalojen tyypillisiä yksityiskohtia olivat peiterimavuoraus ja kuusiruutuiset ikkunat sekä muutamat klassistiset koristeet. Ikkunat olivat pieniruutuiset lähinnä pulakauden vaatimuksesta, mutta samalla pieniruutuisuus lähensi tyyliä 1700-luvun klassismiin. 1910–20 -luvulla pientaloarkkitehtuurissa otettiin myös uudelleen käyttöön 1700-luvun arkkitehtuurille tyypillinen taitekatto. Perinteisen hirsirakentamisen tilalle tuli vähitellen purutäytteenen lautatalo, ja betonitekniikan kehityksen myötä pientaloihin tuli betonista valettu sokkeli ja kellari.⁸⁷

1880-luvulla Yhdysvalloissa muutama sahalaitos alkoi valmistaa standardisoituja rankorakenteisia talotyyppejä, joiden toimitukseen kuului valmiiksi katkaistut ja muotoillut seinäkehikot sekä lattia- ja välipohjapalkistot. Myöhemmin tuotannon tehokkuuden lisäämiseksi osia alettiin koota tehtaalla entistä suuremmiksi rakennuselementeiksi. Näin syntyivät levytalorakenteet, jotka ovat edelleen käytössä useimmissa puutaloteollisuutta harjoittavissa maissa. Puutaloteollisuus levisi Yhdysvalloista takaisin Eurooppaan, lähinnä Ruotsiin, Suomeen, Sveitsiin ja Itävaltaan. Etenkin Ruotsissa puutaloteollisuus saavutti vahvan aseman. Nykyaikainen taloteollisuus alkoi siellä varsinaisesti 1920-luvulla. Samalla vuosikymmenellä Suomessa muutama sahalaitos aloitti puutalojen tehdasmaisen tuotannon. Joukossa olivat muun muassa Karjalan Metsätuote Oy ja Anjalan saha Jaakkimassa. Tuotanto oli kuitenkin vähäistä ja käsitti lähinnä huviloiden, pienten asuintalojen ja viikonloppumajojen valmistuksen.⁸⁸

⁸⁵ Siikanen 1995, 13–14; Heikkinen 2000, 89.

⁸⁶ Saarikangas 2004, 16–17.

⁸⁷ Kaila, Pietarila & Tomminen 1987, 13, 83.

⁸⁸ Siikanen 1995, 15; Lampi 2007, 41.

1930-luvun kansainvälinen funktionalismi vastusti historismia ja pyrki luomaan rakennuksista toimivia ja yksinkertaisia. Funktionalismissa suosittiin aluksi tasakattoisia, julkisivuiltaan sileäpintaisia, väriltään valkoisia taloja, joissa oli nauhaikkunoita sekä yksityiskohtina laivoista tuttuja pyöreitä ikkunoita ja teräskaitteita. Tyylipuhdas funktionalismi oli kuitenkin suomalaisissa omakotitaloissa 1930-luvun lopulle saakka harvinaista ja säilyi arkkitehtien ja heidän aikaansa seuraavien varakkaiden asiakkaidensa suosimana suuntauksena. Kaupunkien ja maaseudun pientalot rakennettiin edelleen aiempien vuosikymmenien vaikutteiden mukaisesti myöhäisjugendin ja klassismin tyyliin, joihin on sittemmin sekoittunut myös funktionalismin piirteitä. Myöhemmin funktionalismi levisi eri puolille maata tyyppipiirustuskokoelmien talomallien myötä.⁸⁹

Modernismin alkuaikoina arkkitehdit olivat mukana kehittämässä teolliseen massatuotantoon soveltuvaa omakotitaloa. Jo vuonna 1919 Le Corbusier kirjoitti artikkelinsa *Mass Production Houses* ja Frank Lloyd Wrightin vuonna 1936 suunnittelema Usonia-taloja rakennettiin useita kymmeniä.⁹⁰ 1930-luvulla Alvar Aalto tutustui Yhdysvalloissa ”joustavaan standardisointiin” ja toi mukanaan uusimman tiedon teollisen rakentamisen tekniikoista, joita sovellettiin tyyppitalojen suunnittelussa⁹¹. Aalto suunnitteli A. Ahlströmille teollisen puutalojen valmistusjärjestelmän yhtiön tehtaiden asuntoalueita varten. Vuosina 1937–38 syntyi AA-järjestelmä, joka oli Suomen ensimmäinen standardisoitujen valmiiden puutalojen järjestelmä. AA-talojen laajassa valikoimassa Aalto yhdisti Amerikasta omaksutun sarjallisen tuotannon modernistiseen arkkitehtuurikäsitteeseen.⁹² Funktionalistisille puutaloille tyypillinen ulkolaudoitus oli kapea, vaakasuora lomalaudoitus. Ikkunat ja ovet olivat pelkkiä kehyksettömiä aukkoja laudoituksessa, tai aukkoja kehysti kapea lauta. Listoituksia ei käytetty, vaan vaihtelua julkisivuihin toi aukkojen epäsovinnainen sommittelu, kuten kulman ympäri jatkuva ikkuna.⁹³

Toinen maailmansota vaikutti ratkaisevasti puutaloteollisuuden kasvuun. Talvisodan alkaessa tarvittiin tilapäismajoitusta varten parakkeja, joiden suunnitteluun saatiin mallia

⁸⁹ Hautajärvi 2011, 16.

⁹⁰ Korpelainen 2005, 22.

⁹¹ Heikkinen 2000, 89.

⁹² Korvenmaa 1995, 164.

⁹³ Kaila, Pietarila & Tomminen 1987, 39.

ruotsalaisten vapaaehtoisjoukkojen tuomista parakeista. Laajamittainen elementtien valmistuksen suunnittelu aloitettiin vuonna 1940, ja tuotantoa kehitettiin niin, että valmistuksessa voitiin käyttää standardisoituja osia. Rakennuselementtien käyttö yleistyi 1940–50 -luvulla, jolloin käynnistettiin elementtitalojen valmistus jälleenrakennuksen tarpeisiin sekä sotakorvaustuotantona.⁹⁴ Ruotsin taloteollisuudella oli suuri merkitys esivalmistuksen suunnannäyttäjänä talvisodan jälkeen lahjoitettujen yhdenperheentalojen muodossa. Talot oli suunniteltu Suomessa, mutta ne toteutettiin Ruotsissa täyselementtitekniikalla.⁹⁵ 1930-luvulla Suomen Arkkitehtiliiton piirissä aloitetun rakentamisen järjestelmällisen standardisoinnin ensimmäiseksi laajamittaiseksi sovelluskohteeksi tuli omakotirakentaminen, kun 1940-luvulla Suomessa alkoi suuri jälleenrakennukseen ja siirtoväen asuttamiseen tähtäävä rakennusprojekti. Tyyppiirustuksia julkaistiin rakennusoppaissa ja Arkkitehtiliiton jälleenrakennustoimiston rakennustietokorteissa. Vaikka tehdasvalmisteiset puuelementtitalot yleistyivät vuosikymmenen lopulla, varsinaisesti talopakettien ja valmistalojen aika alkoi vasta 1950-luvulla. Tyyppitalot pysyivät kuitenkin tärkeänä välivaiheena siirryttäessä kohti teollista rakentamista.⁹⁶ Muun muassa arkkitehdit Alvar Aalto, Yrjö Rewell ja Aulis Blomstedt olivat standardisointitoimiston ja suomalaisen puuteollisuuden toimeksiannosta mukana tyyppitalojen kehittämisessä⁹⁷. Jälleenrakennuskauden tyyppitalojen kehittäminen kiinnosti arkkitehteja, sillä sosiaalisen vastuun sodan seurauksista koettiin koskevan kaikkia⁹⁸. Sodan jälkeen käytössä olleita elementtitalotyyppisiä oli kahdenlaisia: koottavia levytaloja, joita rakennettiin tehtaassa levyn mallisiksi osiksi, sekä solu- tai kennotaloja, jotka koottiin lopulliseen muotoonsa tehtaassa.⁹⁹

Kuten Kirsi Saarikangas toteaa, jälleenrakennuskauden rintamamies- ja tyyppitalot ovat sittemmin muodostuneet omakotiasumisen arkkityypiksi, mutta aikanaan ne poikkesivat selvästi ympäristöstään ja merkitsivät maaseudun asumisen radikaalia modernisoimista. Puiset tyyppitalot edustivat maaseudun ja työväenluokan itserakentamisen perinnettä,

⁹⁴ Siikanen 1995, 17.

⁹⁵ Korvenmaa 1995, 165.

⁹⁶ Hautajärvi 2011, 19; Lampi 2007, 41.

⁹⁷ Heikkinen 2000, 89.

⁹⁸ Rautiola 2007, 211.

⁹⁹ Siikanen 1995, 17.

mutta noudattivat samalla funktionalistisia ihanteita askeettisine ulkoasuineen ja rationaalise pohjakaavoine.¹⁰⁰ Ulkoasultaan rintamamiestalot olivat noppamaisia, puolitoistakerroksisia, puurakenteisia ja harjakattoisia omakotitaloja, joissa usein oli myös kellari. Talojen ulkoverhoilussa käytettiin joko vaaka- tai pystyaukkoitusta.¹⁰¹ Jälleenrakennuskauden rintamamiestalo säilyi käytetyimpänä uudisrakennustyyppinä maaseudilla ja esikaupunkialueilla parikymmentä vuotta¹⁰². Pekka Korvenmaan mukaan 1930-luvun lopulla alkanut tyyppitalorakentaminen ei suoranaisesti sitoutunut modernismiin, vaan tradition puitteissa yksinkertaistettiin perinteistä hahmoa. Asumisen uudistukset koskivat nimenomaan sisätilojen jaottelua.¹⁰³ Vaikka AA-järjestelmässä ja muissa tehdasyhdyskuntia varten suunnitelluissa tyyppitaloissa oli sotienvälisen modernismin tunnusmerkkejä, kuten korkeuttaan leveämpiä aukotuksia, kulman kiertäviä ikkunoita ja katosten korostettuja diagonaalitukia, jälleenrakennusajan talot oli modifioitu mahdollisimman yleispäteviksi kompromisseiksi perinteen ja uudistushakuisuuden välimaastoon. Ainoa modernistinen viite saattoikin olla talossa käytetty vaakalaudoitus. Korvenmaan mukaan jälleenrakennuskauden talot eivät täyttäneet modernismin ulkoisia tunnusmerkkejä, vaikka ne olivatkin moderneja sekä suunnittelultaan että tuotannoltaan.¹⁰⁴ Myös Asko Salokorven mielestä rintamamiestalot ovat esteettisesti heikkolaatuisempia kuin 1920-luvun tyyppitalot. Vaakalaudoitus oli korvannut pystyaukkoituksen ja pieniruutuisten ikkunoiden sijaan taloissa oli ”modernit ammottavat ikkuna-aukot”, jotka tekivät taloista ”kolhoja”. Talot ovatkin Salokorven mukaan saaneet kritiikkiä sekä arkkitehteilta että maallikoilta.¹⁰⁵

Arkkitehtuurissa funktionalismiin pohjautunut kansainvälisten esikuvien mukainen modernismi tuli 1950-luvulla vallitsevaksi tyyliuunnaksi myös Suomessa. Muotokieleen kuuluivat julkisivujen horisontaalisuus ja vaakasuuntaiset linjat¹⁰⁶. Puuta käytettiin pääasiassa enää pientalorakentamisessa¹⁰⁷. Yhä useammin taloista rakennettiin yksikerroksisia aiemman puolentoista kerroksen sijaan. Taloissa oli matala sokkeli, loiva

¹⁰⁰ Saarikangas 1999, 196; Saarikangas 2004, 18.

¹⁰¹ Kotila, 2002, 31; Kaila, Pietarila & Tomminen 1987, 41.

¹⁰² Lukander 2010. Rakennusperintö.fi:n www-sivut.

¹⁰³ Korvenmaa 1996, 164.

¹⁰⁴ Korvenmaa 1996, 166.

¹⁰⁵ Salokorpi 1990, 22.

¹⁰⁶ Hautajärvi 2011, 24.

¹⁰⁷ Kotila 2002, 31.

harjakatto, leveät räystäät ja suuri nauhamainen olohuoneen ikkuna, joka saattoi ulottua seinästä seinään. Puutalot toteutettiin usein tiilipäädyin. Rakennuksessa saattoi olla saman katon alla sauna ja autotalli, jolloin sen ulkomuodosta tuli pitkä ja matala. Jälleenrakennuskauden puolitoistakerroksisiin taloihin haluttiin tehdä selvä pesäero.¹⁰⁸ Rintamamiestaloja rakennettiin kuitenkin edelleen paljon ja Arava-mitoitettuja tyyppitalojakin suunniteltiin, mutta tarve varsinaisille tyyppitaloille poistui vähitellen¹⁰⁹. Sen sijaan tehdasvalmisteiset talopaketit ja valmistalot yleistyivät 1950–60 -luvulla¹¹⁰. Talotehtaat, kuten Puutalo Oy ja Enso-Gutzeit Oy, olivat kuitenkin vielä melko pieniä tekijöitä suomalaisilla asuntomarkkinoilla, sillä elementtirakenteisiin omakotitaloihin ei vielä luotettu.¹¹¹ 1950-luvulla oli yleistä, että muuten yhtenäisesti rakennettuihin tyyppitaloalueisiin luotiin vaihtelua eri julkisivumateriaaleilla. Pääosin käytettiin lautaverhoilua ja rappausta, ja julkisivupintoja jäseneltiin esimerkiksi rappaamalla osa seinästä ja jättämällä osa tiilipinnalle. Rintamamiestalojen peiterimavuorausta pidettiin vanhanaikaisena, ja sen tilalla julkisivuissa käytettiin yleensä tummalla lahonsuoja-aineella käsiteltyä avosaumaista leveää lautaa.¹¹²

1960–70 -luvulla valmistalot olivat muotokieleltään pääasiassa modernistisia¹¹³. Talojen suunnittelu siirtyi arkkitehdeilta rakennusaineteollisuudelle anonyymien suunnittelijoiden käsiin¹¹⁴. Tyypillinen 1960-luvun valmistalo oli pohjakaavaltaan suorakulmainen tai L-muotoinen, yksikerroksinen, puurunkoinen punatiilimuurauksella verhottu, ja sen julkisivun vaakasuuntaisuutta korostivat matala sokkeli ja loiva harja- tai pulpettikatto¹¹⁵. 1960-luvulla ikkuna-aukot olivat suurempia kuin jälleenrakennuskauden taloissa. Ikkunat olivat standardisoituja tehdastuotteita, eikä niissä tavallisesti ollut enää välipuitteita vaan tuuletusikkuna oli omissa puitteissaan. Korkeuttaan leveämmät ikkunat olivat nauhamaisina muodostelmina julkisivussa ja siten korostivat arkkitehtuurin vaakasuuntaisuutta. Sisäänkäyntiä suojasi yleensä pieni katos tai avokuisti. Ylivoimaisesti yleisin seinärakenne oli

¹⁰⁸ Korvenmaa 1996, 166; Lukander 2010. Rakennusperintö.fi:n www.sivut.

¹⁰⁹ Salokorpi 1990, 22.

¹¹⁰ Lampi 2007, 41.

¹¹¹ Korpelainen 2005, 22.

¹¹² Lukander 2010. Rakennusperintö.fi:n www-sivut.

¹¹³ Korpelainen 2005, 22.

¹¹⁴ Sanaksenaho 2003, 21.

¹¹⁵ Hautajärvi 2011, 25; Härö 2006; Lukander 2010. Rakennusperintö.fi:n www-sivut.

edelleen puurunko, vaikka puuhun julkisivumateriaalina suhtauduttiinkin hieman epäluuloisesti. Syyinä olivat ainakin osittain lateksien aiheuttamat ongelmat. Ajan tunnettu mainoslause julistikin: ”Onnellinen perhe asuu tiilitalossa”. Lautaverhoiluja tehtiin kuitenkin edelleen etenkin vaakasuuntaisena. Myös erilaisia asbesti- ja mineraalilevyjä käytettiin.¹¹⁶ 1960-luvulla Suomessa rakennettiin useita arkkitehtien suunnitteleamia tiiviitä atrium-taloalueita, ”arabikyliä”, joiden matalissa taloissa oli neljältä suunnalta suljettu sisäpiha. Sittemmin myös Puutalo Oy ryhtyi myymään atrium-tyyppistä valmistaloa.¹¹⁷ Vähitellen omakotitalojen muoto muuttui hahmoltaan suorakaidetta monimuotoisemmaksi, usein L-muotoiseksi niin sanotuksi puoliatriumtyypiksi terasseineen ja katoksineen. Myös rinnetalot olivat suosittuja. Rakennusten koko ja runkosyvyys kasvoi. Katoista tehtiin entistä loivempia aina tasakattoon saakka. Taloissa saattoi olla myös pulpettikatto. Räystäiden tilalle rakennettiin usein kattojen otsarakenteiden verhouksena korkeahko lautaverhoilu. 1970-luvun minimalistiseen tyyliin taloihin ei enää rakennettu edes pieniä kuisteja vaan ulko-oven suojana saattoi olla vain lippa tai pieni syvennys. Suuret maisemaikkunat olivat suosittuja, esimerkiksi olohuoneen koko ulkoseinä saattoi olla lasia. Myös puurunkoisten talojen verhouksessa käytettiin edelleen tiiltä, usein väritään punaista tai keltaista, ja puuosat kuten katon otsalautoitukset ja ikkunanpuitteet petsattiin tummaksi.¹¹⁸ Vaikka tasakattoinen talo edustikin modernismia, Salokorpi huomauttaa, että raskaannäköinen, paksu räystäslista ja puu- tai tiiliverhous veivät talon tyylin hyvin kauas esikuvastaan, Välimeren maiden kubistisesta arkkitehtuurista.¹¹⁹ 1970-luvulla arkkitehdit suhtautuivat harjakaton käyttöön asuinrakentamisessa kriittisesti, sillä se soti modernismin periaatteita vastaan. Modernistinen oikeaoppisuus edellytti tasakattoja, ja asuntorakentamisen katsottiin olevan yhteiskunnallista toimintaa, johon perinteiset muodot eivät kuuluneet.¹²⁰

Juuri kun unelma modernista, suuri-ikkunaisesta omakotitalosta oli levinnyt koko maahan, vuoden 1973 öljykriisiä seuranneet rakentamismääräykset pakottivat rakentamaan talot energiataloudellisemmiksi. Tämä vaikutti myös talojen ulkonäköön. Talojen pohjamuoto pelkistyi taas suorakaiteen muotoiseksi, ikkunoita pienennettiin ja seinistä tehtiin

¹¹⁶ Lukander 2010. Rakennusperintö.fi:n www.sivut.

¹¹⁷ Standertskjöld 2011, 30.

¹¹⁸ Lukander 2010. Rakennusperintö.fi:n www.sivut.

¹¹⁹ Salokorpi 1990, 22.

¹²⁰ Koho 2003, 193.

paksumpia. Tuuletusikkunat korvattiin ritilällisillä tuuletusluukuilla.¹²¹ Vastareaktion edellisten vuosikymmenten lähiöiden harmaudelle haluttiin pientalojen julkisivuihin nyt lisää väriä. Väriteollisuuden tarjoamien monisatasävyisten mallistojen myötä talojen värimaailmassa mentiin arkkitehti Panu Kailan sanoin ”ennennäkemättömään kirjavuuteen”.¹²² 1970-luvun lopulla Suomeen tuli uusi talotyyppi, käkikellotalo. Käkikellotalot olivat jyrkkäharjaisia, puolitoistakerroksisia taloja, joiden päädysssä oli usein koristeellinen parveke. Toisena uutena kattomuotona pientaloihin tulivat aumakatot.¹²³ Sakari Ruotsalaisen mukaan 1960–70-luvut olivat viimeinen aikakausi, jolloin valmistalojen arkkitehtuuri vielä edusti modernia muotokieltä. Hänen mukaansa valmistalotuotanto taantui tämän jälkeen ”markkinaehtoiseksi eklektismiksi”.¹²⁴ Suunnittelutyö on siirtynyt talotehtaiden omille tiimeille. Kuitenkin 2000-luvulla on ollut useita hankkeita, joiden aktivoimina arkkitehdit ovat suunnitelleet uusia tyyppitaloja. Osan näistä on voinut hankkia myös talovalmistajien talopakettina.¹²⁵

1960-luvulla arkkitehdit ja insinöörit yrittivät kehittää yhdessä teollisuusyritysten kanssa ideaalijärjestelmiä teollisten puurakennusten toteuttamiseksi. Kokeiluissa palattiin takaisin modernismin alkuaikojen periaatteisiin: suunnittelussa korostui tilan jatkuvuus, suorakulmaisuus sekä läpinäkyvyys. Ihanteiden taustalla olivat myös 1950-luvun japonismi eli japanilaisen tyylin ihailu sekä Mies van der Rohe’n teräs- ja lasirakennuksista inspiroitunut ”miesläisyys”, jota pyrittiin nyt soveltamaan puuhun.¹²⁶ Kehittelyn tuloksena syntyivät muun muassa ”Domino”, ”Moduli 225”, ”Kuten haluatte” -järjestelmä sekä Marimekon koetalo. Elementtitalojen kantavina rakenteina käytettiin teräs- tai puupilareita, joihin liitettiin puiset seinä-, lattia- ja kattoelementit. Myös teollisten puutalojen valmistaja Punkatalo Oy kehitti oman liimapuu-pilari-palkki-järjestelmänsä. Pre cut -menetelmää hyödyntävää ”Kuten haluatte”-järjestelmää sekä pienelementtijärjestelmä ”Dominoa” toteutettiin pääasiassa tasakattorakenteisina, mutta ne mahdollistivat myös harjakaton

¹²¹ Hautajärvi 2011, 29; Lukander 2010. Rakennusperintö.fi:n www-sivut.

¹²² Kaila, Pietarila & Tomminen 1987, 58.

¹²³ Kaila, Pietarila & Tomminen 1987, 84.

¹²⁴ Ruotsalainen 2011, 27.

¹²⁵ Kammonen 2012, 79–83

¹²⁶ Korvenmaa 1996, 166.

käytön. Järjestelmiä voitiin käyttää missä tahansa rakennustyyppissä. Sen sijaan ”Moduli 225” -järjestelmä sekä Marimekon koetalo oli suunniteltu asuinkäyttöön. 1960-luvulla arkkitehdit suunnittelivat myös suurelementtijärjestelmiä, jolloin puutalo voitiin koota muutamasta suurelementistä. Kaikki moduuleihin, avoimeen järjestelmään ja sarjallisuuteen perustuvat elementtijärjestelmät eivät kuitenkaan kestäneet Suomen olosuhteissa, eikä niiden käyttö yleistynyt arkkitehtien ja valmistajien odottamalla tavalla. Näiden esivalmistettujen talojen ongelmana oli myös se, että niitä tuotettiin edelleenkin liian yksilöllisesti, eikä edullinen valmistaminen olisi ollut mahdollista.¹²⁷

Vuodesta 1970 lähtien pientaloasumisen uutuuksia alettiin esitellä asuntomessuilla. Messuilla painottuivat varsinkin talovalmistajien talomallit sekä erilaiset rakennusjärjestelmät.¹²⁸ Alun perin asuntomessujen järjestämisen taustalla oli pyrkimys kehittää pientaloasumista. Tavoitteena oli muun muassa selvittää pientalorakentamisen ja -alueiden kustannuksia. Samalla pientalojen tuottajille tarjoutui mahdollisuus esitellä tuotteitaan. Asuntomessujen ydintavoitteena on ollut lisätä kuluttajien asuntotietoutta ja parantaa asuntosuunnittelun ja -rakentamisen laatua.¹²⁹ Uutuuksineen asuntomessujen talot ovat usein myös ennakoineet ja ohjanneet omakotirakentamisen suuntaa. Asuntomessuihin liittyvien arkkitehtuurikilpailujen avulla on myös pyritty kannustamaan ammattisuunnittelijoita osallistumaan pientalosuunnitteluun.¹³⁰ Kuten Timo Koho huomauttaa, asuntomessut ovat olleet kaupallinen tapahtuma, jossa on näkynyt kysynnän ja tarjonnan laki. Messut ovat heijastelleet asumiseen liitettyjä toiveita ja unelmia. Arkkitehdit ovat pitkään suhtautuneet asuntomessuihin epäluuloisesti, koska siinä ristiriita kansan mieltymysten ja arkkitehtien ”hyvän maun” välillä on korostunut. Negatiivista suhtautumista on lisännyt se, etteivät talotehtaat ole muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta juurikaan käyttäneet arkkitehtien tietotaitoa talojen suunnittelussa.¹³¹ Tosin 2000-luvulla on järjestetty arkkitehtuurikilpailuja, joissa arkkitehdit ovat suunnitelleet pientaloalueille sopivia niin

¹²⁷ Heikkinen 2000, 91; Korvenmaa 1996, 167–168; Siikanen 1995, 17–19; Standertskjöld 2011, 32.

¹²⁸ Härö 2006; Lukander 2010. Rakennusperintö.fi:n www-sivut.

¹²⁹ Kuoppamäki & Salmi 2001, 6.

¹³⁰ Kuoppamäki & Salmi 2001, 18.

¹³¹ Koho 1995, 55.

sanottuja 2000-luvun tyyppitaloja. Näitä talomalleja on myös ollut mahdollista tilata muutamilta valmistalotoimittajilta.¹³²

3.2 Nykyiset elementtjärjestelmät pientaloteollisuudessa

Tutkimuskohteena olevana ajanjaksona talovalmistajat käyttävät useita eri elementtjärjestelmiä. Tehdasvalmisteisten talojen toimituksista käytetään eri termejä riippuen toimitusasteesta eli siitä, mitä valmisosa- eli elementtjärjestelmää käytetään. Tutkittavan ajanjakson puutaloteollisuudessa käytettyjä elementtjärjestelmiä ovat pienelementit, suurelementit, pre cut -järjestelmä ja tilaelementit. Talopaketti on yleistermi, joka tarkoittaa tehdasvalmisteisista elementeistä koostuvaa materiaalityömittusta omakotitalon rakentamista varten. Tyyppitaloista nykyiset valmistalot erottaa muun muassa se, että tehtailta ei voi tilata yleensä tyyppisuunnitelmaa vaan talopakettiin kuuluu aina rakennusmateriaali.

Suurin osa tutkimusaineiston talotyypeistä edustaa pien- ja suurelementtitekniikalla toteutettavia ratkaisuja. Pienelementit ovat noin 180 cm leveitä seinän korkuisia osia, joissa ovet ja ikkunat ovat valmiina paikoillaan¹³³. Pienelementtitekniikan vahvuuksia ovat elementtivalikoiman runsaus sekä monimuotoisten pohjaratkaisujen toteutuksen helppous. Järjestelmän heikkouksia ovat ikkuna- ja ovityyppien rajoitettu määrä, huono soveltuvuus kaksikerroksisten talojen rakentamiseen, ulkoseinien pystysaumojen runsaus sekä rajalliset ulkonäkövaihtoehdot.¹³⁴ Tutkimusaineiston talovalmistajista pienelementtitekniikkaa käyttävät Sasmo-talot, Vaaja-lämpötalot, JEO-talo, A-talot, Makrotalo, Familia-talot. Suurelementtjärjestelmän osat ovat samankorkuisia kuin pienelementit mutta huomattavasti leveämpiä, mikä mahdollistaa rakentamisen seinä kerrallaan. Tehtaalla suoritettun työn valmiusaste on suurempi, esimerkiksi puuverhoiltujen talojen toimitukseen voi sisältyä valmiiksi maalattu ulkoverhous.¹³⁵ Suurelementtitekniikka näyttää olevan Suomen olosuhteissa käytetyin valmistalorakentamisen muoto. Suurelementtitekniikkaa käyttävät tutkimusaineistossa olevista valmistajista Veitsiluodon

¹³² Kammonen 2012, 81.

¹³³ Forsström, Huusko & Laitinen 1995, 52.

¹³⁴ Alakärppä, Heikkilä, Kalliola, Katajainen, Kurkela, Ollikainen & Stenroos 1995, 67.

¹³⁵ Forsström, Huusko & Laitinen 1995, 52–53.

Monikko, Puutalo, PR-talot, Herrala-talot, Myresjöhus, Teema-talot, Teri-talot, Jetta-talo, Kodikas-talot sekä Kannustalo. Jukka-talo valmistaa taloja sekä suur- että pienelementtitekniikalla. Pre cut -järjestelmässä teollinen esivalmistus on vähäistä: puutavara on ainoastaan valmiiksi katkaistu ja lovettu. Kaikista elementtijärjestelmistä pre cut -järjestelmä mahdollistaa parhaiten itserakentamisen.¹³⁶ Tutkimusaineistossa olevista talovalmistajista pre cut -tekniikkaa käyttää Kastelli-talot. Tilaelementtitalot ovat yleensä valmiin talon puolikkaita, jotka on tehty valmiiksi myös sisätiloiltaan jo tehtaalla. Tilaelementtitekniikassa suositaan suorakulmaisia asuntopohjia, rajoitettua materiaalivalikoimaa sekä ikkunatyyprien vakiointia.¹³⁷ Tutkimusaineistossa ei ole yhtään tilaelementtitekniikkaa käyttävän talotoimittajan kuvastoa. Mitta-talon, Salvostalon ja Omatalon kuvastoissa ei ole mainintaa siitä, mitä elementtijärjestelmää tehdas käyttää.

Elementtitekniikoista vapaimman suunnittelun mahdollistaa pre cut -järjestelmä seuraavaksi vapaimman suurelementtitekniikka. Teollinen valmistus edellyttää kuitenkin aina jonkinlaista systematiikkaa sekä rakenteellisesti että arkkitehtonisesti.¹³⁸ Heini Korpelaisen mukaan teollisen tuotantotavan ei periaatteessa tarvitse määrittää arkkitehtonista tyyliä, ja kaikilla eri elementtijärjestelmillä on mahdollista toteuttaa myös ”erittäin hienoa nykyaikaista arkkitehtuuria”. Korpelaisen mielestä onkin ristiriitaista, että 1990-luvulta lähtien teollisesti valmistettuja taloja on pyritty naamioimaan perinteisin menetelmin toteutetuiksi.¹³⁹

¹³⁶ Alakärppä, Heikkilä, Kalliola, Katajainen, Kurkela, Ollikainen & Stenroos 1995, 59

¹³⁷ Alakärppä, Heikkilä, Kalliola, Katajainen, Kurkela, Ollikainen & Stenroos 1995, 75.

¹³⁸ Alakärppä, Heikkilä, Kalliola, Katajainen, Kurkela, Ollikainen & Stenroos 1995, 68.

¹³⁹ Korpelainen 2004, 22.

4 TALOKUVASTOJEN ANALYYSI

4.1 1980–1984

Matalat tasamaatalot

1980-luvun alun talomallistot koostuvat perustyypeistä, jotka ovat muunneltavissa asiakkaan tarpeen mukaan. Suurin osa Sasmo-talojen, Vaaja-talojen ja Puutalon sekä Talo-oppaiden 80–81 ja 82–83 taloista edustaa arkkitehtuuriltaan matalaa, yksikerroksista tasamaatalotyyppiä sekä siihen pohjautuvia rinneratkaisuja. Keskenään melko samankaltaisten talojen yksilöllinen ilme saadaan aikaan materiaalien, värien ja yksityiskohtien valinnoilla. Kuvastoissa tarjotaan mahdollisuutta valita talotyypeihin ulkoverhous, kattokaltevuus ja -tyyppi riippuen asiakkaan omista mieltymyksistä, kaavamääräyksistä sekä asuinalueen rakennustapaohjeista. Kuvastojen talomalleissa on 1970-luvun energiakriisin jälkeisille taloille tyypillisesti joko suorakulmainen tai L- tai T-mallinen pohjakaava. Autotalli tai -katos sijaitsee usein asuinrakennuksen kanssa saman katon alla. Toisinaan talojen massoittelessa vältellään pitkää suorakulmaista muotoa rikkomalla perushahmo osiin, joiden runkosyvyys vaihtelee. Esimerkiksi talon yhteydessä oleva autotalli voi olla erotettu asuinrakennuksesta erilliseen matalaan siipeen. 1960–70-luvun taloille tyypillisiä tasakattoja ei enää kuvastoissa esiinny, vaan kattovaihtoehtoina ovat loiva harja- tai aumakatto. Kuvastojen edullisin vaihtoehto on pohjakaavaltaan suorakulmainen talo, jossa on harjakatto ja julkisivuverhouksena yksinkertainen pystypaneeli **(Kuva 1)**.

Kuvastojen perusteella 1980-luvun alun valmistalojen yleisimmät julkisivumateriaalit ovat puu- tai tiiliverhous tai niiden yhdistelmä. Rappaus on esimerkkikuvissa harvinaisempi. Tiiliverhousen suosiminen on jatkumoa edellisten vuosikymmenten rakentamiseen, jolloin puu verhousmateriaalina koettiin ongelmalliseksi. Puuverhous on kuitenkin edullisin verhousvaihtoehto, ja yleisimmin käytetty on yksinkertainen pystylauditus **(Kuva 1)** Rakennusosien teollinen valmistus näkyy usein julkisivussa saumoina, jotka puuverhouksissa saatetaan peittää ohuilla vaakarimoilla. Eri materiaaleja yhdistelevissä vaihtoehdoissa käytetään horisontaalisia kenttiä. Esimerkiksi osatiiliverhouksissa seinät on tiiliverhoiltu, mutta talon päätykolmiossa sekä ikkunoiden yläpuolisessa osassa on puupaneeli **(Kuva 2)**.

Julkisivuja leimaa rationaalisuus. Sekä puu- että tiilivuorauksissa julkisivua jäsennellään pienten puupaneelikenttien avulla esimerkiksi ikkunoita ja ovia korostaen. Puutalon kuvaston talomalleissa puupaneelia käytetään tiiliverhotuissa julkisivuissa myös sisäänvedetyissä, suojaisammissa osissa kuten katoksissa ja takapihan seinissä. Tiiliverhouksissa ikkunoita voidaan myös korostaa ulosvedoin (**Kuva 3**). Puujulkisivuissa voi olla kapeat nurkka- ja vuorilaudat, aina niitä ei ole ollenkaan.

Harjakattoisissa taloissa pääjulkisivun sisäänkäyntiä suojaa useimmiten talon lappeesta jatkuva avokatos tai -kuisti (**Kuva 3**) tai 1970-luvun lopulla yleistynyt harjakattoinen kuisti, joka tyyllillisesti viittaa modernismia edeltäneiden kausien kuistiperinteeseen (**Kuva 14**). Rakennusten matalan hahmon vuoksi kuisti ei kuitenkaan ole erillisenä rakennusosana pääjulkisivussa vaan sen harja yltää talon katon yläpuolelle.¹⁴⁰ Sisäänkäynti voi olla myös syvennyksessä, jolloin seinälinja on sen kohdalla sisäänvedetty (**Kuva 1**). Puutalon kuvastossa on myös malleja, joissa sisäänkäynti on talon pääjulkisivussa olevan leveän poikkipäädyn sisäänvedetyssä kulmassa, mikä niin ikään on sovellutus vanhasta kuistiperinteestä¹⁴¹. Puurakenteisia kuisteja on niin puu- kuin tiilivuoratuissakin taloissa. Kaiteet ja näkösuojat ovat yksinkertaisia, yleensä pysty- tai vaakalautaa tai säleikköä. Muutamassa talomallissa on nikkarityylinen¹⁴² profiloitu kaide, joka edustaa aikakauden yleisilmeeseen suhteutettuna poikkeuksellista koristeellisuutta (**Kuva 4**). Talojen ikkunat ovat useimmiten neliömäiset, yksiruutuiset ja niissä voi olla myös tuuletusikkuna tai -luukku. Myös vaakasuuntaista jakoa käytetään. Olohuoneen ikkunat ovat yleensä muita ikkunoita korkeammat ja usein ryhmissä. Tiiliverhotuissa taloissa voi julkisivujen yksityiskohtana olla valoa lisäävä kaarevaseinäinen erkkeri, mutta se on vielä melko harvinainen. 1980-luvun kuvastoissa omakotitalojen värimailmaa hallitsevat 1970-luvun tapaan maanläheiset, tummat ja voimakkaat värit. Osassa kuvaston esimerkeistä värien käyttö on runsasta, tehostevärit voivat olla kirkkaitakin. Julkisivun muut osat kuten pienet paneelipinnat, katon puuosat, ovet, vuori- ja nurkkalaudat sekä kuistin kaiteet ovat useimmiten ruskean eri sävyisiä, mutta valkoistakin näkyy jo jonkin verran.

¹⁴⁰ Korhonen 1991, 479.

¹⁴¹ Korhonen 1991, 479.

¹⁴² 1800-luvun puolenvälin koristeellisen sveitsiläistyylin kansanomaisen mukaelma.

Vaikka suurin osa perustyypeistä on matalia tasamaataloja, kaikissa kuvastoissa on myös tasamaatyyppeihin pohjautuvia rinnetaloja joko jyrkkään tai loivaan rinteeseen. Loivan rinteeseen talot asettuvat rinteeseen porrasmaisesti useimmiten leveyssuunnassa, jolloin ne ovat syvärunkoisia ja kattopinta-ala on suuri (**Kuva 3**). Jyrkän rinteeseen talot ovat ulkonäöltään periaatteessa kuten tasamaatalot, mutta alarinteeseen puolelta kaksikerroksisia (**Kuva 4**). Niissä julkisivua on usein jäsenneily käyttämällä erilaisia materiaalipintoja eri kerroksissa. Etenkin puuverhoilluissa taloissa pohjakerroksen julkisivu on jätetty betonipinnalle tai rapattu. Rinnetaloissa on tavallisesti yläkerrassa leveä sisäänvedetty tai ulkoneva parveke, joka toimii samalla suojaavana katoksena alakerran sisäänkäynnille. Sasmo-talojen kuvastossa on muutamia puolitoistakerroksisia malleja, jotka muistuttavat matalia tasamaatalotyyppejä. mutta niiden seinät ovat hieman korkeampia, jolloin ullakolle katon harjan alle mahtuu muutama huone. Näissä taloissa ei ole harjakuistia, vaan kuistin katto jatkuu suoraan loivan katon lappeesta.

Ulkomaiset vaikutteet

1970-luvun lopulla suomalaiseen pientalorakentamiseen tuli eksoottisia vaikutteita. Uutta muotia edustivat espanjalaistyyliksi ja alppityyliksi kutsutut suuntaukset, jotka poikkesivat merkittävästi 1970-luvun tyyppitalojen arkkitehtuurista. Espanjalaistyyli tosin jatkoi 1970-luvun tyyppitalojen matalaa linjaa, kun taas ”käkikellotalojen” jyrkkäkattoinen, puolitoistakerroksinen hahmo oli merkittävä poikkeus edellisten vuosikymmenten horisontaalisuutta korostaneeseen pientaloarkkitehtuuriin.¹⁴³

Sekä Sasmo-talojen, Vaaja-talojen että Puutalon kuvastoissa on matalia tasamaataloja, joiden julkisivuissa on espanjalaistyylin piirteitä (**Kuva 5**). Sekä aumakatto että tiiliverhous tuovat lisäkustannuksia ja kuuluvat usein erikoistoimitukseen, minkä vuoksi tällainen talo edustaa kuvastoissa arvokkuutta ja yksilöllisyyttä. Aumakattoa tarjotaan kattovaihtoehtona Sasmo-talojen ja Vaaja-talojen kuvastoissa. Sakari Ruotsalaisen mukaan espanjalaistyyli näkyi aluksi harjakattoisissa taloissa, mutta 1980-luvulla kattomuotona yleistyi aumakatto¹⁴⁴.

¹⁴³ Ruotsalainen 2011, 41.

¹⁴⁴ Ruotsalainen 2011, 41.

Espanjalaistyylin myötä 1970-luvulla vielä harvinaiset kalkkihiekkatiili ja lohkotiiili yleistyvät talojen julkisivuissa. Tyyliin kuuluvat myös välimerelliset holvikaaret ja aukotukset.¹⁴⁵ 1980-luvun alun kuvastoissa espanjalaistyylin vaikutteet näkyvät kuitenkin lähinnä aumakaton ja valkoisen tiiliverhouksen muodossa.

Sekä Harri Hautajärvi että Pertti Lampi toteavat valkoisten lohkotiiilellä verhottujen talojen tulleen tutuksi suomalaisille Välimeren lomakohteisiin suuntautuneiden valmismatkojen myötä. Lampi mainitsee erityisesti Espanjan suosion turistikohdeena 1970-luvulla ja esittää, että matala, vaalealla tiilellä verhoiltu talotyyppi on saatu Suomeen sieltä¹⁴⁶. Matalassa aumakattoisessa talotyypissä on kuitenkin myös pohjoisamerikkalaisen ranch-tyylin vaikutteita.¹⁴⁷ Ranch-tyyli kehittyi 1900-luvun alussa Kaliforniassa. Sen piirteisiin kuului rakennuksen matala hahmo ja horisontaalisesti korostunut julkisivu. Varhaisena esikuvana olivat 1800-luvun puolivälin Etelä-Kalifornian espanjalaiset maatilarakennukset, jotka ”löydettiin uudelleen”, ja samalla niihin liitetty synkkä kolonialistinen historia vaihtui mielikuvaan lämpimän ilmaston rennosti elämäntavasta. Ranch-tyylin kehitykseen vaikuttivat muun muassa itseoppinut suunnittelija Cliff May sekä arkkitehti Frank Lloyd Wright preeriataloineen. Toisen maailmansodan jälkeen myös amerikkalaiset talotehtaat kehittivät edullisia ja helposti pystytettäviä ranch-talotyyppejä, joita rakennettiin seuraavina vuosikymmeninä esikaupunkialueille kaikkialla Yhdysvalloissa. Tyyllisiä vaikutteita yhdysvaltalaisiin ranch-tyylisiin taloihin on sittemmin haettu niin Amerikan historiallisista tyyleistä kuin Tyynenmeren ja Välimeren maiden rakennusperinteistä.¹⁴⁸ Aumakattoinen tiiliverhoiltu tyyppi on ollut yleinen 1970-luvulta lähtien myös Pohjoismaissa, talotyyppi mainitaan sekä ruotsalaisissa että tanskalaisissa lähteissä. Björk, Nordling ja Reppen puhuvat ”bungalowtyylistä”, jolla on ”amerikkalaisia esikuvia”¹⁴⁹. Bech-Nielsen puolestaan nimittää talotyyppiä ”haciendaksi”¹⁵⁰. Talotyypin voikin olettaa tulleen Suomeen juuri muiden Pohjoismaiden kautta.

¹⁴⁵ Ruotsalainen 2011, 41, 56.

¹⁴⁶ Hautajärvi 2011, 30; Lampi 2007, 129.

¹⁴⁷ Jonsson 2004, 141.

¹⁴⁸ Bricker 2000, 3-4.

¹⁴⁹ Björk, Nordling & Reppen 2009; 144, 157.

¹⁵⁰ Bech-Nielsen, 2004. Bolius Boligejernes Videcenter A/S:n www-sivut.

Jyrkkäharjaiset käkikellotalot ovat 1980-luvun alun kuvastoissa yleisin puolitoistakerroksinen talotyyppi. Sekä Talo-oppaissa 80–81 ja 82–83 että Puutalon kuvastossa on paljon pohjakaavaltaan suorakulmaisia talomalleja, joiden erityispiirteinä ovat suuri, 45 asteen kulmassa oleva katto, matala sokkeli ja julkisivu sekä harjan alla leveä päätyparveke (**Kuvat 6 ja 7**). Päätykolmiot ovat ensimmäisen kerroksen julkisivua leveämpiä. Harjapäätty on kadunpuoleinen pääjulkisivu, ja sisäänkäynti on talon pitkällä sivulla räystään alla. Talo voi olla puuverhoiltu tai eri kerrokset voidaan erottaa käyttämällä niissä eri verhousmateriaalia. Kompakti, pohjakaavaltaan neliömäinen talotyyppi oli suosittu Ruotsissa 1970-luvulla asuntopoliittisen miljoonaohjelman tiiviisti rakennetuilla tyyppitaloalueilla. Talotyypin ulkoasussa näkyy 1970-luvulla pitkälle viety rakennusosien rationalisointi. Rakenteessa kattotuoli ja kantava vaakapalkki muodostavat kolmionmuotoisen kehän, joka on leveämpi kuin ensimmäisen kerroksen päädyn seinä. Kehärakenne nopeuttaa rakentamista, vähentää työn määrää ja antaa samalla talotyypille sen leimalliset piirteet, suuren katon ja leveän päätykolmion.¹⁵¹ Talo-oppaissa 80–81 ja 82–83 on myös useita taloja, jotka jäljittelevät päätyparvekkeellista jyrkkäharjaista talotyyppiä, vaikkei niiden rakenteissa olekaan käytetty kantavaa kehärakennetta. Suomessa talotyyppi esiteltiin ensimmäisen kerran metsäteollisuusyhtiö Enso-Gutzeit Oy:n rakennuttamana Kangasalan vuoden 1972 asuntomessuilla. Jyrkkäharjainen puolitoistakerroksinen talo oli poikkeus ajan tasakattoisten talojen joukossa. Sen onkin sanottu vapauttaneen teollisten talojen muotokielen 1970-luvun lopulla.¹⁵² Talo muistuttaa etäisesti alppimaiden kansanrakentamiseen pohjautuvaa rakennustyyppiä. Alppimaihin liitetyt mielikuvat näkyvätkin sen arkikielissä kutsumanimissä. Suomessa tyyppiä kutsutaan käkikellotaloksi, Ruotsissa talon harjan alla olevasta päätyparvekkeesta käytetään nimeä ”joddlarbalkong”¹⁵³.

Modernismi ja postmodernismi

Talo-oppaissa 80–81 ja 82–83 sekä Puutalon kuvastossa on perustyyppisten tasamaatalojen joukossa uudenlaisia talotyyppisiä, joissa näkyvät ajan energiatekniset uutuudet. Talo-oppaat

¹⁵¹ Björk, Nordling & Reppen 2009, 142;

¹⁵² Kuoppamäki & Salmi 2001, 20.

¹⁵³ Björk, Nordling & Reppen 2009, 140.

80–81 ja 82–83 esittelevät useita Ekotalon valmistamia puurakenteisia matalaenergiataloja. Osa Ekotalon malleista on pitkälti ajan muiden valmistalotyyppien kaltaisia, joissa ib kuitenkin tavallista enemmän lasirakenteita (**Kuva 8**), kun taas osa malleista, erityisesti Ekotalon vuoden 1980 Kuopion asuntomessutalo ”Ekorinne”, poikkeaa huomattavasti aikakauden muusta valmistalotarjonnasta (**Kuva 9**). Talo on pulpettikattoinen loivan rinteeseen talo, jonka korkeaa, viistoa takaseinää peittävät suuret aurinkopaneelit. Matalaenergia- ja ekotalot tulivat Suomessa markkinoille 1970-luvun lopulla.¹⁵⁴ Taustalla on 1970-luvun energiakriisi, minkä vuoksi pientalosuunnittelussa kokeiltiin erilaisia ratkaisuja, joissa lämmitys hoidettiin vaihtoehtoisilla energiamuodoilla. Matalaenergiataloihin sijoitettiin lämpöä varastoiva kasvihuone ja aurinkopaneeleja.¹⁵⁵ Kuopion asuntomessuilla vuonna 1980 esiteltiin yhdeksän erilaista matalaenergiataloa¹⁵⁶. Lasirakenteiden lisääntyminen puolestaan liittyy energiakriisin purkautumiseen 1980-luvun alussa, kun markkinoille tuli uusia, tiiviimpiä ikkunatyyppejä¹⁵⁷. Matalaenergiatalot jäivät kuitenkin hetkelliseksi ilmiöksi, mistä kertoo muun muassa se, että Talo-oppaassa 82–83 niitä on esitelty vain muutama ja vuoden 1986 Talo-oppaassa niitä ei ole enää lainkaan.

Useissa Ekotalon malleissa sekä muutamassa muussa Talo-oppaiden 80–81 ja 82–83 talomallissa on symmetriset, neliömäiset neljään ruutuun jaetut ikkunat. Klassistinen ikkunatyyppi oli yleinen niin kansainvälisessä kuin suomalaisessakin postmodernismissä. Samalla kun ikkuna edustaa aikansa uutta arkkitehtuuria, sen voi katsoa viittaavan myös suomalaiseen rakennusperinteeseen. Barokista periytyvä ikkunamalli¹⁵⁸, jossa on symmetrinen klassistinen ruutujako, on tyyppillinen uusklassismille ja säilyi talonpoikaisessa rakentamisessa pitkään erityisesti vaatimattomammassa rakennuksissa. Rakennustaiteeseen ikkunamalli palasi 1920-luvun klassismin myötä.

Puutalon kuvastossa sekä Talo-oppaissa 80–81 ja 82–83 on myös muutamia malleja, joissa on kiinnitetty erityistä huomiota auringonvalon hyödyntämiseen, vaikkei taloissa käytetäkään aurinkoenergiaa. Joissakin Puutalon kuvaston matalassa tasamaatalossa sekä

¹⁵⁴ Lampi 2007, 128.

¹⁵⁵ Standertskjöld 2011, 79.

¹⁵⁶ Kuoppamäki & Salmi 2001, 79.

¹⁵⁷ Standertskjöld 2011, 137.

¹⁵⁸ Korhonen & Salmi 2011, 47..

jyrkän rinteen talossa on talvipuutarha, joka näkyy julkisivussa suurina ikkunapintoina. Kuvastossa on myös vuoden 1985 Jyväskylän asuntomessuille¹⁵⁹ arkkitehtitoimisto ARRAK:in suunnittelema ”Aurinkokello”-talomalli (**kuva 10**). Sen arkkitehtuurissa korostuu passiivinen aurinkoenergian ja auringonvalon hyödyntäminen: talossa on kuisteja, viherhuone, suuria ikkunoita sekä leveä kattoikkuna.

Muutamissa Puutalon kuvaston talomalleissa ja useissa Talo-oppaiden 80–81 ja 82–83 talomalleissa julkisivuissa käytetään erilaisia puurimakoristeita. Avoterasseja suojaa usein pergolarakenne, Yleinen koristeaihe on myös king post -ristikkorakennetta mukaileva aihe (**Kuvat 10 ja 12**). Viuhkamainen king post -aihe voi jäljitellä katon tai pylvaiden kantavaa rakennetta tai olla tyylitelty koristeaihe esimerkiksi kuistin päätykolmiossa. Aihe on tyypillinen postmodernismille ja se esiintyy myös monissa Oulun koulu -suuntausta edustavissa rakennuksissa. Se lienee omaksuttu Suomeen pohjoisamerikkalaisesta postmodernismista, johon se on mahdollisesti lainattu 1800-luvun lopun amerikkalaisesta tikkutyylistä (”stick style”). Tikkutyylä suosi eklektismiä ja koristeellisia puujulkisivuja ja oli suosittu erityisesti huvila-arkkitehtuurissa.¹⁶⁰ Samantyyppinen ”nouseva aurinko” -aihe oli yleinen 1900-luvun alussa myös Suomessa jugendtyylisten rakennusten päätykoristeena, jolloin se otti kantaa vuosien 1904–05 Japanin ja Venäjän väliseen sotaan. Jatkossa viittaaan koristeaiheeseen termillä aurinkoaihe tai -koriste. Puutalon kuvastossa on muitakin malleja, joiden julkisivuissa käytetään koristeaiheita. Arkkitehtitoimisto Kaj Michaelin suunnittelemat tasamaatalotyyppiä edustavat ”Mikael” ja ”Mikaela” ovat koristeaiheiltaan muusta ajan tarjonnasta poikkeava talosarja. Talojen räystäslislojen tilalla on jyhkeät parrut, päädyissä ja kuistin katon päädyissä leveät profiloituneet listat ja räystään harjalla koristeet (**Kuva 11**). Kuvaston mukaan ”julkisivu edustaa perinteistä suomalaista arkkitehtuuria”. Koristeaiheissa voi lähinnä nähdä piirteitä Karjalan rakennusperinteestä. Suuntaus ei sinänsä edusta kaikkein tyypillisintä suomalaista talonpoikaista rakennustapaa vaan on ollut lähinnä kansallisromanttisen arkkitehtuurin esikuvana¹⁶¹. Erikoisten koristeaiheiden käyttö kertoo kuitenkin osaltaan ajan valmistalosuunnittelun uudistuspyrkimyksistä, vaikka erikoisempia ratkaisuja sovellettiin vielä lähinnä perustyyppisiin mataliin tasamaatyyppeihin.

¹⁵⁹ Kuoppamäki & Salmi 2001, 21.

¹⁶⁰ Harris 1983, 506.

¹⁶¹ Pajula 1983, 9.

Rakennusperinne

Sekä Vaaja-talojen ja Puutalon kuvastoissa että Talo-oppaissa 80–81 ja 82–83 on talomalleja, jotka on tarkoitettu maaseudulle ja maatilojen asuinrakennuksiksi. Tällöin sisätiloissa on huomioitu maatilarakennuksen tarpeet, ja myös talojen ulkoasu on pyritty sopeuttamaan maaseudun rakennuskantaan. Suurelta osin talot muistuttavat ulkoasultaan ajan muita matalia tasamaataloja. Erityisesti Puutalon kuvastossa maatilojen päärakennuksiksi soveltuvissa malleissa vanhaa rakennusperinnettä jäljitellään hillitysti, sillä perinteeseen viittaavat usein lähinnä vain suorakulmainen hahmo ja puuverhous (**Kuva 15**). Yleensä maatilojen päärakennuksiksi tarkoitetuissa malleissa on suorakulmainen, hieman pitkänomainen pohjakaava, harjakatto, yksinkertainen puuverhous, ohuet nurkkalaudat ja ikkunoiden vuorilaudat sekä talon pitkällä sivulla kapea, harjakattoinen avo- tai umpikuisti (**Kuva 14**). Julkisivun ikkunajako on ajalle tyyppillisesti useimmiten epäsymmetrinen. Ikkunoissa voi olla vanhaa puitejakoa mukaillen kuusi- tai yhdeksänruutuinen koristeristikko. Myös 1890-luvulle pohjautuvaa kolmiruutuista T-karmi-tyyppiä jäljittelevää ikkunatyyppiä käytetään muutamassa yksittäisessä mallissa. Maalaistalotyyppin esikuvana lienee maaseudun rakennusperinteelle tyyppinen keskieteistyyppi. Keskieteistyyppissä huoneet jäseneltiin pitkänomaiseen muotoon ja kuistin sijainti pääjulkisivussa oli usein epäsymmetrinen¹⁶². Maatilojen päärakennuksiksi tarkoitettujen talomallien lisäksi Talo-oppaissa 80–81 ja 82–83 on myös yksittäisiä puolitoistakerroksisia talomalleja, joiden julkisivuissa käytetään uusvanhoja yksityiskohtia kuten kuusiruutuiset ikkunat, koristeikkunaluukut ja pulpettikattoinen kattolyhty (**Kuva 13**). 1980-luvun alussa suurin osa vanhaa rakennusperinnettä mukailevista taloista on kuitenkin ulkoasultaan melko rationaalisia ja yksinkertaisia, kuten suurin osa ajan valmistaloista ylipäätään.

¹⁶² Korhonen 1991, 280.

4.2 1985–1989

Matalat tasamaatalot

1980-luvun lopulla Mitta-talon, Veitsiluodon Monikon, PR-talojen, A-talojen ja Jukka-talon (n. 1987 ja 1989) kuvastoissa on edelleen paljon rationaalisia, suorakaiteenmuotoisia matalia perustyyppisiä (**Kuvat 16 ja 18**), mutta matalien tasamaatyyppien joukossa on yhä enemmän taloja, joissa on hahmoltaan monimuotoinen pohjakaava (**Kuva 17**). Perusmalliltaan suorakulmaisissakin taloissa on usein leveitä sisäänvedettyjä katoksia sekä kaarevaseinäisiä erkkereitä, jolloin talon julkisivu on polveileva. 1980-luvun lopun matalien tasamaatalojen julkisivuarkkitehtuuri on hyvin vaihtelevaa. Osassa kuvastojen talomalleista on hyvin rationaalinen julkisivu, jossa ei ole juuri mitään ylimääräistä, kun taas joidenkin valmistajien malleissa on paljon erilaisia yksityiskohtia.

1980-luvun jälkipuoliskon kuvastojen yksi uutuus on epäsymmetrisistä paneelikentistä koostuva seinäverhoustyyppi. Tällöin julkisivua ei ole jäsenneily horisontaalisesti kuten edellisen ajanjakson taloissa, vaan eri materiaalikentät voivat olla vertikaalisia, niin että esimerkiksi talon päädyissä on kapeita, koko seinän korkuisia paneelikenttiä tai vain osittainen puuverhous päätykolmiossa (**Kuva 17**). Eri verhoukset voivat myös polveilla julkisivussa epäsymmetrisesti (**Kuva 25**). Puuverhouksissa vastaava geometrinen verhous toteutetaan erisuuntaisin, vaihtelevankorkuisin paneelein, joita korostaa usein leveä saumakohdassa kiertävä listoituis (**Kuva 29**). Erisuuntaisissa paneeliverhouksissa käytetään toisinaan jopa vinolaudoitusta. Tavallisin julkisivujen puuverhoustyyppi on kuitenkin edelleen yksinkertainen pysty-laudoitus. Sekä Mitta-talolla että PR-taloilla on vaihtoehtona myös ”antiikkipuuverhous”, joka mukailee 1800-luvun lopun puutaloille tyypillistä laudoitustyyppiä, jossa julkisivu on jäsenneily erisuuntaisiin horisontaalisiin kenttiin.

Myös puuverhoukset saavat aiempina vuosina tiiliverhouksiin liitettyä arvokkuutta. Niihin aletaan yhdistää perinteisyyden ohella muitakin positiivisia mielikuvia. Esimerkiksi Jeo-talon matalan perustyyppin, ”Omenakartanon”, esittelytekstissä mainitaan talolla olevan ”romanttinen vanhantyylinen puukaupunkijulkisivu, joka antaa rakennukselle ajatonta arvokkuutta”. Puukaupunkien tunnelmaa on tavoiteltu leveähköllä uusklassistista tyyliä

mukailevalla vaakalaudoituksella, valkoisella listoituksella sekä ikkunoiden yläosan koristeristikolla, joka viittaa lähinnä jugendtyyliin.

Ikkunoita jaotellaan usein erilaisin rimoituksin. PR-talojen kuvastossa esitellään yksityiskohtia, joilla ikkunoihin saa ”yksilöllisyyttä”. Vaihtoehtoina ovat jakopuitteilla varustettu yhdeksänruutuinen ruutuikkuna, kuusiruutuinen leveyttään korkeampiin ikkunoihin asennettava irtoruudukko sekä ikkunaluukkuja jäljittelevät ”valeritilät”, jotka ”tuovat tunnelmaa ja antavat lisäilmettä ikkunalle”. Samanlaisia ikkunavaihtoehtoja löytyy myös Mitta-talon mallistosta. Myös postmodernistinen neliruutuinen ikkunatyyppejä on yleinen sekä Mitta-talon että Jukka-talon (n. 1987 ja 1989) matalissa tasamaataloissa. Jeo-talon kuvaston malleissa ikkunoissa on epäsymmetrinen ruudutus. Tämä mukailee lähinnä 1920-luvun ruudutusta¹⁶³.

Monimuotoisissa tasamaataloissa katokset ja terassit ovat usein suuria. Taloissa voi olla useita erilaisia terasseja ja kuisteja: saunan yhteydessä ”vilpola”, olohuoneen vierustalla ”aurinkoterassi” ja sekä talon etu- että takapihan puolella leveä katos tai kuisti. Tiiliverhotuissa ja rapatuissa taloissa kaidetyyppinä on usein talon julkisivuverhouksen kanssa yhtenäinen, jyrkähkö kaide (**Kuva 17**). Puuverhotuissa taloissa yleisiä kaidetyyppejä ovat pystylautakaide, pystysälekaide tai talon julkisivuverhouksen kaltainen paneeli (**Kuva 18**). Myös vinolaudoitusta ja nikkarityylistä profilointia esiintyy. Kaarevat erkkerit ovat kuvastojen talomalleissa yleinen valoa ja tilaa lisäävä yksityiskohta. Näkösuojaa kuisteihin ja katoksiin antavat erilaiset rimasäleiköt.

1980-luvun lopulla sekä tiili- että puuverhottujen talojen seinäverhouksien väriytyminen vaalenee verrattuna edelliseen jaksoon. Valkoinen yleistyy julkisivujen tehosteväriksi puu- ja tiiliverhouksissa sekä rappauksissa ja korvaa vähitellen tummat sävyt katon ja ikkunoiden puuosissa ja seinien listoituksissa. Julkisivuissa käytetään usein enää vain yhtä tai kahta väriä. Uutuutena ovat pastellisävyt. Ne olivat suosittuja myös ruotsalaisessa

¹⁶³ Korhonen & Eskelinen 2011 184.

pientaloarkkitehtuurissa 1980-luvulla¹⁶⁴. Panu Kailan mukaan värit kulkeutuivatkin Suomeen Ruotsin kautta muutaman vuoden viiveellä¹⁶⁵.

Ulkomaaiset vaikutteet

Jyrkkäharjainen käkikellotalo, joka vielä 1980-luvun alussa oli kuvastojen yleisin puolitoistakerroksinen talotyyppi, on 1980-luvun lopun talovalmistajilla vain Veitsiluodon Monikon kuvastossa. Vuoden 1986 Valmistalojen valiot -oppaassakin esitellään vain yksi puuverhoiltu jyrkkäharjainen tyyppi. Sen sijaan aumakattoiset espanjalaistyylliset talomallit lisääntyvät edelliseen ajanjaksoon verrattuna. Tällaisia talomalleja on sekä Jeo-talon, Mitta-talon, Veitsiluodon Monikon, Jukka-talon (n. 1987, 1989), PR-talojen että A-talojen kuvastoissa. Jeo-talon kuvastossa myös jyrkän rinteen taloissa voi olla espanjalaistyylinen julkisivu ja aumakatto (**Kuva 21**). Suurimmassa osassa aumakattoisia malleja ei ole muita espanjalaistyylin piirteitä kuin valkoinen tiiliverhous. Jeo-talon ja PR-talojen kuvastojen taloissa on myös koristeellisia yksityiskohtia kuten ”espanjalaiset kaaret” eli sisäänvedettyjen katosten pylväiden holvikaaret, rautakaide, ikkunaristikot ja koristeikkunaluukut. Myös kaarevaseinäiset erkkerit ovat tyypillisiä espanjalaistyyllisissä julkisivuissa. Sisäänkäynti taloissa on useimmiten sisäänvedetyssä katoksessa. L-muotoisissa taloissa autotallin sivulle sijoitettu pylväskäytävä on suosittu sisääntuloa korostava elementti.

Vaikka tavallisin julkisivuverhous espanjalaistyyllisissä taloissa on 1980-luvun puolenvälin kuvastoissa valkoinen tiili mustalla tehostevärillä (**Kuvat 20 ja 21**), myös muunlaisia esiintyy. Esimerkiksi PR-talojen kuvastossa on aumakattoinen talo, jonka julkisivuverhouksena on oranssi tiili (**Kuva 19**). Jukka-talon (n. 1987, 1988) ja A-talon kuvastoissa vaalea tiiliverhous yhdistetään pastellisävyihin kuten siniseen ja vaaleanharmaaseen (**Kuva 25**). Jukka-talon ja A-talon kuvastoissa aumakaton lisäksi kattomuotona voi olla harja- ja aumakaton yhdistelmä, jolloin päätykolmiot ovat esillä (**Kuva 20**). Tuloksena on tällöin ulkonäöllisesti hieman aumakattoa keveämpi kattoratkaisu. Päätykolmioiden lisäksi esiintyy myös muita kattoa koristavia yksityiskohtia, esimerkiksi A-talojen kuvaston talomallissa ”Linnansalmi

¹⁶⁴ Björk, Nordling & Reppen 2009, 156.

¹⁶⁵ Kaila 2009, 536.

197” sisäänkäyntiä korostavat pienet satulaharjat. A-talojen mallistossa on myös talo, jonka piirteet herättävät assosiaatioita Saksan pientaloarkkitehtuuriin: ”Kuusilehto 150” on puolitoistakerroksinen malli, jonka yksityiskohtiin kuuluvat tiiliverhous, jyrkähkö harjakatto, mustat ikkunaristikot, osittain kaksikerroksinen julkisivu takapihan puolella sekä aurinkoaiheiset päätykoristeet (**Kuva 22**).

Modernismi ja postmodernismi

1980-luvun lopun kuvastoissa talotarjonta lisääntyy ja kuvastoissa on paljon uudenlaisia talotyyppejä. Myös vuoden 1986 Valmistalojen valiot -oppaassa on viitteitä monipuolistuvasta, uutta etsivästä pientaloarkkitehtuurista, mistä kuvaava esimerkki on oppaassa esitelty Salvostalon malli. Muuten melko perustyyppisen puolitoistakerroksisen talon pulpettikattoisen kuistin päällä on leikkimökkiä muistuttava harjakattoinen torni. Oppaan toimittajat toteavat talosta: ”Uudenhenkistä, hieman humoristista arkkitehtuuria edustava ns. kovanrahan talo, jossa voi kokea seikkailuja. Ulkonäkö torneineen ei ehkä ole joka kunnan rakennustarkastajan mieleen, mutta hauska kumminkin!” Käsitteellä ”kova raha” viitataan vapaarahoitteiseen taloon vastakohtana aravalainoitetulle, jota koskevat säännökset ovat tiukemmat.

Sekä Puutalon ”Mansio”-mallisto kokonaisuudessaan että muutamat talomallit Mitta-talon ja Veitsiluodon Monikon kuvastoissa ja Valmistalojen valiot -oppaassa edustavat arkkitehtuuriltaan hillittyä, muotokieleltään selkeää suuntausta, jossa on modernistisia piirteitä. Talot ovat enimmäkseen loivan rinteiden taloja, mikä osin selittää niiden porrastetun, monimuotoisen massoittelun. Talojen julkisivut ovat melko yksinkertaiset, vaikka taloissa voikin olla erilaisia katoksia, ulokkeita ja epäsymmetrinen ikkunasommittelu. Ikkunatyypit taloissa on yksinkertainen ja ikkunat ovat usein suuria. Edellisen jakson aurinkoenergiatalot ovat korvautuneet yksittäisillä auringonvaloa hyödyntävillä yksityiskohdilla, joita ovat muun muassa leveät kattotuolit ja lasikuistit. Kattomuotona on useimmiten harjakatto, jonka lappeet voivat olla eripituiset. Yhteisten piirteiden lisäksi eri valmistajien taloissa on omia erityispiirteitä. Veitsiluodon Monikon ”Nattaset 115” -talomallin kattomuotona on kaksoispulpettikatto eli hahmo koostuu erikorkuisista vastakkaisista pulpettikattoisista osista

(Kuva 23). Myös Valmistalojen valiot -oppaassa on samantyyppinen pulpettikattoinen loivan rinteen porrastettu talo, jossa kirjoittajan mukaan näkyy ”voimakas, arkkitehtoninen ote”. Oppaan mukaan pulpettikatto on kuitenkin ajalle harvinainen. Puutalon ”Mansio”-malliston talot ovat loivaharjaisia, syvärunkoisia, pohjakaavaltaan neliömäisiä taloja, joiden sisätilat jäsentyvät sydänhuoneen ympärille. Talon pelkistetyssä julkisivussa korostuvat erilaiset sisätiloihin valoa tuovat yksityiskohdat kuten korkeat ikkunat, leveä kattolyhty ja viherhuone. Mitta-talon kuvastossa on kaksi osittain kaksikerroksista loivan rinteen taloa, joissa on vaalea puujulkisivu. Vuoden 1985 Jyväskylän asuntomessuilla esitellyn talon ”Ylelliset 112” julkisivussa on korkea ulkoneva osa, jonka kulmassa on sisäänvedetty sisäänkäyntikatos. ”Ylelliset 114”-talomallin pääjulkisivussa taas on koko talon levyinen, osittain pergolarakenteinen katos, jonka kaiteet ovat viistopintaiset. Katoksen yllä ovat leveät räystäsikkunat **(Kuva 24)**. Julkisivuiltaan pelkistettyä suuntausta edustavien talojen väriytykseen kuuluvat useimmiten hillityt vaaleat sävyt. Puutalon ”Mansio”-talojen verhous on valittavissa kolmesta vaihtoehdosta, joiden kuvaus kertoo eri materiaaleihin liittyvistä mielikuvista. Vaaleankeltainen rappaus antaa talolle ”klassisen ulkoasun”, toisena verhousvaihtoehtona on ”kotoinen puuverhoilu” ja kolmantena luonnonharmaa tiiliverhous, joka ”antaa Mansiolle arvokkuutta ja tyylikkyyttä ja tuulahduksen kansainvälistä tunnelmaa”.

Uutena tyyppinä 1980-luvun lopun kuvastoissa on puolitoistakerroksinen melko syvärunkoinen talo, jossa on sisäänvedetty toispuoleinen kaksikerroksinen päätyparveke. Tällaisia taloja on niin Veitsiluodon Monikon kuin Jukka-talonkin (1987, 1989) kuvastoissa sekä Valmistalojen valiot -oppaassa. Talojen kattopinta-ala on suuri, ja sitä edelleen korostaa pitkillä sivuilla harjan alla olevat matalat ulkonevat osat ja katokset **(Kuvat 26 ja 27)**. Sisäänvedettyjen katosten suojana on talon seinämateriaalin kanssa yhtenäinen kaide, mikä tekee parvekkeesta yhtä aikaa umpinaisen ja avonaisen tilan. Julkisivut ovat yksinkertaiset, mutta niissä voi olla myös postmodernistisia tai uusvanhoja yksityiskohtia. Vaikka talojen julkisivu ja hahmo ovatkin yleensä aina epäsymmetrisiä, osassa malleista pääjulkisivu voi olla hyvinkin perinteinen harjakattoisine kuisteineen sekä räystäs- ja ruutuikkunoineen, päädyn ja takapihan julkisivut taas ovat monimuotoisempia sisäänvetoineen ja pulpettikattoisine kuisteineen.

Jo edellisenä ajanjaksona 1980-84 esiintyneet, mutta tuolloin vielä melko harvinaiset postmodernistiset yksityiskohdat lisääntyvät talojen julkisivuissa. Veitsiluodon Monikon kuvastossa on yksittäinen matalaa tasamaatalotyyppiä edustava ”Kesänki”-malli, joka on kuvaston mukaan ”uudenaikainen omakotitalo”. Esimerkkikuvassa valkoiseksi rapatussa talossa on kulissimaiset päätyjulkisivut, jotka nousevat katon räystäitä korkeammalle. Myös Mitta-talon ja Jukka-talon (n. 1987 ja 1989) kuvastojen sekä Puutalon ”Tervahovi”-malliston talojen julkisivuissa on postmodernistisia piirteitä. Mitta-talon mallistossa tyypillisiä yksityiskohtia ovat neliruutuiset ikkunat sekä leveiden kuistien ja ulokkeiden viistopintainen seinä (**Kuvat 24, 28 ja 29**). Nämä toistuvat kautta koko malliston niin matalissa tasamaatyypeissä, rinnetaloissa, puolitoistakerroksisissa taloissa kuin maaseudun talotyypeissäkin. Mitta-talon kuvaston yhdessä puolitoistakerroksisessa talomallissa ”Kotoiset 160” on suuri aurinkoaihe pääjulkisivun harjakattoisen parvekkeen päädyssä (**Kuva 28**). Puutalon ”Tervahovi”-malliston puu- ja osatiiliverhottujen tasamaatalojen koristeaiheita ovat vertikaaliset puurimoitukset, säleiköt ja pylvää, päätyjen aurinkoaihe sekä pergolat.

Jukka-talon kuvastossa Arkkitehtitoimisto Juha Paldanius Oy:n suunnitteleman ”Tammi”-malliston harjakattoisilla sekä aumakattoisilla taloilla on ajanjaksolle poikkeuksellisen runsaita, postmodernistisia vaikutteita omaavia julkisivuja (**Kuva 25**). Talojen massoittelu on monimuotoista ja pienipiirteisten julkisivujen jäsentelyssä on käytetty paljon erilaisia koristeaiheita sekä viistoja pintoja. Ikkunoiden sijoittelu on uudenlaista: niitä voi myös kulmissa. Leveitä pylväskuisteja on talojen eri puolilla, ja niitä suojaavat jykevät kaiteet. Pylväitä koristavat pyöreä lamppupari tai pylväiden yläosan aurinkoaihe. Neliöistä koostuva ruudukomainen yksityiskohta toistuu ikkunoissa ja kaiteen koristeissa. Julkisivun epäsymmetrisissä verhouksissa värityksenä käytetään pastellisävyjä, ajan muotivärejä. Tiedyt ”Tammi”-malliston yksityiskohdat kuten neliruutuaihe, pylväiden pyöreä lamppupari sekä aurinkoaihe esiintyvät vaihtelevasti myös valmistajan ”Koivu” ja ”Pihlaja” -mallistoissa (**Kuvat 18 ja 26**).

Tarkastelemalla Oulun koulu -suuntausta edustavia arkkitehtuurikohteita voi havaita, että viistot pinnat, kulissimaisuus, ruudukkoaihe, pastellisävyt ja erilaiset rimakoristeet ovat ominaisia piirteitä suomalaiselle postmodernistiselle arkkitehtuurille. Björkin, Nordlingin ja Reppenin mukaan Ruotsissa postmodernismin klassistiset piirteet olivat suosittuja lähinnä

yksilöllisesti suunnitelluissa suuremmissa taloissa¹⁶⁶. Jukka-talon ”Tammi”-malliston esittelytekstissä vedotaankin ostajan mahdollisuuteen erottautua valinnallaan muista ja ilmaista omaa persoonallisuuttaan: ”...yksilöllinen, uudenlainen talo. Haluat rakentaa talon, joka kertoo arvostuksistasi ja omasta elämäntyylistäsi. Talon, joka säilyttää arvokkuutensa muotioikuista riippumatta”. Mielenkiintoista onkin, miten arvokkuus ja muotioikkuja vastustava ajattomuus liitetään kuvaston esittelytekstissä juuri erityisen paljon postmodernistisia vaikutteita omaavaan mallistoon, kun postmodernismin on sittemmin korostettu olleen ohimenevä muoti-ilmiö. Termiä postmodernismi Jukka-talon kuvastossa, kuten muissakaan kuvastoissa, ei mainita, vaan postmodernistisistä piirteistä puhutaan mieluummin aikansa uutuuksina.

Rakennusperinne

Sekä Veitsiluodon Monikko, Mitta-talo, Jukka-talo että PR-talot esittelevät kuvastoissaan maataloille suunniteltuja asuinrakennuksia. Myös Valmistalon valiot -talo-oppaassa on maatalojen päärakennukseksi tarkoitettuja malleja (**Kuvat 29, 31 ja 32**). Taloille yhteistä on edelleen harjakatto, pitkäkö suorakulmainen muoto ja puuverhous. Talot ovat joko yksi- tai puolitoistakerroksisia ja niiden pitkällä sivulla on useimmiten harjakattoinen avo- tai umpikuisti.

Useimpien taloalvaimistajien maalaistalotyyppien julkisivut edustavat edelleen 1980-luvun alun rationaalista arkkitehtuuria. Edelliseen ajanjaksoon verrattuna taloissa on kuitenkin enemmän perinteeseen viittaavia yksityiskohtia, kuten ruutuikkunat, ikkunoiden leveät vuorilaudat ja nurkkalaudat. Talojen ikkunatyyppinä on neliömäinen ikkuna, johon joidenkin taloalvaimistajien malleissa on lisätty koristeristikko. Vuorilaudat ovat yleensä valkoiset, vaikka ikkunoiden osat olisivatkin tummat. PR-talojen maalaistalotyyppissä ”PR 75” on enemmän uusvanhoja yksityiskohtia kuin ajan muissa maaseudun päärakennuksiksi tarkoitetuissa talomalleissa (**Kuva 32**). Talossa on korkeuttaan leveämmät valkoiset kuusiruutuiset ikkunat, leveät, koristeelliset vuorilaudat sekä kaksikerroksinen umpikuisti. Mitta-talon maaseudulle tarkoitettujen talojen julkisivuissa yhdistyvät perinne ja nykyaika. Talojen suorakulmainen

¹⁶⁶ Björk, Nordling & Reppen 2009, 161.

hahmo, harjakatto ja ulkonevat harja- ja pulpettikattoiset kuistit viittaavat vanhaan rakennusperinteeseen, mutta näissä, kuten muissakin Mitta-talon malliston taloissa on postmodernistisia piirteitä. Näitä ovat muun muassa neliruutuinen ikkuna sekä viistot pinnat talon seinissä ja kuistien kaiteissa. Kuvastojen talojen esimerkeissä julkisivu on useimmiten punainen vaaka- tai pystyaukio tai niiden yhdistelmä. Mitta-talon esimerkkikuvissa julkisivun väri on perinteisen punainen, vaaleanharmaa tai vaaleankeltainen.

Valmistalojen valiot -oppaassa on ulkonäöltään muista maalaistalotyypeistä poikkeava talomalli, Kymppitalon ”K 240m” (**Kuva 31**). Kirjoittajien mukaan talo on ”maaseutuasumiseen sopivin, kerrassaan komea talonpoikaistalo”. Suuressa ristiharjaisessa talossa on ikkunatyypinä T-karmi-ikkunat ja molemmilla pitkillä sivuilla leveä, harjakattoinen kaksikerroksinen kuisti. Ulkonevan poikkipäädyn hahmoinen harjakattoinen kuisti edustaa 1800-luvun lopun kuistityyppiä¹⁶⁷. Myös muutamassa Veitsiluodon Monikon ulkoasultaan melko rationaalisessa puolitoistakerroksisessa talomallissa sekä Mitta-talon ”Kotoiset 160” -mallissa pääjulkisivun keskellä on samantyyppinen harjakattoinen kaksikerroksinen kuisti. Valmistalojen valiot -oppaassa on myös yksittäinen taitekattoinen tyyppi, Teri-talojen ”Ulla 115”, joka kattomuotoineen ja pulpettikattoisine kattolyhtyineen muistuttaa 1900-luvun alkuvuosikymmenten puutaloja (**Kuva 30**). Oppaan kirjoittajat kommentoivat talomallia seuraavasti: ”Ilahduttavaa, että maassamme on jälleen tarjolla täydennysrakentamiseen sopivia kaksoistaite- eli mansardikattoisia¹⁶⁸ taloja” ja toteavat, että talomallilla on ”tavanomaisesta poikkeava ulkonäkö”. Talon seinäverhouksena on pystyaukio ja ikkunatyypinä neliömäinen tuuletusikkunallinen ikkuna, jossa on kapeat vuorilaudat. Julkisivujensa osalta talo edustaa oman aikansa rationaalista arkkitehtuuria.

¹⁶⁷ Korhonen 1991, 473.

¹⁶⁸ Arkikielessä taitekatosta käytetään usein virheellisesti termiä ”mansardikatto”, joka kuitenkin varsinaisessa merkityksessään tarkoittaa nelisivuista taitekattoa.

4.3 1990–1994

Matalat tasamaatalot

Vuoden 1990 Makrotalon kuvastossa todetaan, että ”Nykyajan suomalainen osaa vaatia asumiseltaan uudenlaista mukavuutta. Perusratkaisuihin ei enää tyydytä. Ihmiset haluavat olla yksilöllisiä ja toteuttaa itseään myös asumisessa.” Matalat tasamaatalot ovat kuitenkin edelleen kuvastojen yleisin talomalli. Lähes kaikissa aikakauden talokuvastoissa, Makrotalon, Sasmo-talojen, Veitsiluodon Monikon, Kastelli-talojen, Myresjöhusin, Teema-talojen, Omatalon (n. 1992 ja 1993) ja Salvostalon (n. 1991 ja 1993) kuvastoissa on paljon edellisen vuosikymmenen mallien kaltaisia matalia harjakattoisia perustyyppisiä sekä niihin pohjautuvia rinnetalotyyppisiä.

Suurin osa 1990-luvun alun matalista harjakattoisista taloista ei juuri eroa tyypiltään edellisen vuosikymmenen malleista (**Kuvat 33 ja 34**). Samat perustyyppit säilyvät kuvastoissa pitkäänkin, esimerkiksi Omatalon vuoden 1993 kuvastossa on edelleen ”vuoden talo 1983” -tunnustuksen saanut talomalli. Suorakulmaiset sekä L- ja T-malliset perustyyppit ovat yleisiä, mutta monimuotoisempiakin malleja esiintyy jonkin verran. Muun muassa Salvostalon (n. 1991), Veitsiluodon Monikon, Puutalon ja Omatalon kuvastoissa on useita syvärunkoisia ja julkisivultaan polveilevia malleja, joissa on erkkereitä, vinoja seiniä, terasseja ja katoksia. 1990-luvun alun matalien tasamaatalojen sisäänkäyntiä suojaa joko harjakattoinen kuisti tai katon lappeeseen yhdistyvä pulpettikattoinen katos. Kuistin kaide on useimmiten joko valkoinen tai seinäverhouksen kanssa yhtenäinen pystylauta- tai pystysälekaide, mutta myös vinolaudoitusta käytetään jonkin verran. Jyrkän rinteiden taloissa on usein alarinteen puolella pulpettikattoinen katos, ja niissäkin yleistyvät erilaiset korkeat erkkerit ja ulokkeet (**Kuva 35**).

1990-luvun alun matalien tasamaatalojen julkisivuverhouksissa käytetään tiiltä, rappausta ja puuta, edelleenkin usein eri materiaaleja yhdistellen. Puuverhoustyyppisiä ovat muun muassa pystypaneeliverhoukset tai vaaka- ja pystypaneelin yhdistelmä, jossa erisuuntaiset paneelit voivat olla erivärisiä. Muutamilla talotoimittajilla on verhousvaihtoehtona edellisen ajanjakson uutuus, niin kutsuttu ”perinnepuuverhoukset”, kaksi- tai kolmiosainen horisontaalinen vaaka- ja pystypaneeli. Taloissa on yleensä nykyaikaiset yksi- tai kaksiosaiset ikkunat, vaikka jotkut talotoimittajat tarjoavat ikkunoihin myös kuusiruutuisia

koristeristikoita. Yleinen ikkunatyyppe matalissa tasamaataloissa on myös postmodernistinen neliruutuinen ikkuna.

1990-luvun alun talojen värimaailma on hyvin vaihteleva. Vaaleat värit ovat suosittuja tiiliverhouksissa ja rappauksissa samoin kuin niihin yhdistetyissä puuosissakin. Puuverhouksissa värit vaihtelee punamullasta pastellisävyihin tai kirkkaisiin väreihin kuten turkooseen ja keltaiseen. Sen sijaan 1990-luvun alun arkkitehtien suunnitteleminen pientalojen julkisivuissa oli Panu Kailan mukaan useimmiten valkoinen tai muu vaalea sileä laudoitus tai rappaus¹⁶⁹. Valmistalojen julkisivujen puuosissa ruskean värin korvaa vähitellen valkoinen. Valkoiset ikkunan osat kuuluvatkin jo esimerkiksi Herrala-taloilla vakiotoimitukseen.

Ulkomaiset vaikutteet

1990-luvun kuvastoissa yksi suosituimmista talotyypeistä on edelleen aumakattoinen talo espanjalaistyyllisine julkisivuineen. Lähes kaikissa ajan talokuvastoissa, Makrotalon, Sasmotalojen, Herrala-talojen, Salvostalon (n. 1991), Veitsiluodon Monikon, Kastelli-talojen, Omatalon (n. 1992 ja 1993), Familia-talojen, Myresjöhusin ja Teema-talojen kuvastoissa on tällaisia taloja. Talojen julkisivut on tiiliverhottu tai rapattu, ja muutoksena edelliseen ajanjaksoon niiden värit on usein kauttaaltaan vaalea myös puuosien osalta. Vuonna 1991 omakotirakentajien mieltymyksiä tutkineen Erja Laurosen mukaan rakentajien haaveena oli tuolloin kuitenkin edelleen mustakattoinen valkoinen tiilitalo, ”jonkinlainen aravaversio eurooppalaislunnasta”.¹⁷⁰

Uutuutena 1990-luvun tulevat aumakattoisten talojen entistä näyttävämmät sisäänkäynnit. Ovelle johtavat holvikaarelliset pylväskäytävät, usein autotallien sivustalla, ovat suosittuja. Muun muassa Makrotalon mallissa ”A28/M” on haettu pohjoisamerikkalaisten luksustalojen tunnelmaa sijoittamalla pääoven edustalle korkea, osittain ulkoneva pylvässisäänkäynti, joka kuvaston mukaan antaa talolle ”arvokkaan ilmeen”. Sekä Bech-Nielsen että Jonsson toteavat, että erityisesti 1990-luvun alussa tanskalaiseen ja ruotsalaiseen omakotitaloihin

¹⁶⁹ Kaila 2009, 675.

¹⁷⁰ Lauronen 1991, 95.

omaksuttiin vaikutteita amerikkalaisista tv-sarjoista¹⁷¹. Samoja piirteitä on siis havaittavissa myös suomalaisissa valmistaloissa.

Kattomuotona aumakaton ohella yleistyy vielä edellisellä vuosikymmenellä melko harvinainen harja- ja aumakaton yhdistelmä (**Kuva 36**). Tällaisia talomalleja on niin Makrotalon, Sasmo-talojen, Salvostalon (n. 1991), Veitsiluodon Monikon, Familia-talojen kuin Kastelli-talojenkin kuvastoissa. Tällaisille ratkaisuille ominainen katon päätykolmio voi olla myös puhtaasti dekoratiivinen elementti, päätykolmioita käytetään pääjulkisivujen sisäänkäyntiä korostamassa. Niissä malleissa, joissa kattomuotona on harja- ja aumakaton yhdistelmä, on Kastelli-taloilla ja Salvostalolla julkisivuverhouksena erisuuntaisista paneeleista muodostuva puuverhous. Nähtävillä on siis jo vähittäinen etäännyminen espanjalaistyylin jyhkeistä tiiliverhouksista ja raskaasta aumakatosta.

Tiiliverhottuja espanjalaistyyllisiä julkisivuja näkyy 1990-luvun alussa muissakin kuin vain matalissa aumakattoisissa tasamaatalotyypeissä. Myresjöhusin, Omatalon (n. 1992 ja 1993) ja Puutalon kuvastoissa on paljon suuria, kaksikerroksisia rinne- ja tasamaatalotyyppejä, joiden piirteisiin kuuluvat aumakatto ja vaalea tiiliverhottu tai rapattu julkisivu sekä näyttävä yksi- tai kaksikerroksinen erkkeri pääjulkisivussa (**Kuvat 37 ja 38**). Sekä Myresjöhusin että Omatalon kuvastoissa tällaisten talomallien mainostetaan olevan näyttäviä ja tilavia ja sopivan siten hyvin edustustaloiksi. Omatalon (n. 1992) sekä Teematalojen ja Herrala-talojen kuvastoissa on myös edellisen vuosikymmenen jyrkkäharjaisia käkikellotaloja. Muutamassa Herrala-talojen käkikellotaloissa alppimaiden pientalojen muotokieli on yhdistynyt espanjalaisiin vaikutteisiin. Talon julkisivuissa on valkoinen tiiliverhous ja tummaa paneelia sekä tummat, pieniruutuiset ikkunat, koristeikkunaluukut ja katoksissa ”espanjalaisia kaaria”.

Ruotsissa talovalmistaja Eurohus valmisti 1970-luvulta lähtien ulkoasultaan omaperäisiä taloja, joihin otettiin vaikutteita keskieurooppalaisesta ja Välimeren alueen rakennusperinteestä¹⁷². Talot ovat puolitoistakerroksisia ja niille ominaista on korkea räystäistä taitteinen mansardikatto, pääjulkisivun suuri kattolyhty tai katon lappeen alle

¹⁷¹ Bech-Nielsen, 2004. Bolius Boligejernes Videcenter A/S:n www-sivut; Jonsson 2004, 49.

¹⁷² Jonsson 2004, 47.

sisäänvedetty parveke, vaalea tiiliverhous, erkkerit ja ruutuikkunat. Eurohus-talojen arkkitehtuuria jäljitellään myös 1990-luvun alussa Suomen valmistalomarkkinoilla: malleja on sekä Myresjöhusin, Makrotalon, Teema-talojen että Puutalojen kuvastoissa (**Kuva 39**). Teema-talojen Eurohus-tyyppinen talo on tosin yksikerroksinen, mutta katolla on kuitenkin kolmionmalliset kattolyhdyt esikuvana olevan tyylin saavuttamiseksi. Talon yhteydessä on yleensä autotalli: Puutalolla ja Makrotalolla se on talon päädyssä, Teema-talojen ja Myresjöhusin malleissa siivessä kohtisuoraan talon edessä, jolloin autotallin sivustalla on sisäänkäynnille vievä pylväskäytävä. Talotyyppi edustaa eri kuvastojen mukaan ”klassisia linjoja ja ajatonta tyylikkyyttä”, ”näyttävyyttä” ja siinä on ”vivahteita kansainvälisestä ajattelusta”. Kuvastoissa talomallien nimet viittaavat eurohus-taloon liitettyyn arvokkuuteen. Teema-talojen kuvastossa malli esiintyy nimellä ”Diplomat”, Puutalojen kuvastossa nimellä ”Festivo” ja Myresjöhusilla talomalli kuuluu arvokkaampaan ”Exclusive Line” -mallistoon.

Ranch-tyylin lisäksi kuvastoissa näkyy vaikutteita muistakin pohjoisamerikkalaisen pientaloarkkitehtuurin suuntauksista. Puutalon kuvaston ”Arkansas”-mallissa on ranch-tyyliä edeltäneen bungalowtyylin vaikutteita. Tyyllille ominaisesti talon pääjulkisivun molemmin puolin on kaksi ulkonevaa poikkipäätyä, joista toisessa on autotalli. Pääjulkisivun ja takapihan puolella on leveä kuisti. Julkisivun verhouksena on pohjoisamerikkalaiselle pientaloarkkitehtuurille tyyppinen leveä vaakalaudoitus.

Modernismi ja postmodernismi

1990-luvun alun kuvastoissa on edelliseen ajanjaksoon nähden yhä enemmän puolitoista- tai kaksikerroksisia tasamaan tai loivan rinteeseen taloja, joissa on modernistisia piirteitä. 1990-luvun alussa lähes kaikkien taloalvistajien eli Makrotalon, Sasmo-talojen, Herrala-talojen, Salvostalon (n. 1991), Veitsiluodon Monikon, Teema-talojen, Omatalon (n. 1992), Kastelli-talojen, Myresjöhusin ja Puutalon kuvastoissa on tällaisia talomalleja.

Yleinen talotyyppi on useimmiten loivaan rinteeseen sijoitettu matala, syvärunkoinen ja pohjakaavaltaan monimuotoinen talo, jonka kattomuotona on joko kaksoispulpettikatto tai harjakatto jonka harjan päällä on leveä kattolyhty. Talojen julkisivut ovat selkeäpiirteisiä ja

yksinkertaisia. Vielä edellisessä ajanjaksossa kaksoispulpettikatto on harvinainen, nyt tällaisia tyyppiä on sekä Makrotalon, Kastelli-talojen sekä Salvostalon (n. 1991) kuvastoissa (**Kuva 40**). Toinen yleinen tyyppi on kaksikerroksinen tasamaatalo, jossa on harjakatto. Kaksikerroksisiin taloihin voi liittyä harjan suuntaisesti matalampi, yksikerroksinen osa. Matalaan päätyyn on sijoitettu esimerkiksi autotalli. Kauttaaltaan kaksikerroksiset talot ovat pohjaltaan useimmiten suorakulmaisia, kun taas erikorkuisista osista koostuvissa taloissa pohjakaava on monimuotoisempi. Kaksikerroksisissa malleissa on pulpettikattoisia katoksia, ja parveke on jyrkän rinteen talojen tyyliin pitkällä sivulla, joko ulkoneva tai osittain sisäänvedetty.

Sisäänkäynti taloissa on epäsymmetrisesti talon pitkällä sivulla tai päädyssä osittain sisäänvedetyssä tai ulkonevassa katoksessa. Katos voi olla osittain pergolarakenteinen (**Kuva 40**). Talojen julkisivun ikkuna-aukotus on epäsymmetrinen ja ikkunat ovat usein erikokoisina ryhminä. Ikkunatyypit ovat yksi- tai kaksijakoinen. Talojen seinäverhouksena on joko pystypaneeli, tiilen tai rappauksen ja paneelin yhdistelmä tai erisuuntaisista paneeleista muodostuva geometrinen verhous. Julkisivuväri on vaalea, tiiliverhouksissa tavallinen on myös oranssin tiilen ja valkoisen paneelin yhdistelmä. Makrotalon kuvastossa esitellään, kuinka perinteisestä talomallista saa nykyaikaisen. Kuvastossa on puolitoistakerroksinen puuverhottu harjakattoinen talo, jonka ”perinteinen ulkoasu” muuntuu pohjakaavaa puolittain sivusuunnassa liu’uttamalla ja erilaisen julkisivun sekä pulpettikaton myötä kaksikerroksiseksi ”funktionaaliseksi ja moderniksi”. Modernissa julkisivussa on valkoinen ja harmaa puuverhous ja toisen kerroksen ikkunoita peittää vaakasuuntainen rimasäleikkö. Kuvaston mukaan talo ”sovi erittäin hyvin uudelle pientaloalueelle”.

1990-luvun alun kuvastoissa on myös huomattavasti enemmän harjakattoisia, päätyparvekkeellisiä taloja kuin edellisenä ajanjaksona. Taloja on sekä Sasmo-talojen, Kastelli-talojen, Herrala-talojen, Omatalon (n. 1992), Familia-talojen, Teema-talojen, Myresjöhusin, ja Salvostalon (n. 1991 ja 1993) kuvastoissa. Näistä ainakin Salvostalo käyttää projektiokuvista päätellen käkikellotalon rakennetta. Eri talovalmistajien talot ovat keskenään hyvin samanlaisia: niissä on yleensä melko pelkistetty julkisivu ja kompakti, suorakulmainen hahmo (**Kuva 42**). Päätyparvekkeellisten talojen pitkillä sivuilla on joko katoksia tai matalia ulokkeita, joiden ylle katon lappeet jatkuvat. Päätyparveke on edellisen

ajanjakson mukaisesti joko sisäänvedetty tai ulkoneva kaksikerroksinen kuisti, jonka yllä on harjakatto. Talojen julkisivuverhous on usein jaettu kenttiin eri materiaaleja yhdistellen. Parveketta suojaa useimmiten pystylautakaide, poikkeuksena Herrala-talojen ”Rustholli” -mallit, joissa useimmissa on vaakasälekaide. Mallisto on esittelytekstin mukaan ”saavuttanut suosiota esikaupunkialueilla, missä se hyödyntää tehokkaasti pienen tontin rakennusoikeuden”. Salvostalon (n. 1991), Kastelli-talojen ja Omatalon (n. 1992 ja 1993) kuvastossa on suuria, kaksikerroksisia talomalleja, joissa on käytetty samaa periaatetta kuin edellä kuvatuissa puolitoistakerroksisissa taloissa: päädyssä on kaksikerroksinen kuisti ja pitkillä sivuilla pulpettikattoisia tai katon lappeen alla olevia ulokkeita (**Kuva 43**). Kastelli-talojen mallien julkisivuissa voi havaita postmodernistisia yksityiskohtia. Vaaleisiin julkisivuihin yhdistetään kirkkaanvärisiä tai pastellisävyisiä paneelikenttiä. Julkisivun sommittelussa käytetään myös geometrisia ulokkeita ja erikokoisia neliömäisiä ikkunoita.

Yleistäen voi sanoa, että postmodernistisia piirteitä on eri taloalmentajien kuvastojen yksittäisissä malleissa, harvemmin koko mallistossa. Poikkeuksen tekee Familia-talot, jonka mallisto noudattaa visuaalisesti yhtenäistä linjaa (**Kuvat 44 ja 45**). Valmistajan mukaan malliston talot ovat ”moderneja ja terveellä tavalla suomalaisia euro-paineiden puristuksessa”. Familia-talot kuuluu Pyhännän rakennustuote -konserniin, ja mallistossa onkin havaittavissa yhtäläisyyksiä samaan konserniin kuuluvan Jukka-talon edellisen ajanjakson ”Tammi”-malliston kanssa. Familia-talojen yksi- ja puolitoistakerroksisten talojen sekä rinnetalojen pienipiirteisissä julkisivuissa on ajalle tyypillinen epäsymmetrinen verhous, jonka värityksenä ovat pastellisävyt sekä harmaa. Julkisivuja koristavat lisäksi neliruutuiset ikkunat sekä aurinkoiheinen päätykoriste, joka esiintyy joko kuistin tai katon päätykolmioissa, joskus liioitellun suurena. Puolitoistakerroksisissa taloissa voi olla jugendtyyliä mukaillen joko konsoleilla tuettu parveke tai harjakattoinen, hieman umpinainen kaksikerroksinen kuisti. Myös Puutalon kuvastossa on yksittäisiä talomalleja, joissa on samanlaisia yksityiskohtia kuin Familia-talojen mallistossa. Kuvaston yksittäisessä puolitoistakerroksisessa talomallissa on neliruutuiset ikkunat ja katolla kolmionmuotoinen kattolyhty sekä aurinkoiheinen päätykoriste. 1980-luvun lopun Jukka-talon kuvastojen useissa talomalleissa pylväiden yläosassa on pyöreä lamppupari. Edellisen ajanjakson Jukka-

talon kuvastoissa esiintynyttä pylväiden pyöreitä lampuja käytetään muutamassa Familia-talojen, Salvostalon ja Kastelli-talojen talomalleissa.

Edellä kuvattujen tyyppien lisäksi kuvastoissa on myös yksittäisiä erikoisuuksia. Kastelli-talojen kuvastossa esitellään mallisto, joka sisältää ”viisi tunnettujen arkkitehtien suunnittelemaa Design-mallia”. Arkkitehtien nimiä ei kuitenkaan mainita. ”Design”-mallisto sisältää edellä kuvattujen modernististen tyyppien ja päätyparvekkeellisten tyyppien lisäksi kaksi erikoisempaa taloa. Talomalli ”Design 144” on kuvaston mukaan ”klassisen atrium-taloperinteen moderni sovellus”. Talo on pohjakaavaltaan U-muotoinen, ja siinä on vaalea, rapattu julkisivu ja pergolarakenteinen katos. ”Design 104” on paviljonkimainen loivan rinteeseen talo, jossa on tähtimäinen pohjakaava ja kattomuotona auma- ja harjakaton yhdistelmä (**Kuva 41**). Talon jokaisella sivulla on teräväkulmainen erkkeri ja katolla majakkatorni, jossa on laivan kaidetta muistuttava metallikaide. Julkisivussa on suuria ikkunapintoja. Myös Salvostalon vuoden 1991 kuvastossa on paviljonkimainen talo. Aumakattoisen talon takapihan puolella on kaksikerroksinen teräväkulmainen torni ja katon harjalla leveä kattotuoli. ”Arkkitehtuurin Oulun koulu” -teoksen kuvamateriaalin perusteella majakka- ja torniaiheet olivat melko tyyppillisiä Oulun koulu -suuntausta edustaville rakennuksille.

Rakennusperinne

1990-luvun pientalomarkkinoiden suuri ilmiö on perinnetalojen ilmestyminen talokuvastoihin. Ensimmäisen kerran termi perinnetalo mainitaan tutkimusaineistossani Salvostalon (n. 1993) kuvastossa, sen jälkeen se esiintyy myös Teri-talojen, Puutalon ja Kannustalon kuvastoissa. Myös Makrotalolla, Myresjöhusilla ja Teema-taloilla on yksittäisiä perinnetalojen tyyppisiä talomalleja, vaikka perinnetalo-termiä ei kuvastoissa käytetäkään.

Perinnetaloilmiön kehittymistä voi seurata vanhasta rakennusperinteestä omaksuttujen yksityiskohtien lisääntymisenä kuvastoissa. 1990-luvun alusta lähtien erityisesti puolitoistakerroksisissa, puuverhotuissa malleissa. Ajalle tyyppillisiä uusvanhoja piirteitä ovat esimerkiksi puuverhous, ikkunoiden koristeelliset vuorilaudat, taitekatto, kattolyhdyt, päätykoristeet, poikkipäädty, yksi- ja kaksikerroksiset kuistit sekä päätyjen matalat erkkerit.

Talotyyppi sinänsä on kuitenkin usein nykyaikainen. Esimerkiksi Myresjöhusin kuvastossa vanhantyylinen julkisivu on sovitettu rakenteellisesti käkikellotalo-tyyppisiin malleihin. Myös ikkunatyyppi on usein nykyaikainen, eikä niissä aina käytetä koristeristikoita.

Vanhojen rakennustyylien soveltaminen ajan arkkitehtuuriin näkyy erityisen hyvin varhaisemmassa Salvostalon (n. 1991) kuvastossa. Mallistossa on useita etäisesti puukaupunkien rakennusperinnettä sekä huviloita, kartanoita ja maaseudun taloja jäljitteleviä tyyppejä. Esikuvista tosin vihjataan kuvastossa vain aiheeseen liittyvien tunnelmakuvien keinoin. Vaikka talomalleista herääkin miellelyhtymiä vanhoihin rakennustyyliin, talojen yleisilmeessä ei ole pyritty tarkkaan historiallisten tyylien kopioimiseen. Taloissa on monimuotoiset pohjakaavat, julkisivuissa on ajanjaksolle tyyppillinen paneeliverhous, kattoratkaisut ovat usein monimuotoisia ja epäsymmetrisiä, ja julkisivuissa on erilaisia katoksia, ulokkeita ja erkkereitä (**Kuva 46**). Joidenkin talojen julkisivuissa on sovellettu 1800-luvun lopun paneeliarkkitehtuuria 1980-luvun paneeliarkkitehtuurin keinoin käyttämällä erilaisia sommittelukenttiä: esimerkiksi ikkunan päällä voi olla uusklassismia mukaileva kolmio. Ikkunatyyppi on yleensä nykyaikainen, mutta pienemmistä ikkunoista on sommiteltu ikkunaryhmiä vanhoja monijakoisia ikkunoita mukaillen. Samanlaista ikkunasommittelukeinoa on käytetty Makrotalonkin ”täydennysrakentamiseen sopivassa” talomallissa, jossa on myös jugendtyylille ominaisia piirteitä kuten vaaleankeltainen värityys yhdistettynä tummanruskeaan tehosteväriin sekä jugendtyyliset pääty- ja seinäkoristeet. Vuoden 1993 Salvostalon kuvastossa edellä kuvattuja monimuotoisia taloja ei enää ole ollenkaan, vaan ne ovat korvautuneet yksinkertaisilla tasamaatyypeillä sekä julkisivuiltaan melko yksinkertaisilla perinnetalotyypeillä.

Kuvastoista käy ilmi, että 1990-luvun alussa vanhaa rakennusperinnettä mukailevia taloja myydään perinnetalojen muodossa myös kaupunkien ja taajamien pientaloalueille, ei enää erikseen maaseudulle tai täydennysrakentamiseen. Toisaalta taas täydennysrakentamiseen tarjotaan 1990-luvun alussa julkisivuiltaan melko nykyaikaisiakin malleja. Sekä Herrala-talojen että Omatalon (n. 1992 ja 1993) kuvastoissa on paljon yksinkertaisia julkisivuiltaan pelkistettyjä puolitoistakerroksisia taloja, joiden piirteisiin kuuluvat pulpettikattoiset kuistit, yksinkertainen puuverhous ja selkeä ikkunatyyppi. Herrala-talojen kuvastossa todetaan, että talot on suunniteltu nimenomaan täydennysrakentamiseen.

Perinnetalot erottuvat aiemmista perinteeseen viittaavista talomalleista siinä, että niissä vanhoja rakennustyyplejä jäljitellään tarkemmin sekä rakennusmuodon että yksityiskohtien osalta. 1990-luvun alun perinnetalomallistot ovat eräänlainen katsaus historiallisiin rakennustyypleihin ja rakennustyyppeihin. Yleensä esikuva myös mainitaan talomallien yhteydessä. Salvostalon (n. 1993) perinnetalosalja esittelee rakennustyyplejä 1800-luvun alusta aina 1950-luvulle asti. Talomallien suunnittelun esikuvana on ollut maaseudun rakennusperinne, puukaupunkien empiretyyli, pohjalaistalo, jugend ja jälleenrakennuskauden tyyppitalo. Teri-talot puolestaan esittelee kuvastossaan kolme perinnetalomallistoa: "Teri-Mimmi"-malliston taloissa on valmistajan mukaan vaikutteita "Etelä-Suomen maalaismaisemista"; "Teri-Matilda"-malliston talot "kunnioittavat kartanorakentamisen perinnettä mansardikattoineen ja kattolyhtyineen"; "Teri-Minna"-malliston talot "hehkuvat pohjoisen perinteitä". Puutalon mallistossa on kolme perinnetaloa, joiden nimet kertovat esikuvista: "Porvoo", "Pohjanmaa" ja "Kotitila". Kannustalon kuvastossa vanhoja rakennustyyppiejä jäljitellään torpasta kartanoon. Talomallien esikuvina on valmistajan mukaan käytetty olemassa olevia rakennuksia, esimerkiksi "Marin mökin" esikuvana on Kannukseen 1900-luvun alkupuolella rakennettu "tyypillinen suomalainen torppa".

1990-luvun alun kuvastojen yleisimpiä perinnetalotyyppiejä ovat maalaistalotyyppi ja sitä muistuttava pohjalaista talonpoikaistaloa jäljittelevä tyyppi sekä huvilamaiset taite- tai harjakattoiset tyypit, joiden julkisivu on pääosin symmetrinen. Maalaistalo- ja pohjalaistyyppisiä malleja on Salvostalon, Puutalon ja Kannustalon kuvastoissa sekä Teri-talojen "Teri-Minna"-mallisto kokonaisuudessaan. Maalaistalo- ja pohjalaistalotyyppit ovat yksi- tai puolitoistakerroksisia, ja niissä on pitkä suorakulmainen pohjakaava ja kapea runko, harjakatto sekä pääjulkisivussa matala avo- tai umpikuisti, joka useimmiten on harjakattoinen (**Kuva 47**). Talotyyppi muistuttaa 1980-luvun kuvastoissa esiteltyjä maatilan päärakennuksiksi tarkoitettuja tyyppiejä, joita on edelleen 1990-luvun alussa esimerkiksi Herrala-talojen ja Veitsiluodon Monikon kuvastoissa. Myös Kannustalon ja Teri-talojen kuvastoissa tiettyjen mallien korostetaan olevan maatilahallituksen suunnitteluohjeiden mukaisia ja maatilalainoituskelpoisia. Perinnetaloissa ei kuitenkaan yleensä ole maatilatarkoitukseen suunniteltua pohjaratkaisua.

Teema-talojen ”Kartano 130”-malli ja Kannustalon kuvaston ”Akusti”-malli ovat hahmoltaan maalaistalo- ja pohjalaistalotyyppiä, mutta niiden pääjulkisivussa on ulkonevaa poikkipäätystä muistuttava harjakattoinen kaksikerroksinen, ylhäältä avoin kuisti. Tällainen kuisti on tarjolla myös Puutalon ”Pohjanmaa-127”-malliin. Harjakattoinen kuistityyppi esiintyy myös jo muutamassa 1980-luvun puolitoistakerroksisissa talomalleissa. Kuistityyppi juontaa juurensa 1800-luvun lopun puurakentamisesta. Katettuja, koristeellisia kaksikerroksisia verantoja rakennettiin esimerkiksi Ruissalon huviloihin ja omaksuttiin aikanaan myös maaseudun rakentamiseen.¹⁷³

Toinen perinnetalotyyppi onkin 1800-luvun puolivälin jälkeistä huvila-arkkitehtuuria jäljittelevä, pohjakaavaltaan neliömäisempi, korkeahko puolitoistakerroksinen talo, jonka pääjulkisivussa tai molemmilla pitkillä sivuilla on symmetrinen poikkipäätystä ja sen edustalla kaksikerroksinen kuisti, joka voi olla alaosaltaan umpinainen. Tyyppiä edustaa yksi Teri-talojen ”Teri-Mimmi”-malliston talo (**Kuva 49**) sekä Myresjöhusin ”Nordic Line 3035”. Björkin, Nordlingin ja Reppenin mukaan poikkipäätystyyppi mukailee 1890-luvun rakennustyyppiä ja on 1990-luvulla ollut erityisen suosittu myös Ruotsin valmistalomarkkinoilla¹⁷⁴. Kaksikerroksisen avonaisen kuistin historia juontuu Suomessa empiretyylin säätyläisrakennuksista. 1920-luvulla kuistit tulivat myös kansanrakennuksiin, kun puolitoistakerroksinen talotyyppi yleistyi.¹⁷⁵ Myresjöhusin mallissa onkin klassistisia yksityiskohtia kuten ruutuikkunat ja puolipyöreä ikkuna poikkipäädyn päätykolmiossa. Sen sijaan ”Teri-Mimmi”-malliston käyttämä alaosaltaan umpinainen tyyppi on jugendin ajan yksi tyyppikuisteista ja esiintyi etenkin huvila-arkkitehtuurissa¹⁷⁶. ”Teri-Mimmi”-mallistoon kuuluu edellä kuvaillun poikkipäätystyyppin lisäksi taloja, joissa poikkipäädyn sijaan on pääjulkisivussa matala avokuisti ja katolla harjakattoinen kattolyhty (**Kuva 48**). Näihin malleihin tuovat huvilamaisia piirteitä takapihan julkisivun kaareva erkkeri sekä kaksikerroksinen, alaosaltaan umpinainen kuisti, joka sijaitsee talon päädyssä.

Kolmas perinnetalotyyppi on useimmiten vaaleankeltaisella julkisivulla esitelty taitekattoinen talotyyppi. Talon etu- tai takapihan puoleisella pitkällä sivulla on joko

¹⁷³ Korhonen 1991, 471.

¹⁷⁴ Björk, Nordling & Reppen 2009, 173.

¹⁷⁵ Korhonen 1991, 84.

¹⁷⁶ Korhonen 1991, 473.

taitekattoinen ulkoneva poikkipääty tai poikkipääty, jonka edustalla on kaksikerroksinen kuisti. Tätä tyyppiä edustavat Teri-talojen ”Teri-Matilda”-malliston talot (**Kuvat 50 ja 51**), Salvostalon ”P146K” ja Kannustalon ”Loviisa” ja ”Mingård”. Ulkonevat osat ovat julkisivussa yleensä symmetrisesti, paitsi Kannustalon malleissa, jotka ovat pohjakaavaltaan hieman pidempiä kuin muiden valmistajien taitekattoiset talot. Sekä Teri-talojen että Kannustalon taloissa parveke ja kuistit ovat pohjakaavaltaan kuusikulmaisia. Umpinaisissa kuisteissa ikkunoita on tiheästi vanhojen lasikuistien tapaan. Salvostalon mallissa T-karmi-ikkunoiden yläosa on jugendtyyliä jäljitellen jaettu pieniruutuiseksi. Esikuvana taitekattoisten talojen kohdalla mainitaankin kuvastoissa joko kartanot tai jugendtyyli. Björkin, Nordlingin ja Reppenin mukaan jugendtyylin taitekattoisten, symmetristen huviloiden esikuvana olivatkin nimenomaan vanhat Ruotsin suurvalta-ajan kartanot¹⁷⁷.

Edellä kuvatuille perinnetalotyypeille on yhteistä suorakulmainen pohjakaava, yksinkertainen kattomuoto, vanhoja ikkunatyyppejä jäljittelevät ikkunat, puuverhous sekä leveät nurkka- ja vuorilaudat. Seinän verhoustyyppi tai ikkunamalli ei ole sidoksissa tiettyyn perinnetalotyyppiin. Seinäverhouksena perinnetaloissa käytetään niin pystypaneelia kuin kahteen tai kolmeen horisontaaliseen kenttään jaettua laudoitusta, jossa vaaka- ja pystypaneeli vuorottelevat. Ikkunat ovat leveyttään korkeammat, ja niissä jäljitellään vanhaa puitejakoa. Yleisin jäljiteltävä ikkunatyyppi on 1890-luvun T-karmi-ikkuna tai klassistinen kuusiruutuinen ikkuna. Joidenkin Kannustalon ja Teema-talojen talomallien päätykolmiossa voi myös olla uusgoottilainen terävähuippuinen ikkuna. Ikkunoiden vuorilaudat ovat leveät, ja niissä on usein nikkarityylistä koristelua. Lasikuisteissa tai niitä jäljittelevissä erkkereissä ikkunat ovat tiheämmässä ja ruudutus on pienempää kuin talon muissa ikkunoissa. Sisäänkäynti on perinnetaloissa tärkeä osa julkisivua ja se sijaitsee poikkeuksetta talon pitkällä sivulla. Myös talon päädyssä on usein kuisti tai katos, huvilamaisissa talotyypeissä alaosasta umpinainen kaksikerroksinen kuisti. Kuistien ja parvekkeiden tyypillisiä kaidetyyppejä ovat nikkarityylinen profiililautakaide, vinoristikaide sekä pystysälekaide. Kuistien pylväissä ei kuitenkaan ole koristelua. Kannustalon kuvastossa esitellään, kuinka rakenneratkaisuja vaihtamalla talosta saadaan erityylinen. Huonekorkeuden, katon ja kuistin muutoksella esimerkkinä olevasta ”Niskavuoren Ilona” -maalaisalotyypistä syntyy

¹⁷⁷ Björk, Nordling & Reppen 2009, 32.

”Pohjalainen Ilona” räystääsikkunoineen ja umpikuisteineen, taitekattoinen ja lasikuistillinen ”Fröken Ilona” tai ”Ameriikan Ilona” pikkuruutuikkunoineen, ikkunaluokkuineen ja leveine mataline kuisteineen (**Kuva 54**). Tämä havainnollistaa hyvin perinnetalojen suunnittelun lähtökohtia. Perinnetalot pohjautuvat puolitoistakerroksiseen suorakaiteen muotoiseen talotyyppiin, joka muuntuu halutun tyyliseksi kattomuodon, ikkunatyypin, kuistin ja julkisivun muiden yksityiskohtien sopivilla valinnoilla.

Perinnetalojen joukossa on myös yksittäisiä vanhoja rakennustyyppisiä mukailevia talomalleja, jotka eivät edusta mitään edellä kuvatuista tyypeistä. Myresjöhusin malli ”Finlandia Line 3019” henkii kuvauksen mukaan ”menneen maailman kartanotunnelmaa tämän päivän mukavuuksilla” (**Kuva 52**). Matalassa talomallissa on Ruotsin suurvalta-ajan kartanoiden piirteitä, vain esikuviansa pienemmässä mittakaavassa. Talossa on suorakulmainen pohjakaava, pystylaudoitus, päädyistä aumattu katto sekä neliruutuiset ikkunat. ”Kartanotunnelmaa” tuo erityisesti symmetrisen julkisivun keskellä oleva sisäänkäyntiä korostava matala poikkipääty, jonka päätykolmiossa on puolipyöreä ikkuna. Salvostalon ”P125”-malli jäljittelee kuvauksen mukaan vanhojen suomalaisten puukaupunkien empiretyylisiä taloja. Talossa on esikuvana olevalle tyylille ominaisia yksityiskohtia kuten leveä vaakalaudoitus, jykevät pylväsmäiset nurkkapilasterit, matala aumakatto, symmetrinen pääjulkisivu ja kuusiruutuiset ikkunat. Puukaupunkien rakennusperinnettä mukailee myös Puutalon ”Porvoo-117”-malli. Talo on kapearunkoinen ja kaksikerroksinen, ja siinä on pulpettikattoiset matalat ulokkeet talon molemmin puolin. Julkisivussa on leveä vaakalaudoitus ja kuusiruutuiset ikkunat. Tyypiltään talo sopii vanhojen puukaupunkien täydennysrakentamiseen.

Kannustalon kuvastossa esitellään vuoden 1994 asuntomessujen voittaja, ”Ainola”, joka edustaa perinnetalojen joukossa poikkeuksellista tyyppiä sekä muodoltaan että yksityiskohdiltaan (**Kuva 53**). ”Ainolan” esikuvana on taloalvistajan mukaan käytetty kahta Pohjanlahden rannikolle rakennettua huvilaa, ja koristeissa todetaan jäljitellyn ”1900-luvun alun puuhuviloiden tyyliä”. Talo on pohjakaavaltaan L-muotoinen ja kapearunkoinen ja muihin valmistaloihin verrattuna poikkeuksellisen jyrkkäharjainen noudattaen uskollisemmin esikuvana olevaa tyyliä. Talossa on muitakin huvilatyyllille tyyppillisiä yksityiskohtia kuten pääjulkisivun epäsymmetrisesti sijoitettu ulkoneva poikkipääty, jonka sivulla on pitkä

aumakattoinen pylväskuisti. Julkisivussa on yksityiskohtaisempaa koristelua kuin muissa ajan valmistaloissa. Verhoustyyppinä on vaaka- ja pystyauoidituksen yhdistelmä, paneelin saumakohta on sahakuvioitu, ja talon päädyissä ja kuistin räystäiden yläosassa on kaarevat päätykoristeet. Päädyssä on harjakattoinen, alaosasta umpinainen kaksikerroksinen kuisti ja takapihan puolella konsolein tuettu parveke. Julkisivussa on paljon erilaisia ikkunoita, jotka jäljittelevät T-karmi- ja ristikarmityyppejä.

Vaikka 1990-luvun alun perinnetalojen tyylliset vaikutteet ovat pääosin ajalta ennen 1930-luvulla alkanutta modernismia, myös jälleenrakennuskauden arkkitehtuuri käy yksittäisten perinnetalojen esikuvaksi. Salvostalon perinnetalomallistossa on jälleenrakennuskauden tyyppiä mukaileva malli ”P137”, jonka julkisivuissa on funktionalismia jäljitellen seinäverhouksena vaakalaudoitus, pääjulkisivussa leveähkö umpikuisti, epäsymmetrinen ikkuna-aukotus ja kaksijakoiset ikkunat. Funktionalistisesta tyylistä on lainattu myös nurkan kiertävä ikkuna.

Kun uusvanhoja yksityiskohtia käytettiin aiemmin vain irrallisina lainauksina, 1990-luvun alun perinnetalojen myötä vanhaa rakennusperinnettä jäljittelevä arkkitehtuuri onkin nyt konservatiivisempaa, ja talon hahmo ja yksityiskohdat pyrkivät jäljittelemään historiallisia tyyliä huolellisemmin ilman nykyaikaisia piirteitä, tosin eklektisesti pääosin modernismia edeltävien tyylikausien piirteitä sekoitellen. Björk, Nordling ja Reppen kuitenkin huomauttavat, että perinnetalojen matala sokkeli, esikuvasta poikkeavat mittasuhteet, tehdasvalmisteiset materiaalit sekä käytetyt väriyhdistelmät erottavat ne kuitenkin vanhasta rakennusperinteestä ja saavat toteutuksen näyttämään nykyaikaiselta¹⁷⁸. Ikkunoissa käytetään usein irtoristikoida, jotka on sovitettu teollisesti valmistettuihin ikkunoihin. Tällöin lopputulos eroaa usein mittasuhteiltaan esikuvina olevien tyylikausien ikkunoista. Myös muotoilu on vaatimattomampaa kuin alkuperäistyyliissä: ikkunoiden vuorilautojen kaaret ovat loivempia ja koristeita on vähemmän tai ne on tehty yksinkertaistettuna¹⁷⁹. Kuvastoissa seinäverhousien tehosteväriä suositaan kaikissa perinnetalotyypeissä valkoista, vaikka erityisesti 1980-luvun lopun kertaustyylien sekä jugendin ajan puurakennuksissa korosteosat saattoivat olla usein seinäväriä tummempia. Taloissa ei välttämättä noudateta

¹⁷⁸ Björk, Nordling & Reppen 2009, 176.

¹⁷⁹ Korhonen & Eskelinen 2011, 162.

alkuperäistyylin vaatimaa symmetriaa. Esimerkiksi ”Teri-Mimmi”-malliston talojen julkisivut ovat epäsymmetrisiä, eivätkä räystääsikkunat ole samassa linjassa muiden ikkunoiden kanssa. Räystääsikkunatyyppejä käytetään myös pesutilojen ikkunana, jolloin samanlaisia ikkunoita voi olla julkisivussa useassa tasossa.

Mielikuvien tasolla termin perinnetalo voi katsoa viittaavan perinteiseen rakentamiseen. Vaikka perinnetalojen teollinen valmistus ja materiaalit eivät eroa muista valmistaloista, termi luo mielikuvan paikallisen kansanrakentamisen jatkumisesta, kestävästä ja käsintehtyä. Tätä mielikuvaa myös korostetaan, esimerkiksi Kannustalon ”Ainola”-malliston esittelytekstissä todetaan: ”Vanhan ja uuden kohtaamisesta syntyy talojemme ainutlaatuinen tunnelma. Siihen tarvitaan myös huolella mietittyjä yksityiskohtia, tinkimätöntä laatua ja parasta pohjalaista puusepäntaitoa”. Arkkitehti Heini Korpelaisen mielestä on ristiriitaista, että teollisesti tuotetut talot pyritään naamioimaan perinteisin menetelmin rakennetuiksi. Hän epäileekin, että traditionaalinen tyyli synnyttää luottamusta, kun se luo mielikuvan siitä, että talo on tehty perinteisin, kestäväksi havaituin menetelmin.¹⁸⁰ Perinnetaloihin saatetaan kuvastoissa liittää samoja arvoja kuin vanhoihin taloihin. Esimerkiksi Teri-talojen kuvastossa todetaan, että Teri-perinnetalomalliston ”tyyli ja arvo säilyvät ajattomina”. Timo Kohon mukaan arkkitehtoninen perinne on harvinaisuutensa vuoksi saavuttanut Suomessa elitistisen statuksen, joka näkyy muun muassa asuntojen hinnoissa¹⁸¹. Vanhat talot ovat harvinaisia, niistä on tullut harvojen etuoikeus ja arvokkaita sijoituskohteita, jolloin talovalmistajat käyttävät tätä mielikuvaa hyväkseen.

Uusvanhat talomallit ovat olleet suosittuja 1990-luvulta lähtien myös Ruotsissa ja Tanskassa. Ruotsissa rakennusten mallina saattaa olla esimerkiksi gotlantilainen kivitalo, suurvalta-ajan uusklassistinen herraskartano, taalanmaalainen hirsitalo, skoonelainen valkoiseksi rapattu matala kivitalo ja 1920-luvun puutalo.¹⁸² Myös Tanskassa ruotsalaiset puutalot ovat olleet suosittuja. Niiden lisäksi esikuvina ovat olleet muun muassa Pohjois-Tanskan Skagenin alueen jyrkkäharjaiset, rapatut talot.¹⁸³

¹⁸⁰ Korpelainen 2004, 22.

¹⁸¹ Koho 2003, 214.

¹⁸² Björk 2009, 176.

¹⁸³ Bech-Nielsen, 2004. Bolius Boligejernes Videcenter A/S:n www-sivut.

4.4 1995–1999

Matalat tasamaatalot

1990-luvun lopun matalat talot eivät tyyppinä juurikaan muutu verrattuna edelliseen ajanjaksoon. Matalia perustyyppisiä on sekä Jukka-talon, Kastelli-talojen, Jeo-talon, Jetta-talon että Kodikas-talojen kuvastoissa. Sen sijaan julkisivuissa näkyy muutoksia. Uutena ilmiönä tulee perinnetalojen julkisivujen soveltaminen myös mataliin tasamaataloihin. Perinnejulkisivuja käytetään erityisesti yksinkertaisissa suorakaiteenmuotoisissa talotyypeissä.

Kattojen päätykolmiokoriste, joka edellisenä ajanjaksona esiintyy pääasiassa taloissa, joissa kattomuotona on auma- ja harjakaton yhdistelmä, voi nyt esiintyä myös harjakattoisissa perustyyppisissä matalissa tasamaataloissa (**Kuvat 56 ja 57**). Koristetta käytetään joissakin Kastelli-talojen, Jukka-talon, Jeo-talon ja Jetta-talon matalissa tasamaatalomalleissa. Se tuo lisäilmettä talojen pääjulkisivuihin pulpettikattoisen kuistin tai katoksen päällä. Päätykolmioissa on usein klassistinen kolmionmuotoinen tai puolipyöreä ikkuna tai aurinkoaihe, toisinaan molemmat. Myös erilaiset kaarevaseinäiset erkkerit ovat edelleen yleinen tasamaatalojen yksityiskohta. Muissa kuin puuverhotuissa taloissa ei enää juurikaan näy harjakattoisia kuisteja. Taloissa, joiden verhouksissa käytetään tiiltä tai rappausta, sisäänkäyntiä suojaa yleensä pulpettikattoinen katos.

Perinnetalojen julkisivuja sovelletaan sekä Jukka-talon, Kodikas-talojen, Jeo-talon että Jetta-talon matalissa tasamaataloissa (**Kuvat 55 ja 56**). Julkisivuissa voi olla sellaisia perinnetaloille tyyppisiä piirteitä kuin harjakattoinen kuisti, pystylomalaudoitus tai kahteen tai kolmeen jaettu vaaka- ja pystypaneelin yhdistelmä, koristeelliset vuorilaudat sekä perinnetaloissa käytetty leveyttään korkeampi T-karmi-ikkunaa tai kuusiruutuista ikkunaa mukaileva tyyppi. Myös muunlaisia ikkunaristikoita käytetään, esimerkiksi joissakin Jeo-talon ja Jukka-talon tasamaataloissa ikkunoiden yläosassa on jugendtyyliä muistuttava kolmiruutuinen ristikko. Joissakin talotyypeissä koristeristikko on sovitettu neliömäisiin vakioikkunoihin, jopa olohuoneen suuriin maisemaikkunoihin.

Talojen julkisivuväriyksessä vaaleat sävyt ovat yleisimpiä. Voimakkaampia sävyjä, kuten punamultaa, näkyy vain perinnetalojen kaltaisissa julkisivuissa. Puuverhotuissa taloissa julkisivun puuosat, kuten nurkka- ja vuorilaudat sekä ikkunakoristeet, ovat esimerkkikuvissa yleensä aina valkoiset, mutta yksittäisiä poikkeuksia on sekä Kodikas-talojen että Jetta-talon kuvastoissa. Jetta-talon ”Lehmusto”-mallin punaisessa vaakalautoitetussa julkisivussa on siniset puuosat, ja Kodikas-talojen vuoden 1997 asuntomessutalossa ”Päivänsäde 158” väriykseltään vaaleansinisen julkisivun pienet puuosat on maalattu punaiseksi.

Ulkomaiset vaikutteet

Aumakattoisia taloja ei ole 1990-luvun lopun kuvastoissa enää ollenkaan. Kastelli-talojen, Jetta-talon ja Jeo-talon kuvastoissa on muutamia talomalleja, joissa kattomuotona on harja- ja aumakaton yhdistelmä. Tiiliverhouksen sijaan talojen seinäverhouksena on yhä useammin rappaus tai jopa puuverhous vaaka- ja pystypaneelin yhdistelmänä. Ikkunoissa on yleensä kuusiruutuinen koristeristikko ja sisäänkäyntiä korostaa katon kolmiokoriste. 1980-luvun aumakattoisiin taloihin verrattuna 1990-luvun lopun taloissa on enemmän sisäänvetoja ja ulokkeita, jolloin katon korkeus vaihtelee myötäillen eri osien runkosyvyyden muutoksia.

Lisäksi Jeo-talon kuvastoissa on muutamia yksittäisiä talomalleja, joissa on ulkomaisia vaikutteita. ”Lumikki 128” on ranch- ja bungalowtyyliä mukaileva aumakattoinen talo (**Kuva 58**). Talon matalassa pääjulkisivussa on kaksi ulkonevaa poikkipäätyä, joista toisessa on autotalli. Talossa on myös ruudutetut ikkunat ja pyöreä erkkeri. ”Pioni 166” edustaa esittelytekstin mukaan ”mannermaista tyyliä” (**Kuva 59**). Jyhkeä muoto, korkea, yläosastaan aumattu katto ja vaalea rappaus jäljittelevät Keski-Euroopan pientalojen arkkitehtuuria. Talossa on ruutuikkunat sekä sisäänkäyntiä korostava kattoikkuna. Siinä on siis paljon samoja piirteitä kuin edellisen ajanjakson eurohus-tyylisissä taloissa.

Modernismi ja postmodernismi

Vuosien 1995–99 kuvastoissa perinnetalojen suosio näkyy siinä, että kuvastoissa on erittäin vähän edelliselle ajanjaksolle tyypillisiä suuria, monimuotoisia taloja. Yksittäisiä malleja,

joissa on postmodernistisia ja modernistisia vaikutteita, on Kastelli-taloilla, Kodikas-taloilla ja Jeo-talolla. Kastelli-talojen kuvastossa ”Design”-mallistosta on jäljellä paviljonkimainen talo sekä julkisivuiltaan pelkistetty yksi- ja kaksikerroksista rakennusosista koostuva talotyyppi. Kastelli-talojen kuvastossa on myös pohjakaavaltaan monimuotoinen, osittain rinteeseen asettuva loivaharjainen talo ”Linnanherra 162”, joka on valokuvista päätellen asuntomessutalo. Talossa on kaksi täyttä kerrosta sekä lisäksi harjan päällä osittainen kolmas kerros (**Kuva 60**). Talon julkisivu on vaaleaksi rapattu ja epäsymmetrinen, ja talossa on paljon erikokoisia ikkunoita, kuisteja ja parvekkeita eri ilmansuuntiin sekä modernistisia yksityiskohtia kuten pergolakatos ja laivan kaidetta muistuttava metallikaide. Olohuoneen seinässä on kahden kerroksen korkuinen liioitellun suuri neliruutuinen ikkuna. Myös Jeo-talon kuvastossa on asuntomessutalo, ”Villa Marina”. Talo on tasamaatalotyyppi, jonka julkisivuverhouksena on oranssi tiili ja valkoinen paneeli. Talo muistuttaa muilta osin ajan tasamaataloja, mutta sen julkisivussa on korotettu, ulkoneva osa, jota korostavat suuret ikkunat

Sekä Kastelli-talojen ja Kodikas-talojen kuvastoissa että Jukka-talon mainoslehtisessä on myös edelliselle ajanjaksolle tyypillisiä puolitoistakerroksisia päätyparvekkeellisia malleja. Talojen yleisilme on pelkistetty: ikkunat ovat useimmiten yksiruutuiset ja suuret; julkisivut ovat yksinkertaiset, ja niissä voi olla erisuuntaisia paneelikenttiä. Kastelli-talojen kuvastossa on myös talomalleja, jotka kuuluvat ”Raatiherra”-kaupunkiperinnetalomallistoon, mutta niiden julkisivu on paremminkin postmodernistinen kuin perinteinen. Talojen piirteisiin kuuluu muun muassa monimuotoisia kattoratkaisuja, epäsymmetriset julkisivut, neliruutuikkunat ja muita erikokoisia neliömäisiä ikkunoita sekä umpinainen päätyparveke (**Kuva 61**). Tämänäyttypisiä taloja oli Kastelli-talojen vuoden 1992 kuvastossa vain muutama, joten mallien lisääntyminen kertoo siitä, että postmodernistiset yksityiskohdat katsottiin talosuunnittelussa edelleen käyttökelpoisiksi.

Rakennusperinne

Kaikilla talotoimittajilla, Kannustalolla, Kastelli-taloilla, Jeo-talolla, Jetta-talolla, Kodikas-taloilla ja Jukka-talolla on kuvastoissaan joko perinnetalomallisto tai yksittäisiä perinnetaloja.

Kastelli-talojen kuvastoissa on edelleen myös erikseen maatalan päärakennuksiksi suunniteltuja taloja, jotka muistuttavat julkisivuiltaan perinnetaloja. Perinnetalojen yleistymisestä kertoo se, että esimerkiksi Kastelli-talot, jonka vuoden 1992 kuvaston taloissa ei ollut lainkaan perinteeseen viittaavia yksityiskohtia, esittelee vuoden 1998 kuvastossaan jopa kaksi perinnetalomallistoa, ”Kartano”-malliston sekä kaupunkiympäristöön suunnitellun ”Raatiherra”-perinnetalomalliston.

Suurin osa vuosien 1995–99 perinnetaloista on puolitoistakerroksisia, perushahmoltaan suorakulmaisia tyyppisiä, joihin on liitetty esikuvasta riippuen täydentäviä rakennusosia, kuten poikkipäätyjä, kuisteja tai erkkereitä. Kuvastojen tyypillisimmät perinnetalot ovat edelleen pitkänomaiset maalaistalo- ja pohjalaistalotyyppit sekä pohjakaavaltaan neliömäisemmät huvilamaiset talot. Jälkimmäisiin kuuluvat sekä symmetriset talot, joiden pitkällä sivulla on keskellä poikkipääty ja sen edustalla kaksikerroksinen kuisti, että Kannustalon ”Ainola”-mallin tyyppiset talot, joiden pääjulkisivussa on epäsymmetrisesti sijoittuva ulkoneva poikkipääty sekä leveä pulpettikattoinen katos. Sekä Kastelli-talojen, Jetta-talon että Kannustalon kuvastoissa on maalaistalotyypeistä ja huvilatyypeistä myös kooltaan pienempiä ja vaatimattomampia puolitoistakerroksisia malleja, joiden julkisivujen yksityiskohtiin kuuluu esimerkiksi vain matala harja- tai pulpettikattoinen kuisti.

Suurin osa Kastelli-talojen ”Kartano”-malliston taloista, osa Kannustalon ”Ainola”-malliston taloista sekä yksittäiset talomallit Kodikas-talojen ja Jetta-talon kuvastossa on maalaistalo- ja pohjalaistyyppisiä. Talot ovat edelleen paljolti edellisessä jaksossa kuvatun kaltaisia. Kannustalo ”Ainola”-kuvastossa alkuperäisestä ”Ainola”-mallista esitellään pienin muutoksin toteutettuja uusia versioita ja rakenteellisesti yksinkertaistettuja, pohjakaavaltaan suorakulmaisia muunnelmia, joissa ”Ainola”-mallin yksityiskohtia ja koristeita käytetään rajoitetummin (**Kuvat 62 ja 63**). Osa ”Ainola”-malliston taloista on yksinkertaisia maalaistalotyyppisiä; osa taas moni-ilmeisempiä taloja, joiden julkisivuissa on viittauksia 1800–1900-lukujen vaihteen rakennustyyliin. ”Iso-Antti”-mallin pitkällä sivulla on harjakattoinen kaksikerroksinen kuisti, jonka päädyssä on aurinkoihe. Pohjakaavaltaan pitkänomaisen ”Tammela”-mallin yksityiskohtiin kuuluu epäsymmetrinen poikkipääty ja leveä aumakattoinen avo- tai lasikuisti (**Kuva 63**). Muun muassa nämä yksityiskohdat esiintyivät 1800-luvun lopun mallikirjoissa ja levisivät aikanaan myös maaseudun

asuinrakennuksiin¹⁸⁴. Muiden valmistajien maalaistalotyypit ovat yksinkertaisempia, ja niissä pelkistettyyn hahmoon liittyy vaihtelevasti vain joko matala yksi- tai kaksikerroksinen avo- tai umpikuisti.

Symmetrinen huvilatyyppi, jonka etu- tai takapihan puolella on keskellä poikkipääty ja kaksikerroksinen kuisti, esiintyy sekä Kastelli-talojen, Kannustalon, Jeo-talon että Jetta-talon kuvastoissa. Talojen kattomuotona on joko harja- tai taitekatto. Harjakattoisissa malleissa myös poikkipääty on harjakattoinen, taitekattoisissa puolestaan joko taite- tai pulpettikattoinen. Suunnittelussa sovelletaan vapaasti vanhoja rakennustyyliä. Esimerkiksi Kastelli-talojen kuvastossa on Pietarsaaren vuoden 1994 asuntomessutalo ”Kartano 154”, jonka takapihan puoleisella sivulla on kaksikerroksen kuistin päällä pulpettikatto. Tällaiselle kuistityypille ei löydy tutkimuskirjallisuudesta historiallista esikuvaa. Toisaalta huvilatyyppisten talojen joukossa on myös malleja, joiden julkisivuissa on paljon klassistisia yksityiskohtia ja kuistityypinä poikkipäädyn edustalla kaksikerroksinen avokuisti. Tällaisiin taloihin liitetään kuvastoissa mielikuvia kartanoista. Jeo-talon harjakattoisen ”Lilja 149”-mallin julkisivun piirteisiin kuuluvat kuusiruutuiset ikkunat, koristeikkunaluukut ja leveät listoitukset. Talon todetaan edustavan ”vanhan ajan kartanoromantiikkaa”. Kannustalon kuvaston taitekattoisessa ”Mansardi”-talomallissa on yksityiskohtaisempaa klassistisen tyylin jäljittelyä kuin yleensä ajanjakson valmistaloissa (**Kuva 63**). Pääjulkisivun kuistin pylväisiin ja nurkkalautoihin on muotoilu klassismin mukaisesti myös kapiteelit ja jalat ja talon päädyissä katon räystäät on sisäänvedetty. Toisaalta ikkunoiden vuorilautoissa ja parvekkeen kaiteissa on kuitenkin nikkarityylistä koristelua.

Kannustalon kuvaston ”Ainola”-mallien lisäksi myös Jeo-talon kuvastossa on epäsymmetrisiä huvilatyyppisiä. ”Lemmikki 143”, ”Valkoapila 145” ja ”Laventeli 196”-talomallien pääjulkisivuissa on joko yksi- tai kaksikerroksinen ulkoneva poikkipääty, jonka sivulla on pulpettikattoinen kuisti (**Kuva 64**). JEO-talon malleissa julkisivuissa ei ole kuitenkaan yhtä runsaasti yksityiskohtia kuin Kannustalon ”Ainola”-mallissa. Talojen julkisivuissa uusvanhoja yksityiskohtia voidaan käyttää vaatimattomammin ja valikoiden, toisaalta alkuperäistyyliä runsaamminkin ja tyyliä yhdistellen. Esimerkiksi ”Laventeli 196”-mallissa on 1920-luvun

¹⁸⁴ Korhonen 1991, 356.

pientalojen klassistisia piirteitä kuten ruutuikkunat ja päätykolmion puolipyöreä ikkuna, mutta päädyissä kuitenkin jugendin ajalle tyypillinen aurinkoaihe.

Myös Kodikas-talojen kuvaston ”Satulinna”-mallissa on Kannustalon ”Ainola”-tyypin tapaan 1800–1900-lukujen vaihteen huviloiden piirteitä (**Kuva 66**). Kuvaston mukaan ”Satulinna” on Ylöjärven vuoden 1996 asuntomessujen yleisöäänestyksen voittaja. Hahmoltaan suorakulmaisen talon julkisivuja elävöittävät runsaat yksityiskohdat, muun muassa kaksikerroksinen pyöreä torni sekä päädyssä harjakattoinen pyöreä kaksikerroksinen kuisti, leveät pylväskuistit, poikkipääty sekä päätykolmioissa aurinkoaihe. Mittasuhteiltaan ja rakenneratkaisuiltaan talo kuitenkin poikkeaa vanhoista huviloista. Ikkuna-aukotus on epäsymmetristä, ikkunoita on paljon ja erikokoisia, ja jugendtyyliä mukailleen niissä on T-karmi ja yläosassa pieniruutuinen ristikko. Taloon on lisätty myös nykyaikaisia yksityiskohtia kuten kattoikkunat. Huvilatyylin torniaihe on perinnetalojen julkisivuissa uutuus, mutta toisaalta se on tyypillinen yksityiskohta postmodernissa arkkitehtuurissa ja näkyi myös 1990-luvun alun kuvastoissa muutamassa talomallissa.

1990-luvun lopulla perinnetalojen vaikutteita yhdistetään myös puolitoistakerroksiseen päätyparveketyyppiin. Kastelli-talojen kuvastossa tätä tyyppiä edustaa kokonainen mallisto, ”Raatiherra” (**Kuva 65**). Myös Kodikas-talojen kuvastossa sekä Jukka-talon mainoslehtisessä on yksittäinen päätyparvekkeellinen puolitoistakerroksinen talo, jossa on perinnetalon julkisivu. ”Raatiherra”-mallisto on kuvaston mukaan kaupunkiympäristöön suunniteltu perinnetalomallisto. Aikaisempien kuvastojen päätyparvekkeellisten talojen julkisivuverhous, ikkunatyyppi ja yksityiskohdat ovat vaihtuneet perinnetalojen vastaaviin. Pulpettikattoisen kuistin sijaan talon pitkällä sivulla voi olla myös harjakattoinen avokuisti. Kuvaston mukaan ”Raatiherra”-taloissa on ”aistittavissa entisajan pikkukaupungin porvaritalojen romantiikkaa parvekkeineen, lasikuisteineen, ilmeikkäine puuverhouksineen ja katoksineen”. Vanhantyyllisistä julkisivuista huolimatta malliston talojen arkkitehtuuri poikkeaa muista perinnetaloista siinä, että katto on monimuotoinen, ikkuna-aukotus epäsymmetrisempi, parvekekuisti useimmiten päädyssä pääjulkisivun sijaan, ja talojen pitkällä sivulla on katoksia ja ulokkeita, joiden katto jatkuu suoraan talon katon lappeesta. Perinnetalojen tyyppisten julkisivujen lisäksi malliston taloissa on julkisivuja, joissa on postmodernistisia klassisia

yksityiskohtia, esimerkiksi neliömäiset ruutuikkunat perinnetaloissa käytettyjen leveyttään korkeampien ikkunoiden sijaan.

Tyypillisin perinnetalojen julkisivuverhous on edelleen joko kahteen tai kolmeen horisontaaliseen paneelikenttään jaettu vaaka- ja pystypaneelin yhdistelmä tai pystypaneeli. Perinnetalojen ikkunatyypinä on kaikilla talovalmistajilla edelleen useimmiten joko T-karmi-ikkunaa jäljittelevät tai kuusiruutuiset ikkunat. Ikkunoiden yläosassa voi olla myös koristeita, esimerkiksi jugendtyylinen pieniruutuinen ristikko tai vinoristi. Kannustalon malleissa vinoristikoristetta käytetään vanhoja lasiverantoja jäljitellen lähinnä lasikuistien ikkunoissa **(Kuva 63)** kun taas Jetta-talon malleissa tällainen koriste voi olla talon kaikissa ikkunoissa. Huvilamallisten talojen päädyssä on usein matala sivukuisti tai alaosasta umpinainen kaksikerroksinen kuisti. Päädyssä voi myös olla vaatimattomampi avokuisti tai pieni sadekatos. Kaidetyyppinä kuisteissa ja parvekkeissa on joko muun verhouksen kanssa yhtenäinen umpinainen pystylautakaide tai valkoinen, katkaistujen pilarien rajaama pystylauta- tai pystysälekaide. Kannustalon taloissa on profiililautakaide.

1990-luvun lopun kuvastoissa ei juuri enää usein käytetä termiä perinnetalo, minkä tulkitsen kertovan siitä, että ”perinnetyyli” on vakiinnuttanut asemansa valmistalokuvastoissa valtavirtaa edustavana rakennustapana. Heini Korpelaisen mukaan perinnetalojen suosion syitä voi etsiä 1990-luvun yhteiskunnallisesta tilanteesta. 1990-luvulla Suomi liittyi Euroopan unioniin, Nokia nousi kansainväliseksi yritykseksi ja maahanmuuttajien määrä lisääntyi, jolloin oma kulttuuri koettiin ehkä uhatuksi. Toisaalta suomalaisten ei enää tarvinnut todistella olevansa moderni, itsenäinen ja länsimainen kansakunta kansakuntien joukossa. Korpelainen väittää, että perinnetalot ovat eräänlainen vastareaktio suhteessa modernismiin, johon liitetään mielikuva kylmistä ja kovista arvoista. Taustalla on hänen mukaansa myös hänen mukaansa perhekeskeisyyden nousu. ”Vanha” arkkitehtuuri myy kertomusta kotiinpaluusta 1950-luvulle, edelliseen familiarismin kauteen.¹⁸⁵

¹⁸⁵ Korpelainen 2004, 24–26.

4.5 2000-luku

Matalat tasamaatalot

2000-luvun kaikilla tutkimusaineistossa olevilla talotoimittajilla, Herrala-taloilla, Kastelli-taloilla (2002 ja 2005) Jetta-talolla, Kannustalolla (n.2003, 2005, 2006 ja 2007), ja Jukka-talolla (n. 2003 ja 2003) on kuvastoissaan matalia tasamaatyyppejä sekä matalaan tyyppiin pohjautuvia jyrkän rinteen taloja. Suurin osa taloista on edelliselle vuosikymmenelle tyyppillisiä malleja. Paljon matalia tasamaatyyppejä sekä niihin pohjautuvia rinnetalotyyppejä on myös talotoimittajien eri teemamallistoissa, joiden taloja yhdistää tietty, kyseiselle mallistolle ominainen julkisivu (**Kuva 68 ja 69**).

Perinnetaloille tyyppilliset julkisivut ovat edelleen yleisiä myös matalissa yksikerroksisissa taloissa. Muun muassa Kannustalon ”Helmiä”-mallisto on edullisista, matalista tasamaataloista koostuva mallisto, jolla mainostetaan olevan ”Kannustalon ilme”. Toisaalta 2000-luvun talomallien julkisivuissa yhdistellään moderneja ja perinteisiä yksityiskohtia yhdistellään julkisivuissa vapaasti talotyyppiin katsomatta. Esimerkiksi Jukka-talon ”Sointu”-malliston joissakin pohjakaavaltaan monimuotoisissa talomalleissa voi olla perinteinen julkisivu, johon yhdistetään modernistista vaakarimasäleikkö ja pergolakatos (**Kuva 67**). Puu on talojen julkisivuverhousmateriaalina yleisin, mutta myös tiiltä ja rappausta käytetään edelleen. Talojen värityksessä vallitsevia ovat vaaleat sävyt. Puuverhouksissa käytetään voimakkaampiakin värejä, mutta julkisivujen tehosteväriä on yleensä aina valkoinen. Poikkeuksena ovat ns. ”modernit” talot, joissa ikkunat ja kaiteet sekä julkisivun yksityiskohdat voivat olla ruskeat tai harmaat. Uusissa talomalleissa ikkunat ovat usein suuremmat kuin aiemmin. Vanhantyyllisissä julkisivuissa ovat edelleen suosittuja erilaiset koristeristikot, mutta yhä useammin koriste on vain ikkunan yläosassa. Myös neliruutuinen jako on edelleen käytössä. Suosittuja ikkunoiden yläosan koristeristikkoaiheita ovat pieni ruudukko tai vinoristikko. Vinoristikkoa käytetään yleisesti myös kaidetyyppinä. Muita kaidetyyppejä ovat moderni ohutrimainen säleikkö tai pystyrimakaide.

Hyvin yleinen yksityiskohta harjakattoisissa taloissa on edelleen kolmionmuotoinen kattokoriste sisäänkäynnin yllä. Koriste esiintyy Kannustalon ”Helmiä”-mallistossa, Jukka-talon ”Sointu”-mallistossa sekä Jetta-talon ja Kastelli-talojen kuvastoissa. 2000-luvulla uusi

myös mataliin taloihin ilmestyvä yksityiskohta on pääjulkisivun kapea poikkipääty. Korotetusta sisäkatosta johtuen poikkipääty nousee hieman talon katon räystästä korkeammalle. Tällainen yksityiskohta on sekä Kastelli-talojen ”Skaala”-malliston taloissa että Jukka-talon malleissa.

Ulkomaiset vaikutteet

2000-luvun kuvastoissa ei ole enää lainkaan talomalleja, joissa on aumakatto tai auma- ja harjakaton yhdistelmä. Niistä muistuttavat vain matalien harjakattoisten talojen kolmiopäätykoristeet. Sen sijaan uusia ulkomaisia vaikutteita ryhdytään 2000-luvun puolivälissä hakemaan vanhasta pohjoisamerikkalaisesta pientalorakennusperinteestä. Tähän lienee vaikuttanut perinnetalojen suosion kasvu ja uusien mallien tarve. Pohjoisamerikkalaisia vaikutteita on sekä Kastelli-talojen kuvaston (2005) ”Country”-mallistossa (**Kuvat 70, ja 71**) että Kannustalon ”Long Island” -mallistossa (**Kuvat 72 ja 73**). Kannustalo jatkaa amerikkalaisvaikutteiden hyödyntämistä myöhemmässä Vihervaara-mallistossaan (**Kuva 69**), joka on suunniteltu vuoden 2007 Hämeenlinnan asuntomessuilla esitellyn talon pohjalta.

Sekä ”Country”-mallisto että ”Long Island” -mallisto koostuu puolitoista- ja kaksikerroksisista talotyypeistä. Molempien taloalvalmistajien mallistoissa amerikkalaiset piirteet näkyvät muun leveänä vaakalaudoituksena, leveinä pylväskuisteina ja puolitoistakerroksisten talojen korkeiden kattolyhtyjen rivistönä. ”Long Island” -mallisto on saanut nimensä Yhdysvaltojen itärannikolla sijaitsevan saaren mukaan. Kuvaston mukaan taloissa on ”Long Islandin taloille tyypilliset” lyhyet päätyräystäät. Tyyli näkyy myös ikkunoissa, joissa on pieniruutuinen koristeristikko. Myös useimmissa ”Country”-malliston taloissa on ikkunoiden yläosassa pieniruutuiset koristeristikot. ”Long Island” -malliston taloissa sisäänkäynnin yllä on päätykolmio ja takapihan puolella on koko julkisivun levyinen pylvästerassi, jonka yllä on kaksikerroksisissa taloissa parveke. Kastellin ”Country”-malliston kaksikerroksiset talot sen sijaan jäljittelevät amerikkalaista perinnettä löyhemmin. Muotokieli muistuttaa ennemminkin 2000-luvun ”moderneja” talomalleja. Amerikkalaisia piirteitä niissä on lähinnä leveähköt kuistit ja päätykolmio pääjulkisivun symmetrisenä koristeena.

Arkkitehti Ulla Vahtera mainitsee Kannustalon ”Long Island” -malliston Pohjois-Amerikan pientalojen typologiaa koskevassa artikkelissaan. Artikkelissa Vahtera toteaa, että Yhdysvaltojen pientaloarkkitehtuurissa näkyvät edelleen siirtolaisten sinne tuomat tyyli. Hänen mukaansa suurin osa Kannustalon ”Long Island” -malliston taloista näyttää olevan poimintaa Yhdysvaltojen pohjoisosien skandinaavisesta rakennustypologiasta, vaikka mallisto pohjautuukin suurelta osin erityisesti Bostonin seudulla esiintyvään Uuden Englannin tyyliin. Uuden Englannin tyyli on tosin levinnyt valmistaloina muuallekin Amerikkaan, myös Long Islandille. Vahtera toteaaakin Kannustalon ”Long Island” -mallistoon viitaten, että ”se mitä aikanaan Euroopasta vietiin, tuodaan nyt takaisin”¹⁸⁶. Myös Kastelli-talojen ”Country”-mallisto mukailee Uuden Englannin tyyliä.

Myös Kannustalon vuoden 2007 Hämeenlinnan asuntomessujen voittajan ”Vihervaara”-mallin esikuvana ovat Pohjois-Amerikan itärannikon talot. ”Vihervaara” on matala tasamaatyyppejä, ja kuvaston mukaan se onkin ”saavutettavissa oleva unelmakoti”. Talon pohjalta suunnitellussa ”Vihervaara”-mallistossa osa taloista muistuttaa valmistajan ”Long Island” -malliston puolitoista- ja kaksikerroksisia taloja, mutta amerikkalaistyylisiä julkisivua sovelletaan mallistossa myös perinnetalotyyppeihin ja jyrkän rinteiden taloihin (**Kuva 69**). Julkisivujen tyyppillisiä amerikkalaisvaikutteita ovat vaakapaneeli, leveät pylväskuistit ja ruutuikkunat.

Modernismi ja postmodernismi

2000-luvun kuvastojen suuri ilmiö ovat ”moderni”-nimikkeen alla esitellyt talomallit ja mallistot. Tutkimusaineistossa olevista talovalmistajista kaikilla, Kastelli-taloilla (2002 ja 2005), Jukka-talolla (n. 2003 ja 2003), Herrala-taloilla Jetta-talolla ja Kannustalolla on kuvastoissaan moderneja taloja, ja Kastelli-taloilla ja Kannustalolla on kokonainen ”Moderni”-niminen mallisto.

Björkin, Nordlingin ja Reppenin mukaan Ruotsissa ”modernit” talomallit ilmestyivät kuvastoihin 1990-luvun lopulla. Suomessakin vuoden 2000 Tuusulan asuntomessuilla

¹⁸⁶ Vahtera 2007, 53.

Kannustalolla oli perinteisen "Rauhala"-mallin lisäksi talomalli "Kosketus". Valmistaja mainostaa "Kosketuksen" olevan "maailman tunnetuin valmistalo". Talo on valmistalojen joukossa poikkeus, sillä talon ovat suunnitelleet Mikko Heikkinen ja Markku Komonen, jotka kuuluvat kuvaston mukaan Suomen kansainvälisesti tunnetuimpien arkkitehtien joukkoon. Taloa onkin esitelty eri teoksissa ja arkkitehtuurijulkaisuissa¹⁸⁷, Vuonna 2008 se oli mukana myös New Yorkin Modernin taiteen museon valmistalonäyttelyssä. Heikkisen ja Komosen mukaan "Kosketuksen" suunnittelun johtoajatukseksi oli "moderni versio perinteisen suomalaisen kodin keskeisestä tilasta, pirtistä, jonka ympärillä muut huoneet sijaitsevat".¹⁸⁸ "Kosketus" on kaksikerroksinen, pohjakaavaltaan suorakaiteen muotoinen, ja siinä on loiva pulpettikatto. Suurta osaa julkisivuista peittää harmaa vaakarimakkehikko, joka kätkee taakseen sisäänvedettyjä parvekkeita ja kuisteja. Esimerkkikuvissa julkisivuissa on keltainen vaakalaudoitus. Kuten Kaisa Kammonen toteaa, nimekkäiden arkkitehtien käytön valmistalojen suunnittelussa voi nähdä olevan talotoimittajan keino vahvistaa brändiä¹⁸⁹. Korostamalla talon olevan tunnettujen arkkitehtien suunnittelema luodaan mielikuva laadusta ja yksilöllisyydestä, jolloin asiakas voi kokea erottautuvansa muiden valmistalojen ostajista, vaikka käyttääkin talotehtaiden palveluja.

2000-luvun kuvastojen "modernit" talot ovat tyypiltään melko yhtenäisiä. Ne ovat joko yksi- tai kaksikerroksisia, ja niiden kattomuotona on joko loiva harjakatto tai erittäin suosittu kaksoispulpettikatto (**Kuvat 68, 74 ja 75**). Erityisesti kaksikerroksiset, yleensä perushahmoltaan suorakaiteen muotoiset kapearunkoiset tasamaatalot ovat kuvastoissa yleisiä. Talojen etuna todetaan olevan se, että ne mahtuvat pienellekin tontille. Malleja ei ole suunniteltu pelkästään uusille pientaloalueille, sillä esimerkiksi Kastelli-talojen "Moderni"-mallistoon kuuluu tyyppi, jonka pääjulkisivun ikkuna-aukotus räystäsikkunoineen mukailee perinteistä rakennustapaa. Talomallin kuvauksessa sen sanotaan sopivan "vanhaan rakennettuun ympäristöön ja tuleviin kaupunki- ja maaseutunäkymiin". Useimmissa kuvastoissa on myös moderneja loivan ja jyrkän rinteen tyyppisiä, joista erityisesti loivan rinteen tyyppit ovat pohjakaavaltaan ja julkisivuiltaan monimuotoisia. "Moderneissa" taloissa on vaihtelevasti erilaisia matalia pulpettikattoisia siipiä ja katoksia, kaksikerroksisissa taloissa

¹⁸⁷ Kts. esim. Piironen, Esa (2004) *Small Houses in Finland*. Helsinki: Rakennustieto.

¹⁸⁸ Louko 2008, Rakennuslehti.fi:n www-sivut.

¹⁸⁹ Kammonen 2012, 67.

myös sisäänvedetty kaksikerroksinen kuisti. Toisin kuin perinnetaloissa, ”modernien” talojen sisäänkäynti ei ole useinkaan korostetun näyttävä, vaan se voi olla sisäänvedetyssä tai pulpettikattoisessa katoksessa, usein talon päädyssä. Julkisivujen ikkuna-aukotus on epäsymmetrinen ja ikkunoita on paljon ja erikokoisia. Ikkunat ovat joko yksiruutuisia tai funktionalistisia kaksijakoisia, myös vaakasuuntaista jaottelua esiintyy. Olohuoneen kohdalla julkisivussa ikkunat voivat olla kahden kerroksen korkuiset.

Vaikka julkisivut voivat olla koristeista ja yksityiskohdista karsittuja, taloissa on myös erilaisia koristeaiheita. Kuistien ja terassien suojana ja julkisivun koristeellisena elementtinä käytetään vaakasuuntaista rimasäleikköä. Kaj Nymanin mukaan erilaisten listojen ja ritilöiden käyttö 2000-luvun modernististen talojen julkisivuissa juontuukin postmodernismista jääneeseen haluun koristella¹⁹⁰. Muutamassa Kannustalon ”Harmaja”-mallissa sisäänkäyntiä korostaa rakennuksesta irrallinen, arkadimainen piharakennelma. Klassistiset, sitaattimaiset viittaukset olivat suosittuja postmodernistisessä rakennustaiteessa. Arkadin muodossa olenkin havaitsevinani yhtymäkohtia esimerkiksi Jorma Tepon ja Henry Mertsin 1980-luvulla Oulun taidemuseon edustalle suunnittelemaan rakennelmaan. Rakennelman suhde itse rakennukseen on luonteeltaan täysin dekoratiivinen¹⁹¹.

2000-luvun kuvastojen tyypiltään muuten melko yhtenäiset ”modernit” talot eroavat eniten toisistaan julkisivuverhouksiltaan. Verhousvaihtoehtoja ovat joko pysty- tai vaakasuuntainen paneeli, rappaus, tiili tai eri materiaalien yhdistelmät. Uutuutena tulee materiaalien ja värien käyttö julkisivun eri rakennusosien ja ulokkeiden erottelamiseen toisistaan. Näin on tehty esimerkiksi Kastelli-talojen ”Moderni”-mallistossa (**Kuvat 75, 77 ja 78**) ja Kannustalon ”Moderni Rauhala”-malleissa (**Kuva 76**). Kaksikerroksisissa suorakulmaisissa malleissa vaaleita julkisivuja jäsennellään usein myös pienten paneelikenttien avulla. Huomattava ero aiempaan verrattuna on se, että ”moderneissa” taloissa ikkunan osat ovat usein tummat, eivät enää valkoiset. Puuverhouksissa ei myöskään käytetä edes ohuita vuori- tai nurkkalautoja. ”Modernien” talojen julkisivuvärinä valkoinen on erittäin yleinen, sen lisäksi käytetään vaaleita, murrettuja ja harmaan sävyjä sekä puun eri sävyjä. Tehostevärinä ovat usein ruskea tai kirkkaat värisävyt kuten keltainen ja turkoosi. 2000-luvun valmistalojen

¹⁹⁰ Nyman 2007, 22.

¹⁹¹ Koho 2003, 128.

väritys on osin lähellä arkkitehtien suunnitteleminen pientalojen värimaailmaa. Panu Kailan mukaan Arkkitehti-lehdessä vuonna 2003 esitellyissä pientaloissa julkisivuväriytyksenä on useimmiten ollut harmaan ja ruskean sävyjä sekä käsitelty puu¹⁹².

Kuvastoissa ”moderni” julkisivu voi esiintyä myös puolitoistakerroksisissa, harjakattoisissa tyypeissä. Tällaisia taloja on sekä Kastelli-talojen (2002 ja 2005) että Jukka-talon mallistoissa. Jukka-talon ”Sointu”-mallistossa on jälleenrakennuskauden talojen kaltaisia noppamaisia taloja, joiden pääjulkisivussa on perinnetaloille tyypillinen symmetrinen poikkipääty ja kaksikerroksinen kuisti. Taloissa on myös pulpettikattoisia katoksia ja matalia erkereitä. Ajan perinnetaloista Jukka-talon mallit erottuvat lähinnä yksinkertaiselta ikkunatyypiltään ja julkisivumateriaaliltaan. Kastelli-talojen (2002 ja 2005) ”Raatiherra”-mallisto on täysin uudistettu verrattuna vuoden 1998 mallistoon (**Kuvat 75, 77 ja 78**). Kuvaston mukaan mallisto on ”nyt ilmeeltään selvästi modernimpi, ja julkisivuissa on vapaampaa arkkitehtuurillista ilottelua” ja taloissa on ”tyylikkyyttä, joka kuvastaa omistajansa varmaa makua”. Mallisto koostuu edelleen puolitoistakerroksisista taloista, mutta uutuutena on myös muutama kaksikerroksinen malli. Talojen päädyssä on edelleen joko sisäänvedetty tai ulkoneva kaksikerroksinen kuisti ja pitkillä sivuilla harjan alla matalia ulkonevia osia ja katoksia. Uudistus koskee erityisesti julkisivun verhouksia ja yksityiskohtia. Väriytyksenä on ajan ”moderneille” taloille tyypillisesti maanläheiset värit. Kuten edellisestäkin ajanjaksona 1995–1999, ”Raatiherra”-mallien julkisivuissa on edelleen postmodernistisia piirteitä. Malliston yksityiskohtia ovat kapeat ulkonevat poikkipäädyt – kuin muistumina vanhasta rakennusperinteestä – geometriset koristeet, erikokoiset neliömäiset ikkunat, kolmion muotoinen kattoikkuna sekä kaksikerroksisessa mallissa ikkuna-aukotuksen liioitellun suuri neliruutuaihe.

2000-luvun kuvastoissa on myös malleja, joissa yhdistellään perinnetalojen ja ”modernien” talojen piirteitä. Jukka-talon ”Sointu”-mallistossa moderneja rimasäleikköjä ja pergoloita sekä perinteisiä koristeellisia vuorilautoja ja ikkunakoristeita käytetään samassa talomallissa. Herrala-talojen ”Citykodi”-malliston muutamassa harja- ja pulpettikattoisissa mallissa on perinteinen puuverhous ja leveät nurkka- ja vuorilaudat. Pääjulkisivu on perinnetalojen

¹⁹² Kaila 2009, 689.

tapaan symmetrinen ja tyyppillisiä ovat esimerkiksi ikkunaristikot, puolipyöreä ikkuna ja katon päätykolmiokoriste. Jetta-talon kaksikerroksisessa talomallissa ”Juhola 2” taas on neljä- tai kuusiruutuiset ikkunat. Kannustalon kuvastossa modernia ja perinteistä yhdistellään liittämällä perinnetalojen tyyppisiin taloihin ”moderni” julkisivu. Kannustalon ”Moderni”-kuvastossa esitelläänkin ”Rauhala”-perinnetalotyypistä kaksi modernisoitua versioita. ”Moderni Rauhala 180” on ajalle tyyppillinen kaksikerroksinen kapearunkoinen malli, jonka julkisivussa on ”Rauhala”-perinnetalosta jäljellä lähinnä vain pääjulkisivun kaksikerroksinen kuisti. ”Moderni Rauhala 171” taas muistuttaa taitekattoineen, kuisteineen ja kattolyhtyineen hyvinkin paljon ”Rauhala”-perinnetaloa, mutta sen julkisivusta on kuitenkin karsittu pois ikkunaristikot ja muut koristeet (**Kuva 76 vrt. Kuva 83**). Molemmissa malleissa kuisti on symmetrisesti pääjulkisivun keskellä, mutta sisäänkäynti on kuistin sivusta, mikä korostaa talotyyppin ”moderniutta”. Perinnetaloissahan sisääntulo on usein korostetun näyttävä. Julkisivujen ikkuna-aukotus on modernin epäsymmetristä. Erityisesti ”Moderni Rauhala 171” muistuttaakin yleisilmeeltään suorastaan 1960-luvun tapaan modernisoitua vanhaa huvilaa.

Ruotsissa modernistisia piirteitä omaavat talot ovat olleet suosittuja erityisesti 2000-luvulla. Björk, Nordling ja Reppen käyttävät ilmiöstä termiä ”uusmodernismi” ja toteaa suuntauksessa olevan sekä kansainvälisiä että 1930-luvun funktionalismin vaikutteita.¹⁹³ Myös Jukka-talon ”Sointu”-mallistossa talojen mainostetaan edustavan ”linjakasta mannermaista tyylikkyyttä”. Saman valmistajan ”Idylli”-malliston yhtä taloa kuvaillaan seuraavasti: ”moderni, nykyaikainen, nuorekas, tässä ajassa”. Myös Kannustalon ”Moderni”-mallistoon liitetään esittelytekstissä ”esikuvattomuus”, ”trendittömyys”, ”tyylin puhtaus”, ”konstailemattomuus” ja ”ajattomuus”. Kuvausten pyrkimyksenä voi nähdä etäisyyden ottamisen perinnetaloihin ja niihin liitettyyn eklektismiin. Toisaalta Björkin, Nordlingin ja Reppenin käyttämä termi ”uusmodernistinen” nimenomaan viittaa ilmiöön kertaustyylinä, minkä vuoksi sen voi katsoa olevan jatkumoa perinnetalojen eklektismille. Myös Anneli Juntto on sitä mieltä, että 2000-luvun ”moderni tyyli” ei ole pyrkinyt funktionalismin periaatteiden mukaiseen käytännöllisyyteen, vaan ”moderni” liittyy asumisessa mieluummin

¹⁹³ Björk, Nordling & Reppen 2009, 188–189.

estetiikkaan, ilmiasuun, luotuun mielikuvaan ja elämyksellisyyteen¹⁹⁴. Vaikka 2000-luvun kuvastojen perusteella ”modernit” mallit ovat erittäin yleisiä, Harri Hautajärvi kuitenkin kritisoi Arkkitehti-lehden pääkirjoituksessa vuonna 2005, että ”modernit talot puuttuvat lähes kokonaan suomalaistehtaiden talokuvastoista, vaikka kysyntää olisi”¹⁹⁵. Kaisu Kammosen mukaan vuoden 2012 kymmenestä suosituimmasta valmistalomallista seitsemän on sellaista, joita voitaisiin kuvailla termillä ”moderni”. Kammosen luonnehtii valmistalojen ”modernia tyyliä” eleettömäksi ja anonyymiksi. Pelkistetyistä julkisivuista huolimatta talot edustavat hänen mukaansa muodonannoltaan perinteistä tyyliä, jolloin myös talon kokonaisvaikutelma on perinteinen.¹⁹⁶ Perinteisyydellä Kammonen todennäköisesti viittaa talojen melko stereotyyppiseen muotoon, harjakattoa mukailevaan kattotyyppiin sekä perinteiseen aukotukseen. Kuvastojen ”moderni” arkkitehtuuri ei siis nimestään huolimatta ole kovinkaan radikaalia.

Rakennusperinne

2000-luvulla perinnetalot ovat edelleen suosittuja, mihin viittaa sekin, että kaikilla tutkimusaineistossa olevilla talotoimittajilla, Jukka-taloilla (n. 2003, 2003 ja 2004) Herrala-taloilla, Jetta-talolla, Kastelli-taloilla (2002 ja 2005) ja Kannustalolla (n. 2003, 2003 ja 2004) on yksi tai useampia perinnetalomallistoja tai yksittäisiä perinnetaloja. Kastelli-taloilla jopa puolet mallistoista edustaa perinnetaloja.

2000-luvun perinnetalotarjonnasta hahmottuu kaksi ääripäätä. Osassa taloista uusvanhoja yksityiskohtia sovelletaan julkisivuissa vapaammin, ja tällaiset talot ovat hahmoltaan usein monimuotoisia. Toisissa taas pyritään luomaan yksityiskohdilla assosiaatioita johonkin tiettyyn tunnistettavaan historialliseen tyyliin. Esimerkiksi Kannustalo korostaa käyttävänsä suunnittelussa esikuvia, joiden ansioista ”talojen mittasuhteet, ikkunoiden sijoittelu ja yksityiskohdat ovat perinteisen aitoja”. Valmistajan mukaan sen perinnetalomallistoissa on vaikutteita Satakunnan ja Varsinais-Suomen kartanoista, Ruissalon pitsihuviloista, Heinolan ja Asikkalan seudun vanhasta rakennuskannasta sekä Kokkolan Neristanista.

¹⁹⁴ Juntto 2005, 14.

¹⁹⁵ Hautajärvi 2005, 4.

¹⁹⁶ Kammonen 2012, 75.

Kastelli-talojen "Kartano"-, "Nostalgia" ja "Kotikartano"-mallistoissa, Herrala-talojen kuvastoissa että Jukka-talon "Sointu"- ja "Idylli"-mallistoissa on monimuotoisia talomalleja. Talot pohjautuvat joko edellisen ajanjakson maalaistalotyyppiin tai huvilatyyppisiin mutta julkisivu on usein koristeellisempi ja taloissa on vaihtelevasti erilaisia yksityiskohtia kuten ulkonevia poikkipäätyjä, kattolyhtyjä, erkkereitä, yksi- ja kaksikerroksisia kuisteja sekä uutuutena leveitä pulpettikattoisia katoksia talon eri puolilla (**Kuvat 79 ja 80**). Kaksikerroksista kuistia suojaa yleensä harjakatto ja kuisti voi sijaita joko pääjulkisivussa tai päädyssä. Julkisivussa, jossa on poikkipääty, sisääntulon edustalla on auma- tai pulpettikattoinen kuisti. Erona vanhaa rakennusperinnettä vapaasti mukaileviin 1990-luvun alun talomalleihin on kuitenkin se, että 2000-luvun taloissa on aina puuverhous ja vanhantyylinen ikkunamalli, kun taas 1990-luvun alun taloissa sekä ikkunamalli että julkisivuverhous edustivat oman aikansa arkkitehtuuria. Vapaammin historiallisia tyylejä soveltavien talojen ikkunatyyppinä on yksi- tai kaksiosainen ikkuna, joka on joko jaettu kuusiruutuiseksi tai ikkunan yläosassa on jugendtyylinen tai vinoristikoriste. T-karmillisia ikkunoita ei käytetä enää ollenkaan. Verhoustyyppinä vapaasti historiallisia tyylejä mukailevissa taloissa on pystylaudoituksen ja kaksi- tai kolmiosaisen laudoituksen lisäksi suosiota kasvattanut vaakalauditus. Kuistien kaidetyypinä on useimmiten joko pystylautai- tai vinoristikaide. Vinoristikoriste voi esimerkiksi Jukka-talon "Sointu"-malliston taloissa olla sekä kaiteissa että ikkunoissa. Talojen väri on yleensä vaalea, mutta kuvastoissa on myös kirkkaampia värejä sekä punamultaa. Julkisivun tehosteväri on edelleen aina valkoinen.

Vapaasti historiallisia tyylejä soveltavia talomallistoja myydään usein mielikuvilla, jotka eivät välttämättä pidä paikkansa. Esimerkiksi Kastelli-talojen "Nostalgia"-mallistoon on kuvaston mukaan "otettu vaikutteita kultaisen vuosikymmenen [1950-luvun] parhaista aineksista". Esikuvana oleva aikakausi näkyy lähinnä noppamaisessa muodossa, vaikkakaan ei läheskään kaikissa malleissa (**Kuva 80**). Myös ikkunat ovat jälleenrakennuskaudelle tyyppillisesti kaksijakoiset – niissäkin voi kuitenkin olla koristeena rimoitus, joka jakaa suurehkon ikkunan ruutuihin. Mallistossa on käytetty jälleenrakennuskauden taloille tuntemattomia koristeita kuten leveää poikkipäätyä, aurinkoaihetta, leveitä toisinaan kaksikerroksisia kuisteja ja kattolyhtyjä. Alkuperäisten jälleenrakennuskauden talojen julkisivupiirteisiin kuului lähinnä vain matala avo- tai umpikuisti, eikä julkisivuissa ollut koristeita.

Omanlaisensa joukon muodostavat Kastelli-talojen "Kotikartano"- ja "Karelia"-mallistot, joissa on vaikutteita jugendtyylistä (**Kuvat 81 ja 82**). "Karelia"-malliston talojen julkisivupiirteissä voi nähdä yhtymäkohtia kansallisromanttisiin huviloihin tai vaikkapa vuonna 1904 valmistuneeseen Kajaanin rautatieasemaan. Julkisivujen verhoustyyppinä on vaakapaneeli, jota jäsentää ikkunoiden yläpuolella oleva kapea pystypaneeli. Kaksi- ja kolmijakoisten ikkunoiden yläosassa on jugendtyyliä mukaileva pieniruutuinen koristeristikko. "Karelia"-mallistossa on sekä matalia tasamaataloja että hieman korkeampia puolitoistakerroksisia taloja. Leveät pyöreät erkkerit ovat mallistolle tyypillinen yksityiskohta. "Karelia"-malliston taloissa on sisäänkäynnin edustalla joko harjakattoinen avo- tai umpikuisti tai leveä pulpettikattoinen kuisti. Kastellin "Kotikartano"-mallistossa on samanlainen julkisivuverhous ja ikkunatyyppi kuin "Karelia"-malleissa. Talojen kuisti- ja parvekerakenteissa jugendtyylin jäljittely näkyy esimerkiksi siinä, että harjakattoinen kaksikerroksinen kuisti on paneloitu yläosasta osittain umpinaiseksi ja talon päädyssä voi olla konsolein tuettu sadekatos.

Symmetriset talomallit, joiden julkisivuissa on paljon klassistisia yksityiskohtia, ovat 2000-luvun perinnetalojen joukossa erittäin yleisiä. Tällaisia taloja on Jukka-talon "Miljöö"-mallistossa, Kannustalon "Rauhala"-mallistossa, Kastelli-talojen (2002 ja 2005) "Herraskartano"-mallisto sekä "Kartano 176"-talomalli. Klassistisia piirteitä ovat muun muassa julkisivujen symmetria, jykevät profiloidut pylväät, kuusiruutuinen ikkunatyyppi ja puolipyöreä ikkuna. Yksityiskohdat vaihtelevat eri mallistoissa. Aina ei voi erottaa, jäljitelläänkö taloissa 1800-luvun uusklassismia vai 1920-luvun klassismia, mutta talomallien kuvauksissa ja nimissä annetaan mielellään mielikuva kartanoista.

Kannustalon "Rauhala"-mallisto pohjautuu vuoden 2000 Tuusulan asuntomessujen messuvoittajataloon (**Kuva 83**). Kuvaston mukaan "Rauhalan" esikuvat on haettu Satakunnan ja Varsinais-Suomen kartanoista. "Rauhala"-mallin molemmilla pitkillä sivuilla on pulpetti- tai harjakattoinen poikkipääty, jonka edessä on etupihan puolella pylväiden kannattelema parveke. Takapihan puolella on puolestaan leveä aumakattoinen lasikuisti ja parveke. Katolla on pulpettikattoiset kattolyhdyt. Kartanoiden arkkitehtuurista on omaksuttu edellä kuvattujen klassisten piirteiden lisäksi sisäänpäin taitetut räystäät sekä poikkipäädyn frontonia muistuttava päätykolmio. Kuvastossa esitellään messutalosta erilaisia vaihtoehtoja

ja vaatimattomampiakin muunnelmia, joista yksityiskohtia on karsittu. Kannustalon "Harmonia"-mallisto on suunniteltu "Rauhalan" pohjalta. Taitekaton sijaan kattomuotona on loivahko harjakatto. Sisäänkäyntiä korostaa joissakin malleissa matala poikkipääty. Osa malleista on melko vaatimattomiksi matalia yksikerroksisia malleja, mutta myös niissä on käytetty "Harmonia"-malliston yksityiskohtia. Yhdessä mallissa on jopa matala autotalliisiipi. Puolitoistakerroksisten "Harmonia"-mallien lisäksi kuvastossa on kaksi "Kartano"-mallia, jotka valmistajan mukaan edustavat "rakenteellisesti edullista tapaa toteuttaa kaksi kerrosta" (**Kuva 86**). Julkisivujen yksityiskohdat ovat samanlaisia kuin "Rauhala"-mallissa.

Kastelli-talojen "Herraskartano"-mallistossa on 1920-luvun klassismin piirteitä. Esimerkkikuvissa on harjakatto, mutta mallit voidaan kuvaston mukaan toteuttaa myös taitekattoisina. Talojen julkisivuissa on vaakapaneeli, ja symmetrisen julkisivun keskellä joko matala harjakattoinen avokatos tai umpikuisti, joiden päätykolmioissa on puolipyöreä ikkuna. Katosten pylväitä ei kuitenkaan ole 1920-luvun klassismin tapaan profiloitu. Taloissa voi myös olla aurinkoiheinen päätykoriste, mikä ei kuulu 1920-luvun klassismin koristeaiheisiin. Kastelli-talojen "Kartano 196"-malli on symmetrinen perinnetalotyyppi (**Kuva 84**). Talon pääjulkisivun keskellä on poikkipääty ja kaksikerroksinen leveä kuisti, ja talon päädyissä matalat erkkerit, ja julkisivussa klassistisia yksityiskohtia. Kuvaston mukaan talo on "malliston lippulaiva – oikea 'suurkartano'". Samantyyppisiä symmetrisiä taloja on myös Jukka-talon "Miljö"-mallistossa. "Miljö"-mallistossa on lisäksi taloja, joiden pohjakaava on pitkä ja suorakulmainen Kannustalon "Harmonia"-malliston tapaan (**Kuva 85**). Malliston talojen pääjulkisivussa on aumakattoinen kuisti, jossa on jykevät klassistiset pylväät. Julkisivun yksityiskohtiin kuuluvat myös leveät nurkkalaudat ja sisäänpäin käännetyt räystäät. Yksittäisessä yksikerroksisessa mallissa on matala harjakattoinen kuisti, jossa on pylväiden kannattelema kolmiopääty. Useissa malleissa rakennuksen päädyissä on aumakattoiset erkkerit tai avokuisti.

Sekä Kannustalon vuoden 2004 messuvoittajan "Auroran" että sen pohjalta suunnitellun malliston taloissa on enemmän klassistisia yksityiskohtia kuin aiemmissa mallistoissa (**Kuva 87**). Valmistajan mukaan talon suunnittelua on inspiroinut Heinolan ja Asikkalan seudun vanha rakennuskanta sekä amerikkalainen siirtomaatyyli. Idea leveään kaksikerroksiseen pylväskuistiin löytyi kuvaston mukaan amerikkalaisesta mallikirjasta. Talomalli on

kaksikerroksinen ja sen kattomuotona on harjakatto, jossa on sisäänpäin käännetty räystäät. Talon pääjulkisivussa on aumakattoinen kuisti ja korkea poikkipäätty, jonka päätykolmiota on korostettu palkistolla. Takapihan kaksikerroksinen kuisti on koko talon levyinen, ja myös sen keskellä on nelikulmaisten pilarien kannattelema päätykolmio. Nurkkalaudat ovat pilasterimaiset, ja julkisivun jäsentelyssä on käytetty liseenejä. Ikkunat ovat kaksijakoiset ja ne on jaettu pieniruutuisiksi, vuorilaudat ja kaidetyyppi ovat yksinkertaiset. Talosta on mallistossa myös erilaisia versioita, joista suurimmat ovat kolmikerroksisia. Mallisto herättääkin miellehtymisiä 1980-luvulla syntyneeseen pohjoisamerikkalaiseen pientaloilmiöön, jonka edustajia on kutsuttu ”McMansion”-taloksi – viittaus niiden pikaruokaketjumaiseen yleisluontoisuuteen. Kyseessä on yleensä esikaupunkialueiden tehdasvalmisteinen talo. Taloja määrittävät suuri koko ja julkisivun tyyllinen ”sillisalaatti”, eli historiallisten tyylien vapaa sekoittelu.¹⁹⁷

5 Pohdinta ja tutkimustulokset

Olen tutkielmassani tarkastellut 1980–2000 -lukujen valmistalojen arkkitehtuurin evoluutiota vertailevan tutkimusmenetelmän avulla. Pyrkimyksenä on ollut valmistaloissa esiintyvien piirteiden tunnistaminen ja nimeäminen sekä vaikutteiden kartoittaminen. Tutkimusmenetelmä on rakentunut vähitellen sen myötä kun ymmärrykseni aineistosta on syventynyt. On ollut haastavaa löytää selkeä, mutta tarpeeksi syvälle luotaava näkökulma, jonka avulla laajasta ja kirjavasta aineistosta voi saada hyvän kokonaiskuvan. Neljän eri näkökulman kautta lähestyminen on mahdollistanut kunkin ajanjakson valmistaloarkkitehtuurin piirteiden monipuolisen tarkastelun samalla kun olen voinut seurata pientaloarkkitehtuurin kehittymistä pidemmällä aikavälillä. Aineistona ollut otanta talokuvastoista on ollut tarpeeksi laaja ajan valmistaloarkkitehtuurissa esiintyvien ilmiöiden kartoittamiseen, mistä kertoo se, että ne näkyvät samanaikaisesti usean eri talovalmistajien kuvastoissa. Koska olen tarkastellut vain pientä osaa aikakauden talokuvastoista, on mahdollista, että tarkastelun ulkopuolelle on jäänyt erikoisuuksia, joiden vaikutteet eivät tutkielmassani näy. Toisaalta aineiston luotettavuutta lisää se, että joukossa on paljon

¹⁹⁷ Ambrose, Harris & Stone 2008, 162.

samojen talotoimittajien kuvastoja eri vuosilta, jolloin olen voinut tarkastella talotarjonnan muutoksia valmistajakohtaisesti. Haastetta analyysiin on tuonut se, että voidakseni kuvata valmistaloarkkitehtuurin kehitystä minun on täytynyt ensin omaksua rakentamisen ja arkkitehtuurin termistö. Tutkielmani yksityiskohtaiselle vaikutteiden ja piirteiden tunnistamiseen tähtäävälle analyysille ei ole ollut esikuvaa, joten olen opiskellut sanastoa eri lähteistä muun muassa arkkitehtuurikirjallisuudesta, rakentamisoppaista, museoviraston korjausohjeista ja inventointiraporteista. Tästä voi kuitenkin olla jatkossa hyötyä erilaisissa työtehtävissä.

1980-luvun alun kuvastoista aina 1990-luvulle saakka suurin osa taloista edustaa 1970-luvun energiakriisin jälkeen yleistynyttä matalaa harjakattoista yksikerroksista tasamaatalotyyppiä, johon vaihtelua tuovat lähinnä verhousmateriaalit ja värit sekä eri ikkuna- ja kuistityypit. 1980-luvulla tiiliverhotut talot ovat aiempien vuosikymmenten tapaan edelleen suosittuja, ja puuverhous on edullisempi, perinteiseksi katsottu vaihtoehto. Vähitellen erilaiset epäsymmetriset verhoustyyppit yleistyvät ja puuverhouksissa pystylaudituksen rinnalle tulee muitakin paneelityyppejä. Myös puuhun materiaalina aletaan liittää mielikuvia arvokkuudesta. luvun Yksinkertaisten pohjakaavojen rinnalle tulee 1980-luvulla myös monimuotoisempia tyyppisiä ja muutenkin tarjonta monipuolistuu. Matalat talotyyppit säilyvät kuitenkin kuvastoissa aina 2000-luvulle saakka, vaikka kattomuoto, seinien verhoustyyppi, värit sekä yksityiskohdat muuttuvatkin kunkin ajan muoti-ilmiöiden mukaan.

1970-luvun lopulta lähtien postmodernismi tuo valmistalojen siihen asti modernistista linjaa noudattaneeseen suunnitteluun uusia virtauksia. Valmistaloarkkitehtuurin ensimmäisiä postmodernismin kansanomaisia ilmiöitä ovat espanjalaistyylliset talot sekä jyrkkäharjaiset alppimaiden rakennusperinnettä mukailevat käkikellotalot. Erityisesti matala, aumakattoinen talo espanjalaistyyllisine julkisivuineen edustaa 1980-luvun kuvastoissa arvostettua, yksilöllistä asumista. Espanjalaispiirteiden suosion on osin arveltu olevan Välimerelle suuntautuneiden turistimatkojen vaikutusta, mutta ennen kaikkea matalissa aumakattoisissa taloissa on piirteitä kalifornialaisten omakotitalojen ranch-tyylistä. Espanjalaistyyllisen julkisivun piirteitä ovat esimerkiksi ikkunaristikot, vaalea kahi- tai lohkotiliverhous sekä ”espanjalaiset kaaret”. Jyrkkäharjaiset käkikellotalot ovat vielä 1980-

luvun alussa julkisivuiltaan melko rationaalisia, mutta myöhemmin niihinkin yhdistetään espanjalaistyylinen julkisivu tai uusvanha puuverhous. Ranch-tyylisissä taloissa viimeistään 1990-luvun puolessavälissä aumakaton korvaa täysin auma- ja harjakaton yhdistelmä, jonka päätykolmioissa on usein koristeikkuna. Tiiliverhouksen sijaan julkisivuissa on yhä useammin rappaus tai puuverhous. Vähitellen ranch-tyylinen talotyyppi häviää kuvastoista, ja niistä jäljelle jää vain kolmionmuotoinen kattolyhty, jolla korostetaan talojen sisäänkäyntiä vielä 2000-lukujen matalissa tasamaataloissakin. 1990-luvun alussa kuvastoissa esiintyy myös ranch-tyylisistä taloista muokattuja suuria kaksikerroksisia malleja, joita kaupataan ”edustustaloina”. Omanlaisensa joukon muodostavat ”mannermaista tyyliä” mukailevat eurohus-tyypit, joiden piirteisiin kuuluvat matalat julkisivut, vaalea lohkotiliverhous, massiivinen räystäistä taitteinen katto, suuri kattolyhty tai parveke sisäänkäynnin päällä sekä ruutuikkunat.

1970-luvun lopulta lähtien postmoderni rakennustaide vaikuttaa valmistalojen arkkitehtuuriin myös suoraan. Varhaisia postmodernismista lainattuja yksityiskohtia ovat erilaiset rimakoristeet, kuten päätykolmioiden 1800–1900-lukujen vaihteeseen palautuva aurinkoaihe, sekä klassistinen neliruutuinen ikkunatyyppi. Ajan uutta arkkitehtuuria edustavat postmodernistiset vaikutteet näkyvät ensimmäisenä etenkin sellaisissa modernistisissa talotyypeissä, joissa on paljon muitakin uutuuksia, esimerkiksi aurinkoenergiaa hyödyntäviä ratkaisuja. Myöhemmin postmodernistisia yksityiskohtia käytetään laajemminkin ranch-tyylisistä taloista maaseudulle suunniteltuihin tyypeihin asti. Postmodernistiset viittaukset sitovat talojen muotokielen yhtäältä perinteeseen, toisaalta ajan rakennustaiteeseen. Joissakin kuvastoissa on mallistoja, joiden monimuotoisissa julkisivuissa on paljon postmodernistisia piirteitä; toisissa taas postmodernistisia yksityiskohtia käytetään vaatimattomammin. Postmodernististen vaikutteiden suosio kantaa valmistaloarkkitehtuurissa 2000-luvulle. Tyypillisiä postmodernistisia yksityiskohtia ovat aurinkoaiheen, neliruutuisen ikkunatyyppin sekä kolmionmuotoisen kattolyhdyn lisäksi viistot pinnat, pastellisävyt ja julkisivujen erilaiset geometriset aiheet. Jopa 2000-luvun uusmodernistisissa talomalleissa esiintyy postmodernistisia yksityiskohtia. Termiä postmodernismi ei kuitenkaan mainita yhdessäkään 1980–2000-lukujen kuvastoista. Mallistoja, joissa on erityisen paljon postmodernistisia piirteitä, kuvataan sanoilla ”moderni”

ja "ajaton". Kuvastojen pysyvä, vaikka melko vaatimaton ilmiö on modernistisia piirteitä omaavat talot. 1980-luvulta lähtien niille on ominaista muun muassa kaksoispulpettikatto, leveät kattolyhdyt, selkeäpiirteinen julkisivu ja suuret ikkunapinnat sekä pergolat. 1980-luvun lopulla kuvastoihin tulevat myös harjakattoiset puolitoistakerroksiset talot, joiden päädyssä katon toisen lappeen alla on sisäänvedetty parveke sekä pitkillä sivuilla katoksia ja ulkonevia osia. Kaikkein vähiten modernistisia talomalleja on 1990-luvun lopulla, mikä voi johtua siitä, että ajanjakson 1995–99 aineistossa talokuvastojen määrä on pienin, jolloin kuvasta tulee rajoittuneempi. Toisaalta pientä määrää voi selittää myös perinnetalojen suosio. Varsinaiseksi ilmiöksi modernistiset talot nousevat 2000-luvulla, kun talovalmistajat alkavat myydä niitä "moderni"-nimikkeen alla kokonaisina mallistoina. Vaikka nimestä syntyy mielikuva uudesta ja ajattomasta arkkitehtuurista, talot pohjautuvat edellisten vuosikymmenten modernistisiin tyyppeihin. Niissä on myös vaikutteita postmodernismista ja 1930-luvun funktionalismista. Postmodernismin tapaan suuntaus siis yhdistelee piirteitä eklektisesti, minkä vuoksi ilmiötä on kutsuttu uustyyliksi. 1980-luvulla vielä harvinainen kaksoispulpettikatto yleistyy 2000-luvulla.

1980-luvun alussa vanhasta suomalaisesta rakennusperinteestä omaksutut piirteet näkyvät jossain määrin erityisesti maaseudulle tarkoitetuissa talotyypeissä sekä muutamassa puolitoistakerroksisessa mallissa, jotka on suunniteltu täydennysrakentamiseen. Taloissa perinteestä lainattuja piirteitä ovat suorakulmainen pohjakaava, puuverhous, harjakattoiset avo- ja umpikuistityypit sekä kuusiruutuista tai T-karmia jäljittelevä jako ikkunoissa. Myös matalissa tasamaataloissa, jopa tiiliverhotuissakin, jäljitellään vanhoja puurakenteisia kuistityyppejä. Vielä 1980-luvun alussa perinnettä mukaillaan vaatimattomasti ja talojen yleisilme on melko rationaalinen. Perinteeseen saatetaan viitata myös postmodernin rakennustaiteessa käytettyjen yksityiskohtien muodossa, ja talojen ulkoasussa pyritään ennen kaikkea ajanmukaisuuteen. 1990-luvun alkuvuosina vanhojen rakennustyylien jäljittelyn lisääntyminen näkyy erityisesti julkisivujen yksityiskohdissa. Näitä ovat muun muassa ikkunaristikot, leveät nurkka- ja vuorilaudat, symmetrinen ikkunajako sekä erilaiset koristeet. Perinnetalot tulevat kuvastoihin samaan aikaan, kun 1990-luvun alun talouden taantuma karsii kuvastojen tarjontaa ja monimuotoiset talot pelkistyvät yksinkertaisiksi perusmalleiksi. Talouden taantumien jälkeen valmistalot ovat kuitenkin olleet olleet suosituin

omakotirakentamisen muoto. Perinnetalojen suosio lisääntyy vähitellen, eivätkä kaikki talotoimittajat vielä 1990-luvun puoleenväliin mennessä suosi malleissaan lainkaan uusvanhoja yksityiskohtia. Termi perinnetalo mainitaan ensimmäisen kerran aineiston valmistalokuvastoissa vuonna 1993. Varhaisille perinnetaloille yhteistä on yksinkertainen hahmo ja kattomuoto sekä vanhojen rakennustyylien mukainen puuverhous-, ikkuna-, katto- ja kuistityyppi. Ensimmäiset perinnetalomallistot ovat ikään kuin katsaus eri historiallisiin rakennustyyliin ja -tyyppeihin. 1990-luvun alun perinnetalojen arkkitehtuurissa jäljitellään huviloita, kartanoita sekä maaseudun ja puukaupunkien rakennusperinnettä. Yleisiä perinnetalotyyppisiä ovat pitkä, suorakulmainen maaseudun talonpoikaista rakentamista mukaileva tyyppi, jonka julkisivussa on matala kuisti, sekä huviloita tai kartanoita mukailevat symmetriset tyypit, joiden pääjulkisivussa on poikkipääty ja kaksikerroksinen kuisti ja kattomuotona joko taite- tai harjakatto. Hieman myöhemmin yleistyy myös epäsymmetrinen huvilatyyppi, jonka piirteisiin kuuluvat pääjulkisivun pulpettikattoinen kuisti sekä ulkoneva poikkipääty. Suurin osa myöhemmistä perinnetaloista pohjautuu näihin neljään tyyppiin.

Vaikutteita perinnetalojen julkisivuihin otetaan pääasiassa funktionalismia edeltäneistä rakennustyyleistä: uusklassismista, 1800-luvun lopun kertaustyyleistä, jugendista ja 1920-luvun klassismista. Kansanrakentamisen perinnettä jatkaen taloissa voi esiintyä eri tyylikausien piirteitä, eikä niitä välttämättä pyritä assosioimaan mihinkään tiettyyn rakennustaiteen tyyliin. Perinnetaloissa pääsisäänkäynti sijaitsee poikkeuksetta talon pääjulkisivussa ja se on yleensä näyttävä. Julkisivujen yksityiskohtien muotovarantoon kuuluvat tyylistä riippuen kaksi- tai kolmiosainen paneeli, leveät, usein koristeelliset nurkka- ja vuorilaudat, poikkipäädyt, kuistit ja lasikuistit, kattolyhdyt, leveyttään korkeammat ikkunat, vanhoja ikkunatyyppisiä mukaileva puitejako sekä päätykoristeet. Suositettu yksityiskohta perinnetaloissa on jugendtyylin ”nouseva aurinko” -aihetta mukaileva päätykoriste. Koska se on ollut käytetty koristeaihe myös postmodernismissä, se omaksuttiin luontevasti myös perinnetaloihin. 2000-luvulla perinnetaloissa historiallisia piirteitä käytetään entistä vapaammin, eikä niissä pyritä jäljittelemään mitään tiettyä tyyliä. Talot ovat ulkoasultaan monimuotoisia ja niissä on usein leveitä kuisteja ja terasseja, joita perinnetaloissa ei aiemmin juurikaan ole esiintynyt. Toisaalta 2000-luvulla on niitäkin perinnetalomallistoja, joissa huomiota kiinnitetään julkisivujen symmetriaan ja erityisesti

klassistisia yksityiskohtia jäljitellään entistä tarkemmin. 2000-luvulla perinnetalojen suosion kasvaessa vaikutteita haetaan kotimaan lisäksi myös pohjoisamerikkalaisesta rakennusperinteestä. Taloissa jäljitellään lähinnä Yhdysvaltojen itärannikon Uuden Englannin tyyliä. Valmistalojen amerikkalainen tyyli luodaan muun muassa leveällä vaakalaudoituksella, leveillä pylväskuisteilla, korkeiden kattolyhtyjen rivistöllä sekä pieniruutuisilla ikkunoilla.

1990–2000 -lukujen perinnetalojen esikuvana olevia tyylejä on lainattu valikoituja yksityiskohtia käyttäen. Toisaalta julkisivuissa saattaa olla koristeita, jotka eivät ole ominaisia esikuvana olevalle tyylille. Esimerkiksi 1920-luvun klassismia jäljittelevissä taloissa käytetään myös jugendtyylille ominaista aurinkoaihetta. Myös perinnetalojen mittasuhteet ja värityös poikkeavat usein alkuperäisestä ja taloissa on muitakin piirteitä, jotka paljastavat niiden olevan nykyaikaisia. Perinnetalojen suosiota on selitetty muun muassa sillä, että 1990-luvun talouden laskusuhdanne ja globalisaatio synnyttivät ihmisissä nostalgisen kaipuun menneisyyteen ja osin keksittyynkin perinteeseen. Toisaalta taustalla voi katsoa olevan jo 1970-luvulla alkaneen kehityksen, jonka myötä myös vanhan arkkitehtuurin arvostus on lisääntynyt. Perinnetalojen muodossa talotoimittajat tarjoavat mahdollisuuden hankkia nykyversion vanhoista rakennustyypeistä, jotka harvinaisuutensa vuoksi ovat Suomessa edustaneet arvostettua asumista. Kuten Charles Jencks kuvailee keskiluokalle tyypillistä ajattelua, tyylien aitoudella tai niiden historiallisella paikkansapitävyydellä ei ole väliä, vaan vanhoista tyyleistä lainatuilla muodoilla on tietty symbolinen merkitys, joka mahdollistaa samastumisen yläluokkaan ja sen arvomaailmaan historiallisessa viitekehäksessä.

1980–2000-lukujen valmistalojen arkkitehtuuri on kaiken kaikkiaan hitaasti muuttuva, mutta nopeasti uutuuksiin reagoiva ilmiö. Samat talomallit saattavat säilyä kuvastoissa pitkäänkin, toisaalta, joka vuosikymmenellä kuvastoissa on selkeästi nähtävissä uusinta uutta edustava muoti-ilmiö, joka vaihtuu kohtuullisen nopeasti. Edelläkävijöitä kuvastoissa ovat asuntomessutalot, joissa muodin virtaukset näkyvät ensimmäisenä. Myös erilaiset yhteiskunnalliset ja kulttuuriset muutokset vaikuttavat valmistalotarjontaan. Suomalaisten valmistalojen arkkitehtuuri seuraa kansainvälisiäkin trendejä. Esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa valmistaloarkkitehtuurin ilmiöt ovat olleet kutakuinkin samanlaisia. Eri vuosikymmenten kuluessa myös siellä on nähty espanjalaistyylisten talojen, käkikellotalojen, perinnetalojen ja uusmodernististen talojen suosio. Sen sijaan postmodernismi ei ole

esimerkiksi Ruotsin valmistaloarkkitehtuurissa ollut suuri ilmiö muutoin kuin edellä mainittujen kansanomaisten tyylien muodossa. Se on näkynyt lähinnä yksilöllisesti suunnitelluissa, arkkitehtien suunnittelemissa omakotitaloissa. Suomessa postmodernismi on vaikuttanut 1980–2000-lukujen valmistalojen arkkitehtuuriin sekä suoraan että välillisesti. Postmodernin rakennustaiteen piirteet tosin heijastuvat valmistalojen arkkitehtuurissa vaatimattomammin ja usein lähinnä muutamien yksityiskohtien muodossa. Postmodernismin salliva suhtautuminen eri tyylien sekoitteluun ja historismiin näkyy valmistalojen arkkitehtuurissa kansanomaisina ja omintakeisina sekä ulkomaista että suomalaista rakennusperinnettä mukailevana suuntauksina, joille ei suoraan löydy esikuvia ajan rakennustaiteesta. Modernismista tulee valmistaloarkkitehtuurissa erityisen suosittu vasta postmodernistisesti värittyneenä uustyylinä 2000-luvulla.

Koska 1980–2000-lukujen valmistaloarkkitehtuuria ei ole tätä ennen tutkittu, mahdollisia jatkotutkimusaiheita on runsaasti. Tutkielmani kokonaiskuvan syventämiseksi jatkotutkimuksessa voisi perehtyä ilmiön johonkin rajatumpaan aihealueeseen esimerkiksi perinnetaloihin. Tutkielmassani tarkastelun kohteena olivat talotoimittajien asiakkaille tarjoamat vaihtoehdot. Valmistaloilmiötä voisi tutkia myös asiakkaiden eli rakentajien näkökulmasta kartoittamalla heidän toiveitaan ja mieltymyksiään. Tutkielmassani en ole myöskään tarkastellut valmistalojen sisätiloja. Niiden kautta avautuu näkökulma nimenomaan ajan asumiskulttuurin muutoksiin. Erilaiset uudet vaikutteet kuten 1980-luvun uima-altaat, takkasyvennykset ja videohuoneet, myöhemmin taas perinteestä omaksutut tupakeittiöt, lasikuistit ja kirjastohuoneet kertovat enemmän asumiskulttuurin muuttumisesta ja asumisen ihanteista kuin pelkästään valmistalojen julkisivuja tarkastelemalla voi päätellä. Yhtenä näkökulmana voisi olla se, miten perinnetalojen sisätiloissa on sovellettu vanhoja rakennustyyliä ja huoneratkaisuja. Tyypillisesti perinnetalojen sisätilat ovat nykyaikaisia, vaikka talojen ulkoasussa jäljiteltäisiinkin historiallisia tyyliä. Omasta aineistostanikin olen kuitenkin huomannut, että joihinkin talomalleihin on otettu vaikutteita esikuvana olevan tyylin mukaisesta huonejaosta.

Seurattuani tutkimusaineiston jälkeen ilmestyneitä talokuvastoja ja lehtimainoksia 2010-luvulla, valtaosa talomalleista näyttää jatkavan 2000-luvun uusmodernistista linjaa. Markkinoilla on myös edelleen perinteisiä malleja sekä taloja, joihin on otettu vaikutteita

pohjoisamerikkalaisesta pientaloarkkitehtuurista. Niin ikään postmodernistisia yksityiskohtia näkyy edelleen. Erilaisia vaikutteita yhdistetään usein eklektisesti ja talomalleissa voi olla piirteitä kaikista edellä mainituista suuntauksista. Kaksikerroksiset talomallit ovat edelleen yleistyneet, mikä voi johtua aiempaa tiiviimmästä rakentamisesta. Valmistaloarkkitehtuuri on pääosin ollut anonyymia. Viime vuosina muutama talotoimittaja on ryhtynyt myymään arkkitehtikilpailujen puitteissa suunniteltuja ”2000-luvun tyyppitaloja”. Talot ovat useimmiten ulkoasultaan selkeälinjaisia puuverhottuja malleja. Jää nähtäväksi saako tyyppitalosuunnittelu jatkoa. Osallistuvatko arkkitehdit entistä tiiviimmin valmistalojen suunnitteluun ja pystyvätkö he sovittamaan modernistisen suunnitteluperinteen vastaamaan omakotitalorakentajien perinteen ja yksilöllisyyden vaatimuksia? Onko nähtävissä kansan ja arkkitehtien maun lähentyminen? On mielenkiintoista seurata, minkälaisia uusia ilmiöitä valmistaloteollisuudessa nousee tulevina vuosina.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Talokuvastot:

1980–1985

1983 Reilut Sasmo-talot. Saastamoinen Yhtymä Oy, Kuopio.

1983 Vaaja-lämpötalot. Finndomo Oy/ Vaaja-talot, Vaajakoski.

1984 Puutalo – Stora finska huskatalogen. Rauma-Repola Oy, Kauhajoki.

1985 JEO-talo – Tyyliä ja ajattomuutta. J.E.Ollil, Laihia.

1985 Mitta-talon Ideakirja – Asumisen á la carte. Mitta-talo Oy, Keminmaa.

1985–1989

1987 Veitsiluodon Monikko – Pientalokirja. Veitsiluoto Oy, Kemi.

1987 (n.*) Jukka-talo – Uudet mallistot Tammi-Pihlaja-Koivu. Pyhännän Rakennustuote Oy, Pyhäntä.

1988 (n.) Puutalo Mansio Enso-Gutzeit Oy, Kauhajoki.

1988 Asujiensa suunnittelemat PR-talot – Vuosikymmen parempia ratkaisuja. Alavieskan puurakenne Oy, Alavieska.

1988 Puutalo Tervahovi Enso-Gutzeit Oy, Kauhajoki.

1989 A-talot – Talojen Aatelia A-talot Oy, Jukaja.

1989 (n.) Jukka-talo - Uudet mallistot Tammi-Pihjala-Koivu Pyhännän Rakennustuote Oy, Pyhäntä.

1990–1994

1990 Makrotalo – 90-luvun talokirja Makrotalo Oy (YIT Rakennus Oy), Helsinki.

1990 Sasmo-talot – Omien ajatusten koti. Paloheimo Oy, Riihimäki.

1991 Herrala-talot – Herralan komeat. Herrala-talot Oy, Vierumäki.

1991 (n.) Salvostalo. Haapavesi Oy, Haapavesi.

1991 Monikko -klassikot. Veitsiluoto Oy, Kemi.

1992 Familia-talot – Talonostajan ideakirja. Pyhännän Rakennustuote Oy, Pyhäntä.

1992 Omatalo – Parasta suomalaista asumista K-Raudasta. Suomen Taloteollisuus Oy, Sonkajärvi.

1992 Kerro millaisesta talosta haaveilet niin... Kastelli-talokirja. Kastelli-talot Oy, Oulu.

1992 Myresjöhus – Ole kuin kotonasi. Myresjöhus Ab, Oravainen.

1993 (n.) Omatalo – Parasta suomalaista asumista K-raudasta. Suomen Taloteollisuus Oy, Sonkajärvi.

1993 Teema-talot – Asumisen laatua. Teema-talot Oy, Seinäjoki.

1993 (n.) Salvostalo – Koti ja kontu. Salvostalo Oy, Haapavesi.

1994 Puutalo – Rakkaudesta asumiseen. Suomen Taloteollisuus Oy, Sonkajärvi (Kauhajoen tehdas).

1994 Teri-perinnetalot. Teri-talot Oy, Teerijärvi.

1994 (n.) Kannustalo – Pohjantähden alla. Kannustalo Oy, Kannus.

1995–1999

1996 (n.) Kannustalo – Ainola-mallisto. Kannustalo Oy, Kannus.

1998 Kastelli-talokirja. Kastelli-talot Oy, Oulu.

1998 Jukka-talo. Meidän Jukka on jättihyvä. Joukkokirje. Pyhännän Rakennustuote Oy, Pyhäntä.

1999 (n.) JEO-talo – Elämäsi talo. J.E.Ollil, Laihia.

1999 Jetta-talo – Sinun kotisi! Jetta-talo Oy, Perho.

1999 Kodikas-talot – Anna minulle kodikas olo. Suomen Kodikas-talot Oy, Tampere.

2000-luku

2002 Kastelli-talokirja. Kastelli-talot Oy, Oulu.

2003 (n.) Jukka-talo – Idylli-talomallisto. Pyhännän Rakennustuote Oy, Pyhäntä.

2003 (n.) Jukka-talo – Sointu-talomallisto. Pyhännän Rakennustuote Oy, Pyhäntä.

2003 (n.) Kannustalo – Harmonia-mallisto. Kannustalo Oy, Kannus.

2003 (n.) Kannustalo – Helmiä-mallisto. Kannustalo Oy, Kannus.

2004 (n.) Kannustalo – Rauhala. Kannustalo Oy, Kannus.

2004 (n.) Herrala-talot - Herralan uudet komeat. Koskisen Oy, Vierumäki.

2004 (n.) Jukka-talo – Miljöö-talomallisto. Pyhännän Rakennustuote Oy, Pyhäntä.

2005 Jetta-talo – Mallisto 2005. Jetta-talo Oy, Perho.

2005 Kastelli-talokirja. Husboken. Kastelli-talot Oy, Oulu.

2005 (n.) Kannustalo – Long Island-mallisto. Kannustalo Oy, Kannus.

2006 (n.) Kannustalo – Moderni-mallisto. Kannustalo Oy, Kannus.

2007 (n.) Kannustalo – Vihervaara-mallisto. Kannustalo Oy, Kannus.

n. = noin, arvio painovuodesta arkistoleiman tms. perusteella

Muu tutkimusaineisto:

Hyttinen Rainer(1980) *Talo-opas 80-81*. Helsinki: Rakentajain kustannus.

Hyttinen Rainer (1982) *Talo-opas 82-83* Helsinki: Rakentajain kustannus.

Hyttinen, Rainer & Tommila, Pekka (1986) *Valmistalojen valiot: suosituimmat pientalomallit*. Helsinki: Rakentajain kustannus.

Kannustalo Oy (2013) Kartano-mallisto, "Aurora"-talomallit. Virtuaaliesite.

<http://www.kannustalo.fi/mallistot/kannustalo_kartano.php> 40-81 (Tarkistettu 1.3. 2013)

Tutkimuskirjallisuus

Ahlqvist, Kirsi (2004) "Lapsiperheet muuttavat omakotitaloihin". Teoksessa Kirsti Ahlqvist ja Anu Raijas (toim.) *Ihanne ja todellisuus: näkökulmia kulutuksen muutokseen*. Helsinki: Tilastokeskus. 103–123

Alakärppä, Reijo; Heikkilä, Tuomo; Kalliola, Tapio; Katajainen, Pertti; Kurkela, Esa;

Ollikainen, Ahto & Stenroos, Matti (1995) "Taloteollisuuden tuotantomenetelmät".

Teoksessa Eero Laitinen (toim.) *Teollinen puurakentaminen*. Helsinki: Rakennustieto. 57–86

Ambrose, Gavin; Harris, Paul & Stone, Sally (2008) *The visual dictionary of architecture*.

Lausanne: AVA Publishing.

Björk, Cecilia; Nordling, Lars & Reppen, Laila (2009) *Så byggdes villan - Svensk villaarkitektur från 1890 till 2010*. Stockholm: Formas.

Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Böök, Netta (2003) *Suomalaisia unelmia*. Arkkitehti 3/2003. 23

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7.painos. Tampere: Vastapaino.

Forsström, Pertti; Huusko, Reino & Laitinen, Eero(1995) ”Teollisen tuotannon perusteet”. Teoksessa Eero Laitinen (toim.) *Teollinen puurakentaminen*. Helsinki: Rakennustieto. 52–56

Habermas, Jürgen (1989) ”Moderni ja postmoderni arkkitehtuuri” Teoksessa Jussi Kotkavirta & Esa Sironen (toim.) *Moderni/postmoderni. Lähtökohtia keskusteluun*. 2. korj. ja täyd. p. Helsinki: Tutkijaliitto. 115–133

Hannula, Piritta & Salonen, Marja (2007) *Rakennukset kertovat - perustietoa asukkaille*. Helsingin kaupunginosayhdistysten Liitto ry. Helsinki: Yliopistopaino.

Harris, Cyril M. (1983) *Illustrated Dictionary of Historic Architecture*. New York: Dover.

Hautajärvi, Harri (2011) *Omakotitaloja*. Helsinki: Rakennustieto.

Heikkinen, Pekka (2000) ”Puutaloteollisuus ennen ja nyt”. Teoksessa Paloheimo, Eero, (toim.) *Metsä ja puu 4, Puinen rakennus*. Helsinki: Rakennustieto. 89–105

Hyttinen, Rainer & Tommila, Pekka (1986) *Valmistalojen valiot: suosituimmat pientalomallit*. Helsinki: Rakentajain kustannus.

Jencks, Charles (2002) *The New Paradigm of Architecture. The Language of Post-Modernism*. New Haven: Yale University Press.

Jonsson, Leif (2007) ”1900-talets kataloghus, från statlig styrning til marknadsanpassing”. Teoksessa Richard Edlund (toim.) *Kataloghuset – det egna hemmet i byggsats*. Stockholm: Byggförlaget. 39–49

Junkala, Pekka (2005) ”Oma tupa – oma lupa: rintamamiestalot”. Teoksessa Tero Halonen & Laura Aro (toim.) *Suomalaisten symbolit*. Jyväskylä: Atena. 130–135

Juntto, Anneli (1990) *Asuntokysymys Suomessa: Topeliuksesta tulopolitiikkaan*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Juntto, Anneli (2005) "Asumisvalinnat, liikkuvuus ja arkitalous". Teoksessa Minna Lammi & Päivi Timonen (toim.) *Koti – tehtävistä uusiin ihanteisiin*. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 4. Helsinki: Tampereen yliopistopaino. 13–27

Kaila, Panu; Pietarila, Pentti & Tomminen, Hannu (1987) *Talo kautta aikojen 1. Julkisivun historia*. Helsinki: Rakentajain kustannus.

Kaila, Panu (2009) *Maalari maalasi taloa: julkisivujen värihistoria*. Helsinki: Multikustannus.

Kammonen, Kaisu (2012) *Tyypitalosta talopakettiin – selvitys teollisen pientalotuotannon tilasta Suomessa, tulevaisuuden mahdollisuuksista ja kehitystarpeista*. Diplomityö. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto.

Koho, Timo (1995) *Alvar Aallon jälkeinen Suomi: arkkitehtuurin kuva 1976–1987*. Helsinki: Rakennustieto.

Koho, Timo (2003) *Menneisyyden muistikuvat: perinne nykyajan arkkitehtuurissa*. Jyväskylä: Atena.

Korhonen, Teppo (1991) *Kuisti: kansatieteellinen tutkimus*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Korhonen, Teppo & Eskelinen, Jouko (2011) *Suomalainen ikkuna*. Vantaa: Moreeni.

Korpelainen Heini (2005) *Pientalojen populaarikulttuuria*. *Arkkitehti* 4/2005. 20–27

Korvenmaa, Pekka (1996) "Talotehtailusta universaalijärjestelmiin: teollinen esivalmistus, modernismin utopiat ja puukulttuurin ehdot". Teoksessa Marja-Riitta Norri & Kristiina Paatero (toim.) *Rakennettu puusta*. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo. 163–170

Kotila, Veikko (2002) "Puu-julkisivujen historia". Teoksessa Markku Karjalainen & Jouni Koiso-Kanttila (toim.) *Moderni puukaupunki: puu ja arkkitehtuuri*. Helsinki: Rakennustieto. 24–36

- Krokfors, Karin** (2006) *Aika asuntoarkkitehtuurissa, Typologinen joustavuus asuntopuunnittelun uudistamisen välineenä*. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 26/2006. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- Kuisma, Markku** (2010) ”YYA-Suomesta Euroopan Unioniin”. Teoksessa Kai Häggman (toim.) *Suomalaisen arjen suuri tarina*. Helsinki: WSOY. 8–29
- Kukkonen, Heikki** (2007a) ”Perinteestä eväitä nykyrakentamiseen?” Teoksessa Katariina Entonen ym. (toim.) *Talojen taika: rakennusperinteen henkeä etsimässä*. Turku: Rakennusperinteen ystävät ry. 10–13
- Kukkonen Heikki** (2007b) ”Omakotiasuminen kulttuuri-ilmiönä”. Teoksessa Pertti Lampi (toim.) *Oma tupa, oma lupa. Omakotiliikkeen ja -rakentamisen sekä pientaloasumisen historiaa ja kehitysvaiheita*. Helsinki: Suomen Omakotiliitto ry. 221–233
- Kuoppamäki, Erkki & Salmi, Juha (toim.)** (2001) *Ajankuvia & suuntalinjoja: asuntomessut 1970-2000*. Helsinki: Suomen asuntomessut.
- Lampi, Pertti** (2007) *Oma tupa, oma lupa. Omakotiliikkeen ja -rakentamisen sekä pientaloasumisen historiaa ja kehitysvaiheita*. Helsinki: Suomen Omakotiliitto ry.
- Lauronen, Erja** (1991) *Unelma ja sen toteuttajat: tutkimus suomalaisista omakotirakentajista*. Helsinki: Asuntophallitus, tutkimus- ja suunnitteluosasto.
- Lehtonen, Mikko** (2010) ”Individualismin aika”. Teoksessa Kai Häggman (toim.) *Suomalaisen arjen suuri tarina*. Helsinki: WSOY. 224–241
- Leiviskä, Matti** (2009) *Parakeista passiivitaloihin: Suomen puutaloteollisuuden historia*. Pyhäntä: Puutaloteollisuus.
- Lundsten, Bengt** (2000) ”Varhaiset puurakennukset”. Teoksessa Paloheimo, Eero (toim.) *Metsä ja puu 4, Puinen rakennus*. Helsinki: Rakennustieto. 72–79
- Miller, Judith** (2002) *Puutalot: hirsimökeistä rantahuviloihin*. 2. painos. Helsinki: WSOY.

Mårtensson, Hans & Korhonen, Teppo (1995) *Kuistit ja verannat*. Helsinki: Rakennusalan kustantajat.

Mäenpää, Pasi (2004) "Modernismi Suomessa". Teoksessa Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss (toim.) *Suomen Kulttuurihistoria 4: Koti, kylä, kaupunki*. Helsinki: Tammi. 520

Nikula, Riitta (1993) *Rakennettu maisema: Suomen arkkitehtuurin vuosisadat*. Helsinki: Otava.

Niskasaari, Reijo (1993) "Yli barrikadien". Teoksessa Anna-Maija Ylimaula, Reijo Niskasaari, Ilpo Okkonen (toim.) *Arkkitehtuurin Oulun koulu*. Helsinki: Rakennustieto. 90–100

Nurmi, Timo; Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi (2004) *Uusi suomen kielen sivistyssanakirja*. Helsinki: Gummerus.

Nyman, Kaj (2007) "Ornamentti nykyarkkitehtuurissa". Teoksessa Katariina Entonen ym. (toim.) *Talojen taika: rakennusperinteen henkeä etsimässä*. Turku: Rakennusperinteen ystävät ry. 21–27

Pajula, Pirkko (1983) *Puuarkkitehtuuri*. Helsinki: Rakentajain Kustannus.

Panofsky, Erwin (1972) *Studies in Iconology: Humanistic Themes in the Art of the Renaissance*. Alkup. julkaisuvuosi 1939. New York: Harper & Row.

Rautiola Matti (2007) "Arkkitehtuuri ja omakotiasuminen?" Teoksessa Pertti Lampi (toim.) *Oma tupa, oma lupa. Omakotiliikkeen ja -rakentamisen sekä pientaloasumisen historiaa ja kehitysvaiheita*. Helsinki: Suomen Omakotiliitto ry. 209–212

Ruotsalainen, Sakari (2011) *1960- ja 70-lukujen matalat tyyppitalot*. Diplomityö. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto.

Rönkä, Kimmo (2007) "Tulevaisuuden omakotitalo". Teoksessa Pertti Lampi (toim.) *Oma tupa, oma lupa. Omakotiliikkeen ja -rakentamisen sekä pientaloasumisen historiaa ja kehitysvaiheita*. Helsinki: Suomen Omakotiliitto ry. 184–190

- Saarikangas, Kirsi** (1999) "Puu, metsä ja luonto. Arkkitehtuuri suomalaisuuden rakentamisena ja rakentumisena". Teoksessa Tuomas M. S. Lehtonen (toim.) *Suomi – outo pohjoinen maa? Näkökulmia Euroopan äären historiaan ja kulttuuriin*. Jyväskylä: PS-kustannus. 166–207
- Saarikangas, Kirsi** (2004a) "Metsän Reunalla: Suomen rakentaminen 1900-luvulla". Teoksessa Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss (toim.) *Suomen Kulttuurihistoria 4: Koti, kylä, kaupunki*. Helsinki: Tammi. 22–61
- Saarikangas, Kirsi** (2004b) "Omakotitalon synty". Teoksessa Anna-Maija Halme (toim.) *Oma koti: omakotiasuminen Suomessa*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto. 14–23
- Salokorpi, Asko** (1990) "Arkkitehtuuri vuoden 1940 jälkeen". Teoksessa Salme Sarajas-Korte (toim.) *Ars: Suomen taide 6*. Helsinki: Otava. 14–75
- Sanaksenaho, Pirjo** (2003) *Arkkitehdit kotikentällä – pientaloja Arkkitehti-lehden sivuilla*. Arkkitehti 3/2003. 14–23
- Schalin, Mona** (1998) "Arkkitehtuuri ja rakennustaide 1930-luvulta 1990-luvulle". Teoksessa Bengt Bonsdorff ym. (toim.) *Suomen taiteen historia*. Helsinki: Schildts. 363–391
- Siikanen, Unto** (1995) "Teollisen puurakentamisen arkkitehtuuri". Teoksessa Eero Laitinen (toim.) *Teollinen puurakentaminen*. Helsinki: Rakennustieto. 7–22
- Siikanen, Unto** (2000) "Perinteinen puutalo". Teoksessa Eero Paloheimo (toim.) *Metsä ja puu 4 – Puinen rakennus*. Helsinki: Rakennustieto. 72–79
- Standertskjöld, Elina** (2011) *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1960–1980*. Helsinki: Rakennustieto.
- Uuskallio, Irma** (2004) "Asuinalueiden arvostuksen muutokset 1900-luvulla". Teoksessa Anna-Maija Halme (toim.) *Oma koti: omakotiasuminen Suomessa*. Helsinki: Suomen kotiseutuliitto. 74–79
- Vahtera, Ulla** (2007) *Pohjoisamerikkalaisesta pientalotypologiasta*. Rakennettu Ympäristö 1/2007. 53

Vartola Anni (2011) *Liike ja vastaliike: vaikutelmia suomalaisesta postmodernismista*.

Arkkitehti 6/2011. 11–21

Ylimaula, Anna-Maija (1993) ”Toinen henki, toinen paikka”. Teoksessa Anna-Maija Ylimaula,

Reijo Niskasaari & Ilpo Okkonen (toim.) *Arkkitehtuurin Oulun koulu*. Helsinki: Rakennustieto.

7–16

Verkkolähteet

Bech-Nielsen, Dorthe (2004) *Parcelhusets historie - 1980'erne og 1990'erne*. Ballerup:

Bolius. Boligejernes Videncenter. <[http://www.bolius.dk/alt-om/hustyper-og-](http://www.bolius.dk/alt-om/hustyper-og-arkitektur/artikel/parcelhusets-historie-1980erne-og-1990erne/)

[arkitektur/artikel/parcelhusets-historie-1980erne-og-1990erne/](http://www.bolius.dk/alt-om/hustyper-og-arkitektur/artikel/parcelhusets-historie-1980erne-og-1990erne/)> (Tarkistettu 1.3. 2013)

Bricker, David (2000) *Ranch Houses Are Not All the Same*. Originally published in *Preserving the Recent Past 2*, edited by Deborah Slaton and William G. Foulks. Washington, DC: Historic Preservation Education Foundation, National Park Service, and Association for Preservation Technology International.

<<http://www.nps.gov/nr/publications/bulletins/suburbs/Bricker.pdf>> (Tarkistettu 1.3.2013)

Härö, Mikko (2006) *Asuinrakentaminen Suomessa 1900-luvulla*. Rakennusperintö.fi. Helsinki:

Ympäristöministeriö ja Museovirasto.

<http://www.rakennusperinto.fi/rakennusperintomme/artikkelit/fi_FI/Asuinrakentaminen_suomessa_1900-luvulla/> (Tarkistettu 1.3.2013)

Korpelainen, Heini (2004) *Kuka hullu antaa arkkitehdeille vapaat kädet? Asiantuntijuus*

omakotitalosuunnittelussa. Taiteentutkija 3/2004. Helsinki: Rakennustaiteen seura ry.

<http://www.rakennustaiteenseura.fi/taiteentutkija/2004-3/1_korpelainen/index.htm>

(Tarkistettu 1.3.2013)

Leskinen, Hannele & Soronen, Hannu (2006) *Sosiaaliset distinktiot – Bourdieun makuteria*.

Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto.

<http://www.cs.tut.fi/~ihtesem/s2006/teoriat/esitykset/Raportti_Leskinen_Soronen_141106.pdf> (Tarkistettu 1.3.2013)

Louko, Eeva (2008) Kannustalon Kosketus New Yorkin modernin taiteen museon näyttelyyn.

Helsinki: Rakennuslehti.fi 26.3.2008.

<<http://www.rakennuslehti.fi/uutiset/uutiset/12578.html>> (Tarkistettu 1.3.2013)

Lukander, Minna (2010) *Pientalojen rakenteet 1940–1970*. Rakennusperintö.fi. Helsinki:

Ympäristöministeriö ja Museovirasto.

<http://www.rakennusperinto.fi/Hoito/Korjaus_artikkelit/fi_FI/Pientalojen_rakenteet_1940-1970/> (Tarkistettu 1.3.2013)

Perkkiö Miia (2003) *Ohjaako modernismin perinne arkkitehtejä?* Helsinki: Rakennuslehti.fi,

6.11.2003. <<http://www.rakennuslehti.fi/uutiset/lehtiarkisto/5140.html>> (Tarkistettu 1.3.2013)

Rakennustutkimus RTS Oy (2011) *Talopaketti: Talopaketilla pääsee pitkälle*.

Suomirakentaa.fi. Helsinki: Rakennustutkimus RTS Oy.

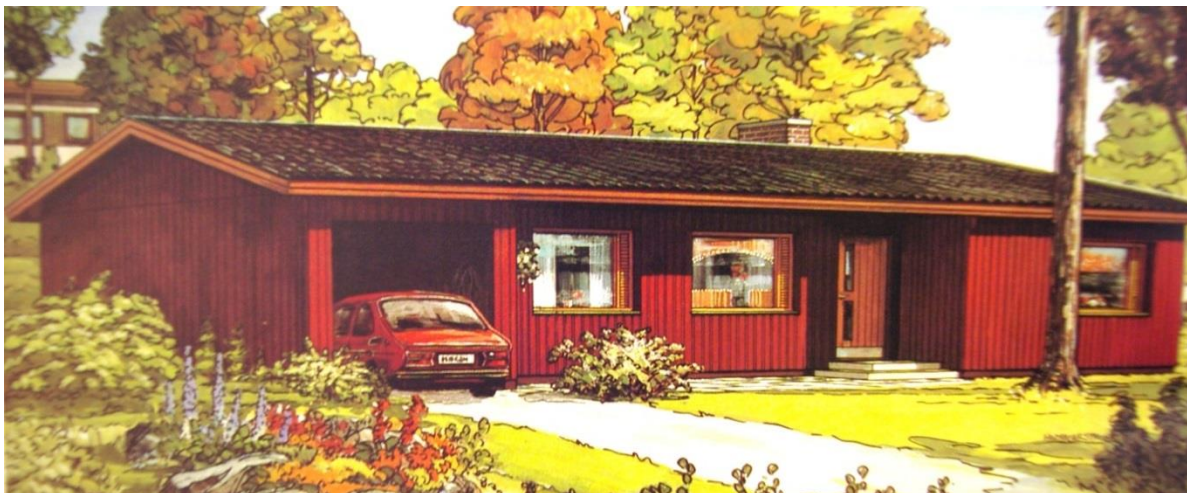
<<http://www.suomirakentaa.fi/pienrakentajasivut/omakotirakentaminen/ulkoseinaet-ja-julkisivut/talopaketti>> (Tarkistettu 1.3.2013)

Routio, Pentti (2007) *Ammattien tiede. Tuotteiden ja palvelujen tutkimus ja kehittäminen*.

Internet-painos. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu, virtuaaliyliopisto.

<<http://www2.uiah.fi/projects/metodi/kirja.doc>> (Tarkistettu 1.3.2013)

LIITE: Esimerkkejä kuvastojen talomalleista (1-87)

Kuva 1 Vaaja-talot (1983) "Sapso 105".

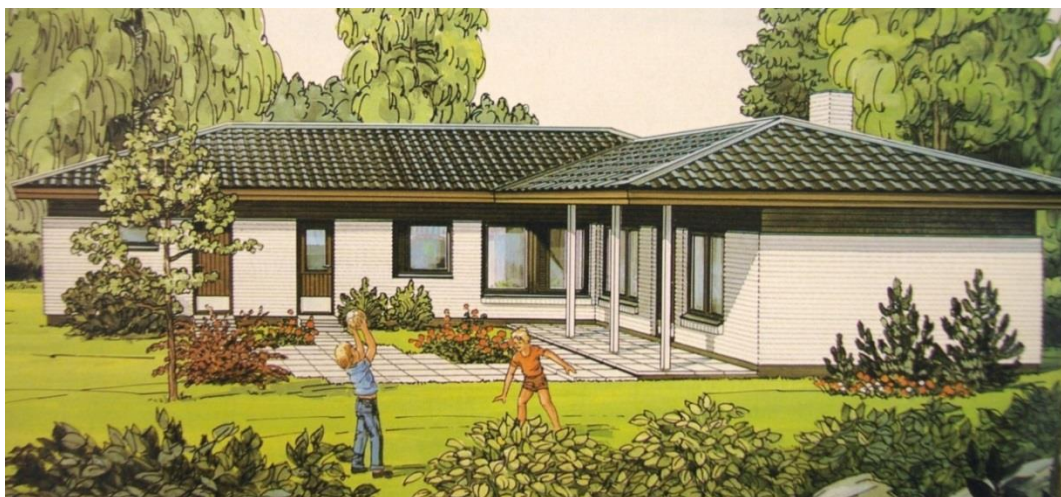
Kuva 2 Puutalo (1984) "Sydänmuuri 105".

Kuva 3 Sasmot (1983) "Puolkerta 105".

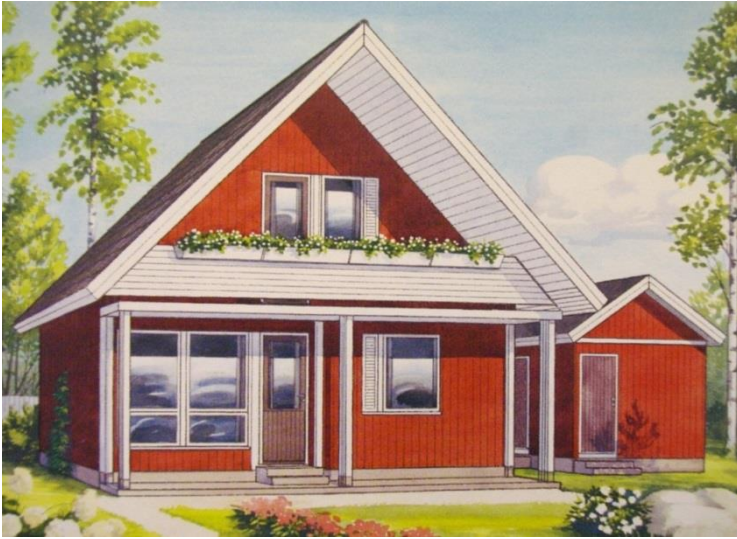
Kuva 4 Vaaja-talot (1983) "Huopana 119".

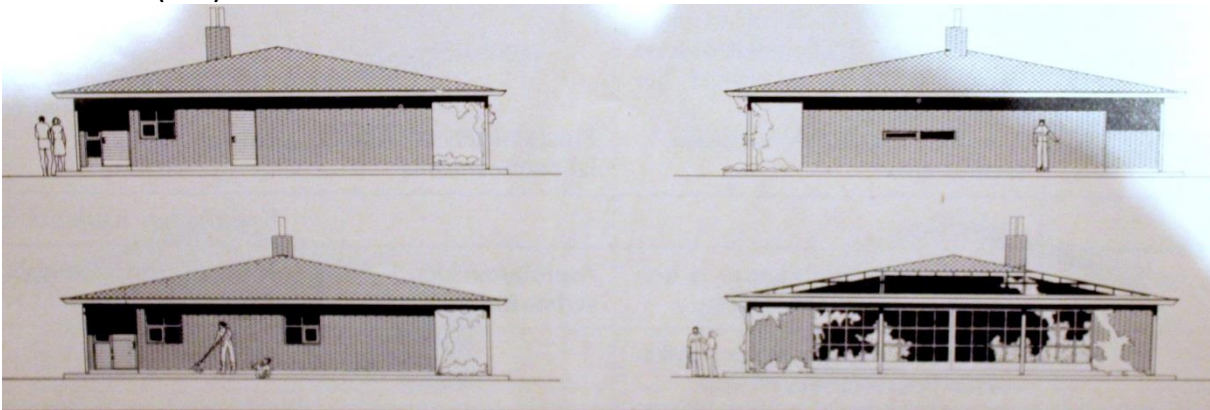
Kuva 5 Vaaja-talot (1983) "Kankari 140".

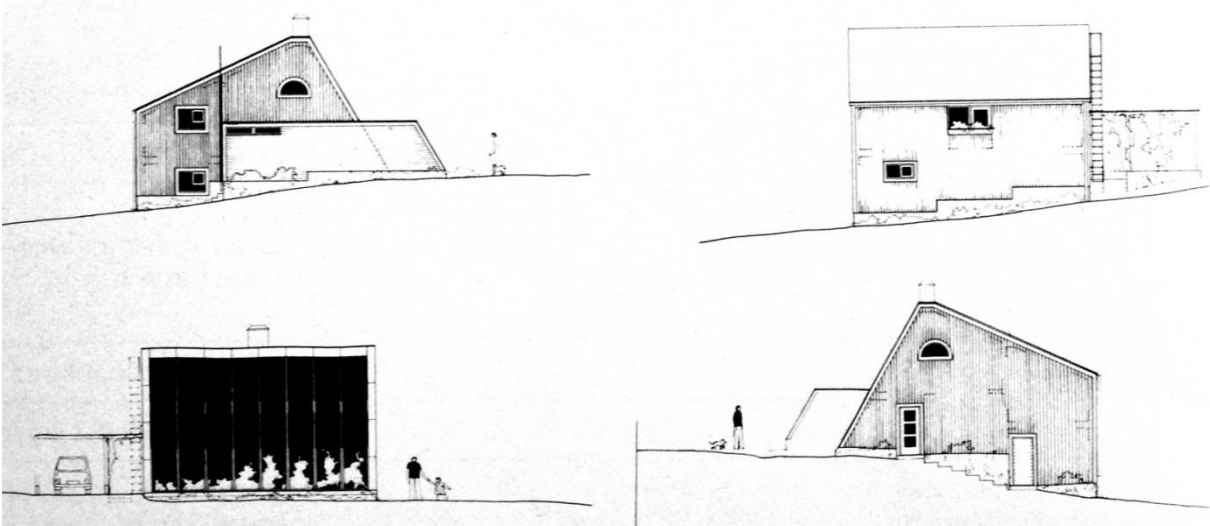
Kuva 6 Puutalo (1984) "Matintalo 116".

Kuva 7 Puutalo (1984) "Matintalo 109"

Kuva 8 Talo-opas 80-81 (1980) Ekotalo "Polarsheikki".

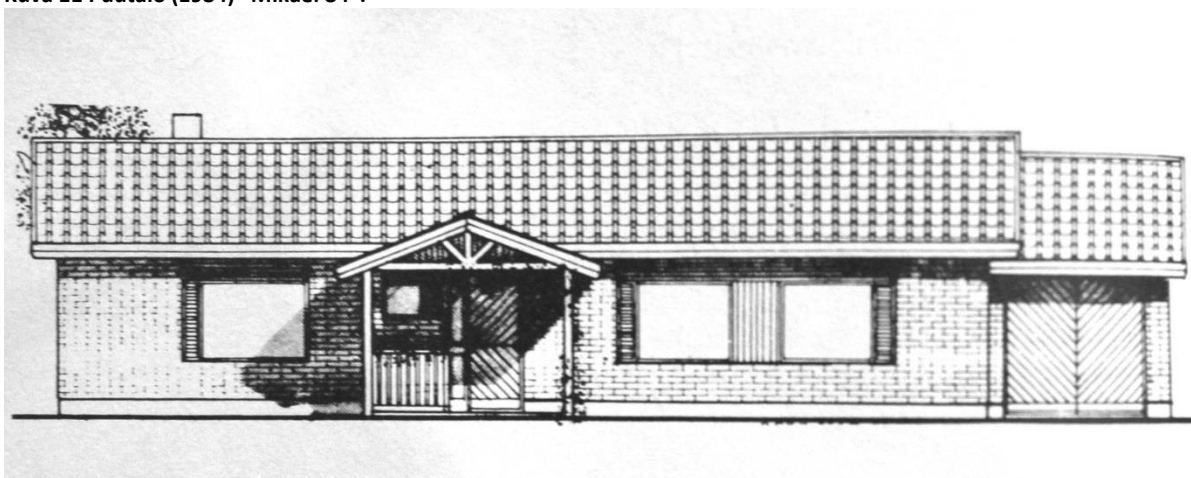
Kuva 9 Talo-opas (1980) 80-81 Ekotalo Ekorinne.

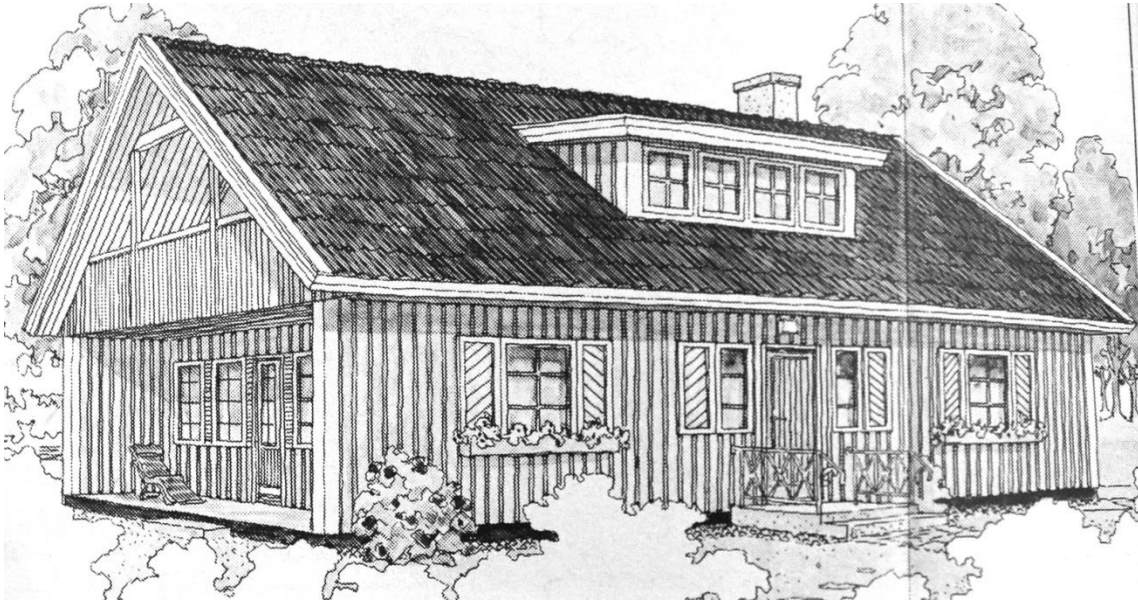
Kuva 10 Puutalo (1984) "Aurinkokello 133".

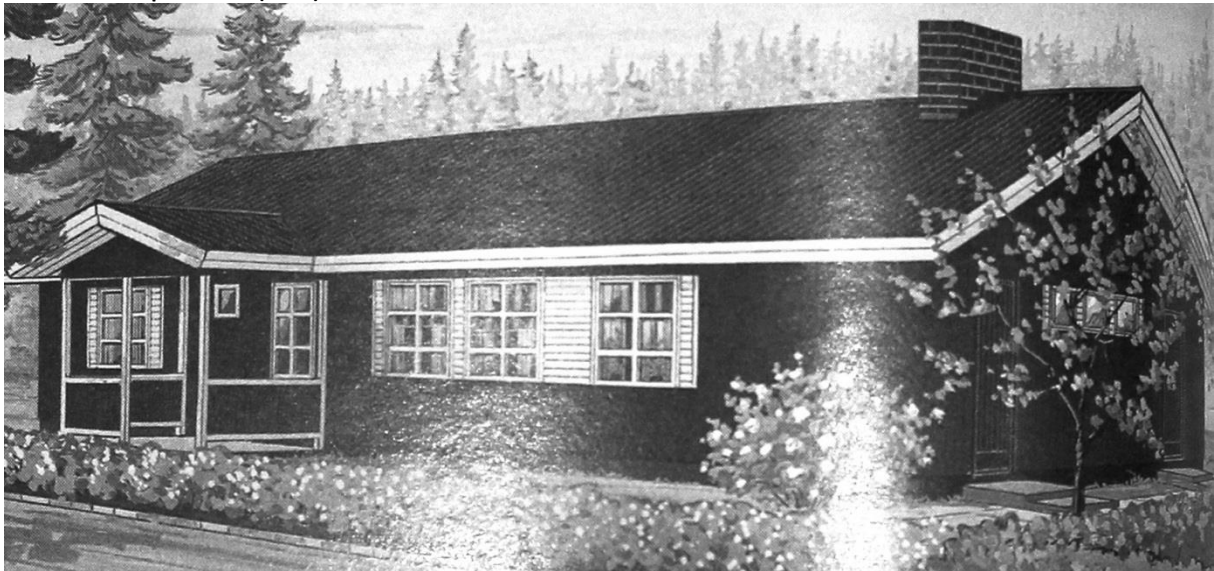
Kuva 11 Puutalo (1984) "Mikael 84".

Kuva 12 Talo-opas 82-83 Jokilaakson puu "Männistö".

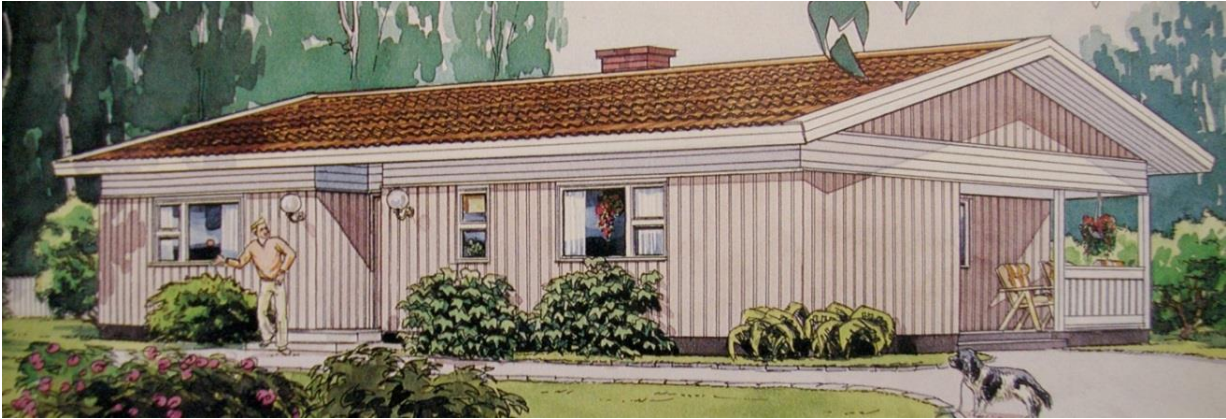
Kuva 13 Talo-opas 82-83 (1982) Teriwood "Helena-2-159".

Kuva 14 Talo-opas 80-81 (1980) Pyhännän Rakennustuote "Jukka 107".

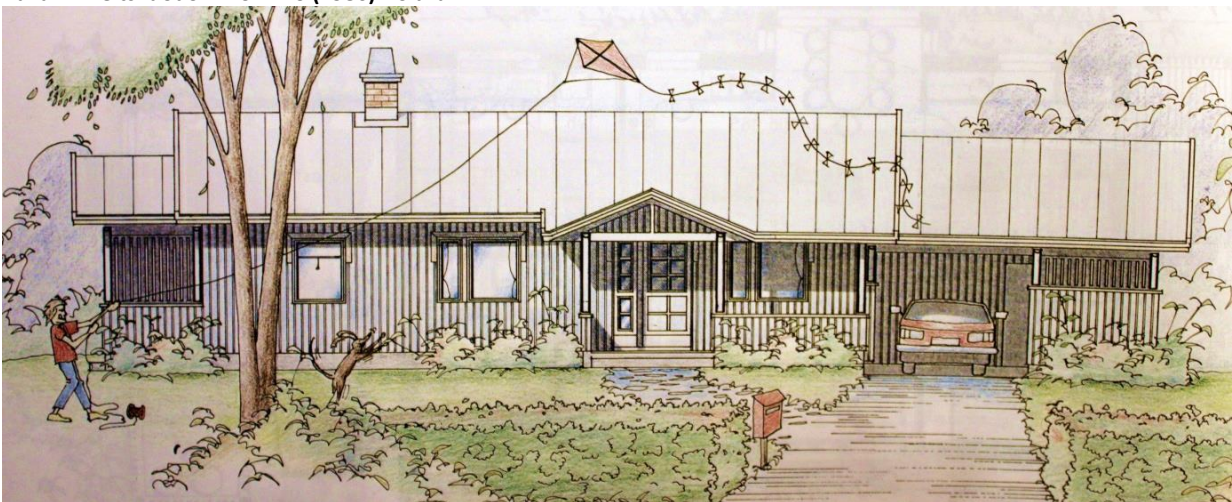
Kuva 15 Puutalo (1984) "Antintupa 128".

Kuva 16 PR-talot (1988) "PR 10".

Kuva 17 Veitsiluodon Monikko (1986) "Siuru 111".

Kuva 18 Jukka-talo (n. 1989) "Jukka-PT 109-4".

Kuva 19 PR-talot (1988) "PR 95".

Kuva 20 A-talot (1989) "Suvikumpu 112".

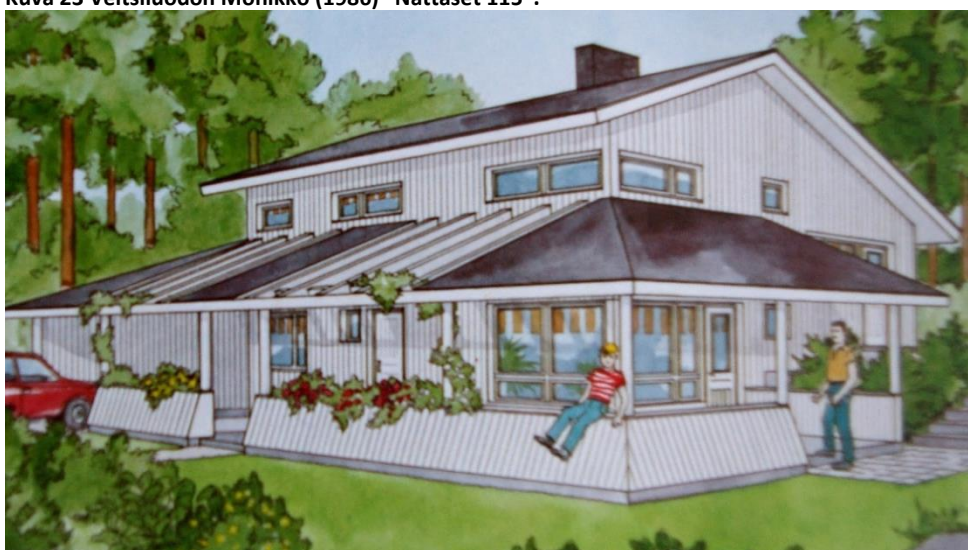
Kuva 21 JEO-talo (1985) "Kirsikkakartano".

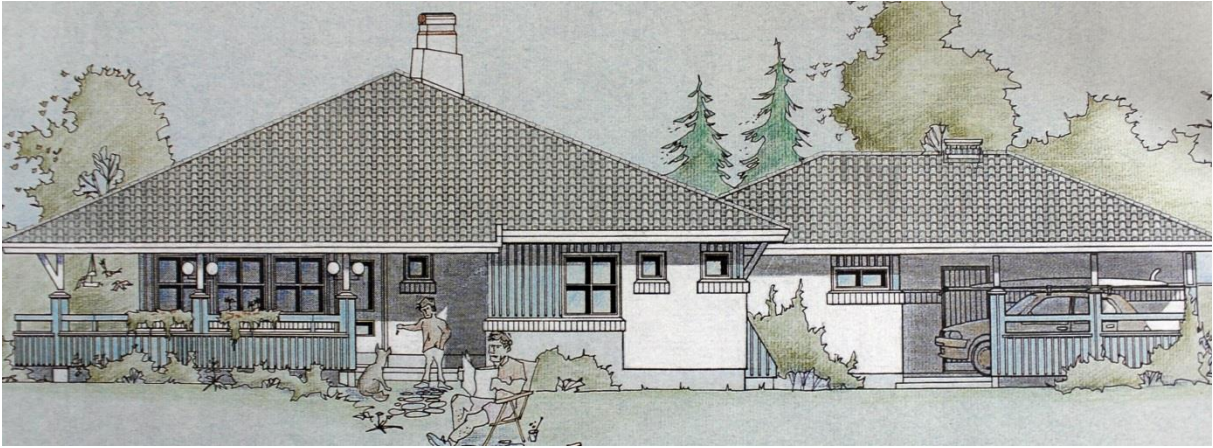
Kuva 22 A-talot (1989) "Kuusilehto 150".

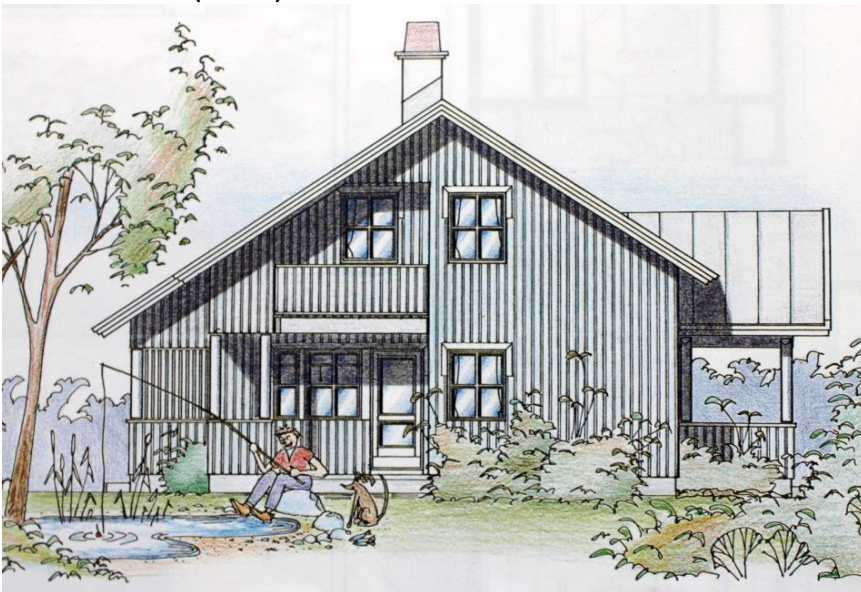
Kuva 23 Veitsiluodon Monikko (1986) "Nattaset 115".

Kuva 24 Mitta-talo (1985) "Ylelliset 114"

Kuva 25 Jukka-talo (n. 1987) "Jukka-TT 140-1".

Kuva 26 Jukka-talo (1989) "Jukka-PP 153-1".

Kuva 27 Veitsiluodon Monikko (1986) "Jatuni 110".

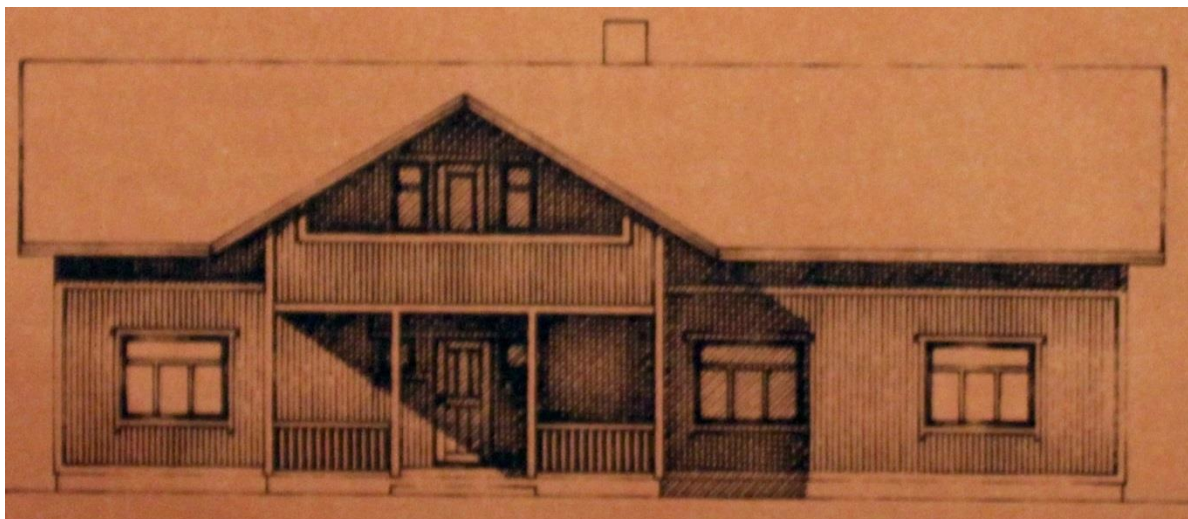
Kuva 28 Mitta-talo (1985) "Kotoiset 160".

Kuva 29 Mitta-talo (1985) "Tilalliset 139".

Kuva 30 Valmistalojen valiot (1987) Teri-talot "Ulla 115".

Kuva 31 Valmistalojen valiot (1987) Kymppitalo "K 240m".

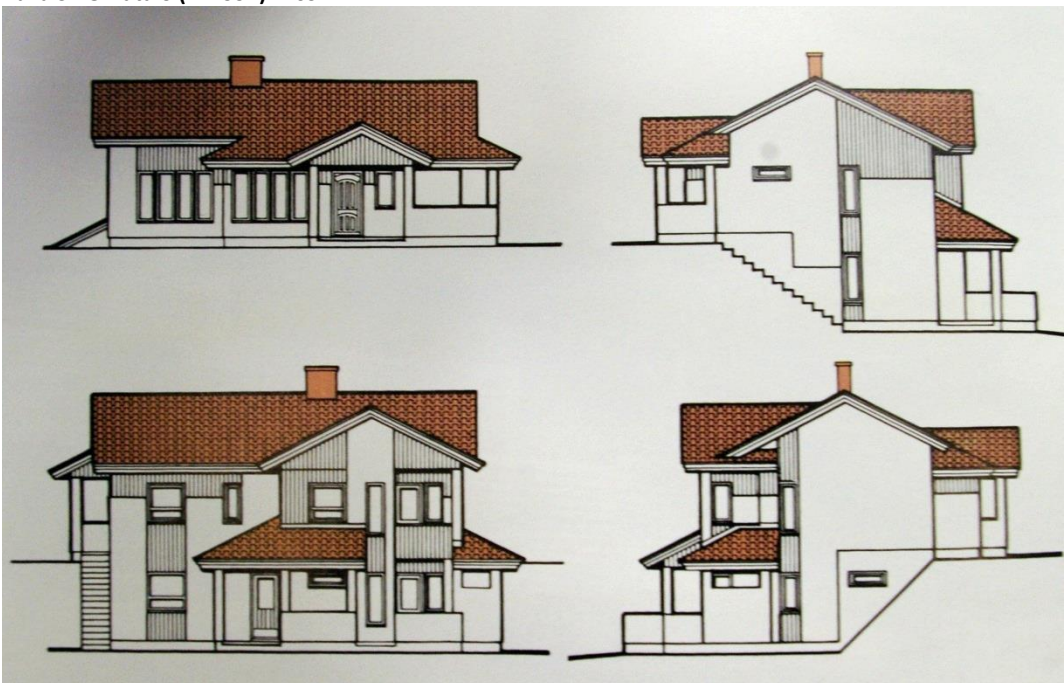
Kuva 32 PR-talot (1988) "PR 75".

Kuva 33 Omatalo (n. 1993) "96".

Kuva 34 Omatalo (n. 1992) "109 A".

Kuva 35 Salvostalo (n. 1991) "R120K".

Kuva 36 (1990) Makrotalo "A29".

Kuva 37 Omatalo (n. 1992) "R129".

Kuva 38 Omatalo (1993) "R192".

Kuva 39 Makrotalo (1990) "C5".

Kuva 40 Makrotalo (1990) "B2".

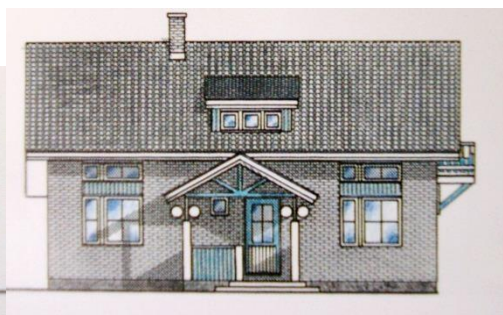
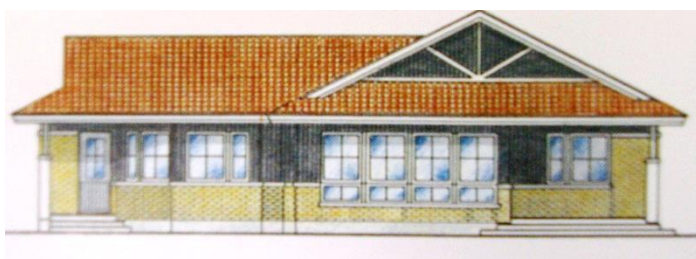
Kuva 41 Kastelli-talot (1992) "Design 104".

Kuva 42 Puutalo (1994) "K 137".

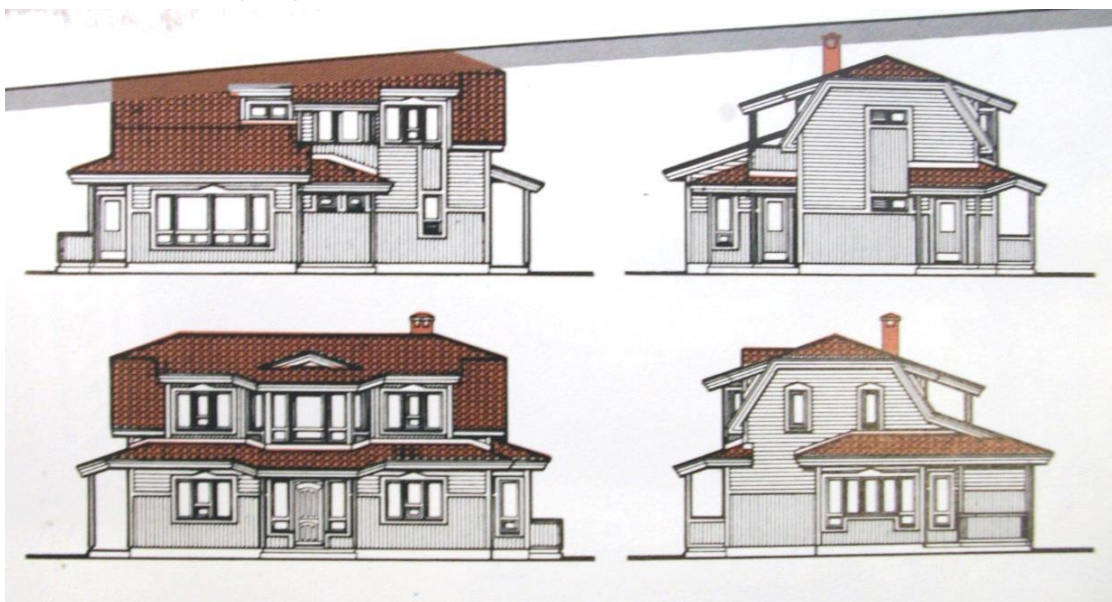

Kuva 43 Kastelli (1992) "Design 182."

Kuva 44 Familia-talot (1992) "Familia 122".

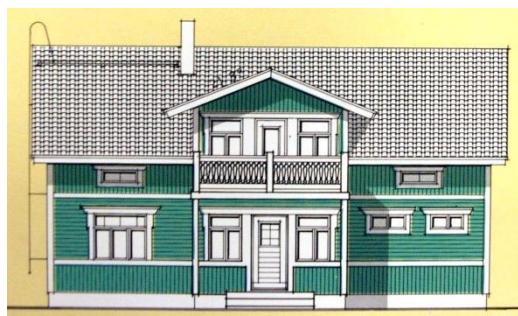
Kuva 45 "Familia-talot (1992) "Familia 109".

Kuva 46 Salvostalo (n. 1991) "K133".

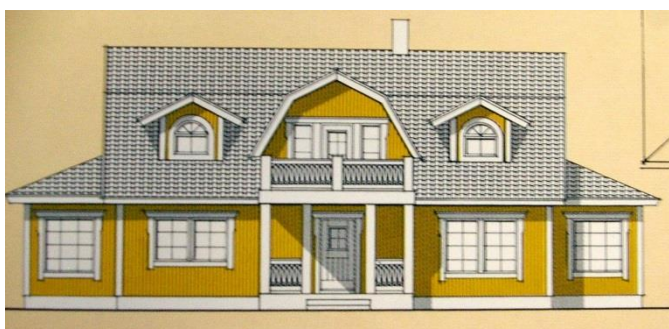

Kuva 47 Puutalo "Kotitila 120".

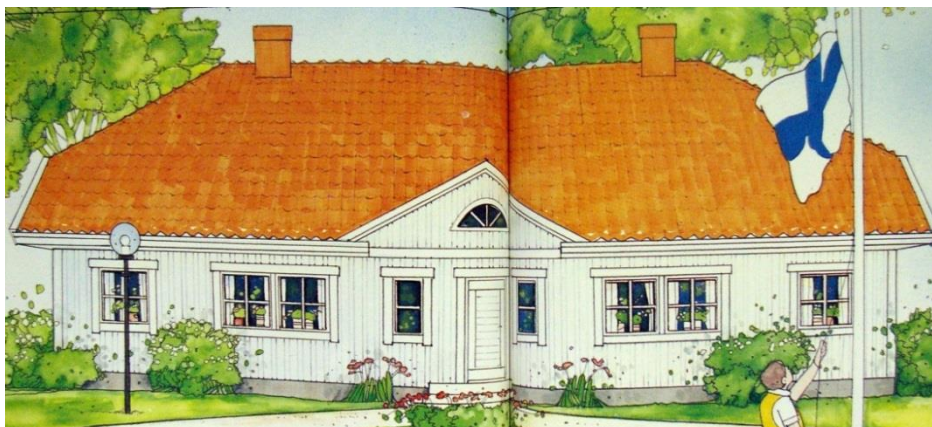
Kuva 48 Teri-talot (1994) "Teri-Mimmi 120".

Kuva 49 Teri-talot (1994) "Teri-Mimmi 144".

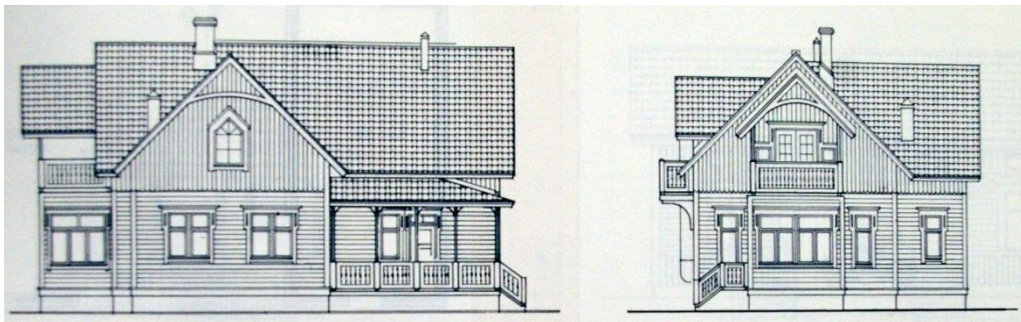

Kuva 50 Teri-talot (1994) "Teri-Matilda 154".

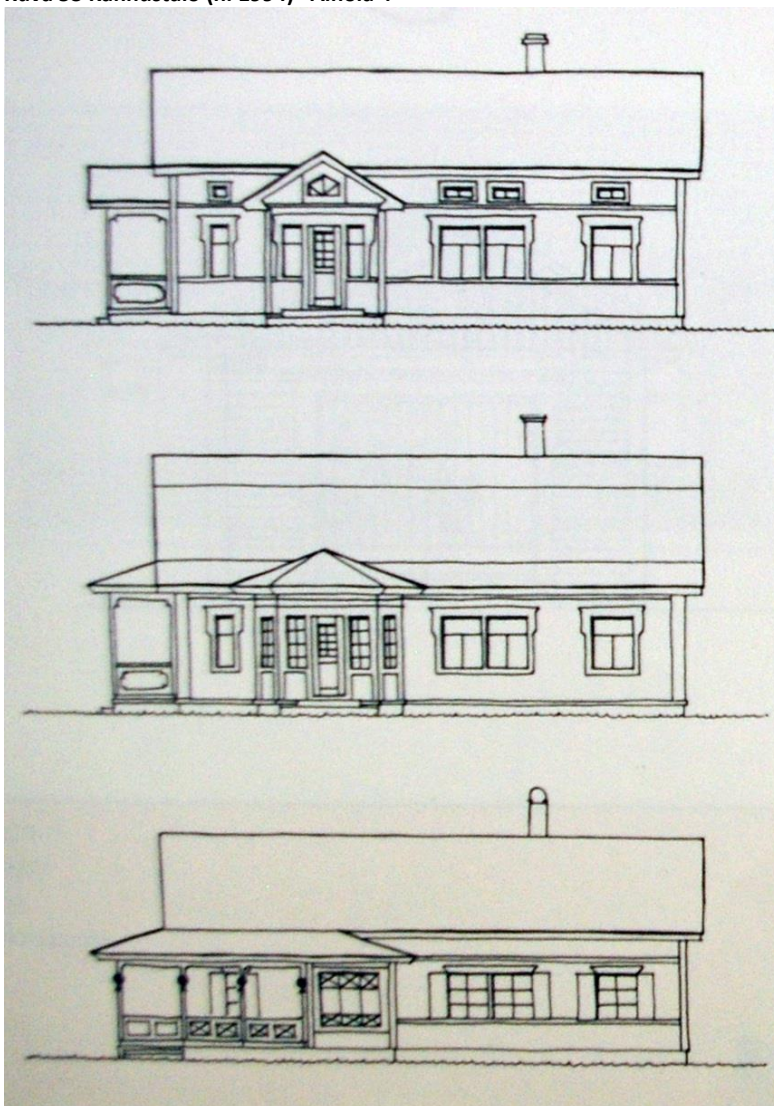
Kuva 51 Teri-talot (1994) "Teri-Matilda 182".

Kuva 52 Myresjöhäus "Finlandia Line 3019".

Kuva 53 Kannustalo (n. 1994) "Ainola".

Kuva 54 Kannustalo (n. 1994) "Huonekorkeuden, katon ja kuistin vaikutus ulkonäköön. Pohjalainen Ilona, Fröken Ilona ja Ameriikan Ilona".

Kuva 55 JEO-talo (1999) "Orkidea 102".

Kuva 56 "JEO-talo (1999) "Poppeli 124".

Kuva 57 Kastelli-talot (1998) "Linnanhera 141".

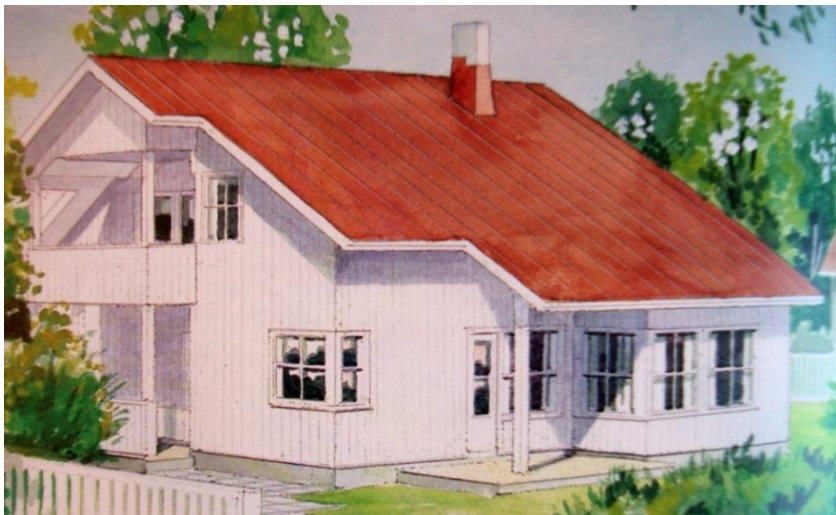
Kuva 58 JEO-talo (1999) "Lumikki 128".

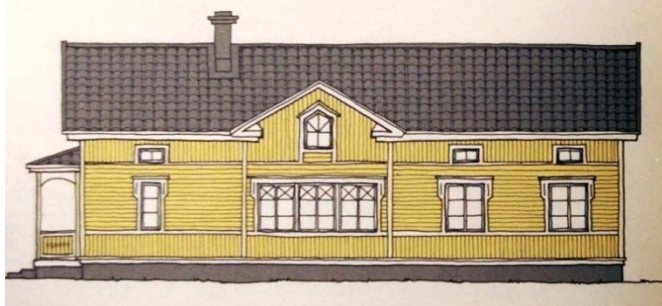
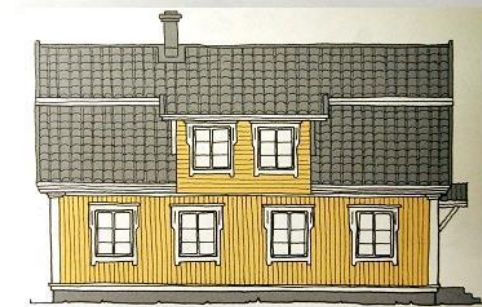
Kuva 59 JEO-talo "Pioni 166".

Kuva 60 Kastelli-talot (1998) "Linnanhera 162".

Kuva 61 Kastelli -talot(1996) "Raatiherra 152".

Kuva 62 Kannustalo (n. 1996) "Mansardi".

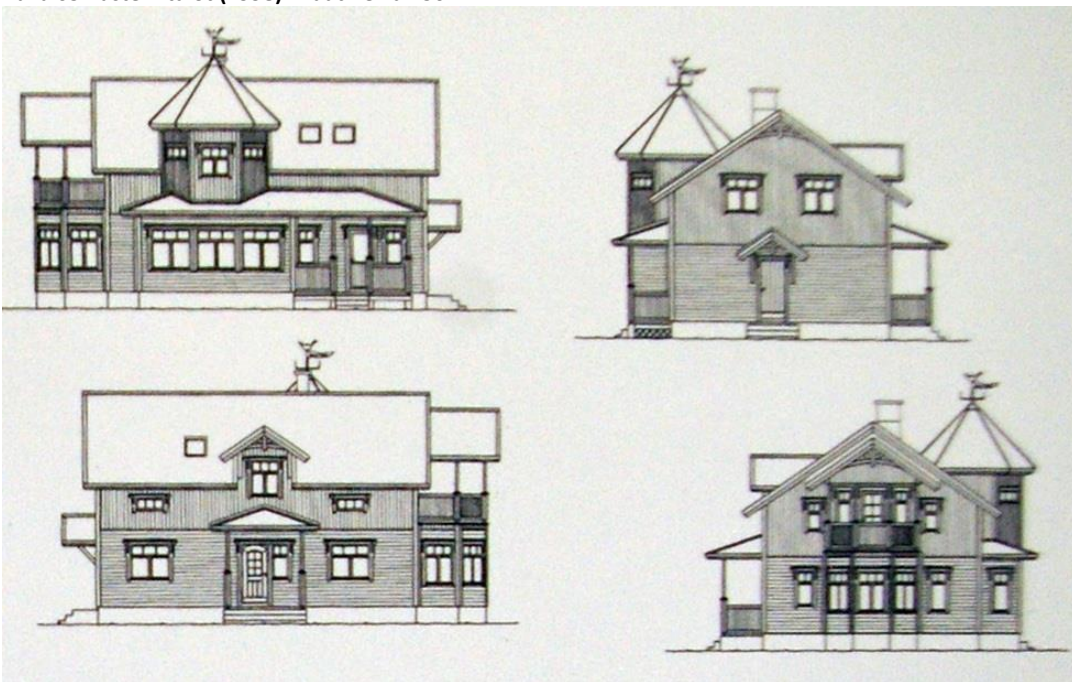
Kuva 63 Kannustalo (n. 1996) "Tammela".

Kuva 64 JEO-talo "Laventeli 198".

Kuva 65 Kastelli-talot (1998) "Raatiherra 150"-

Kuva 66 Kodikas-talot "Satulinna 151".

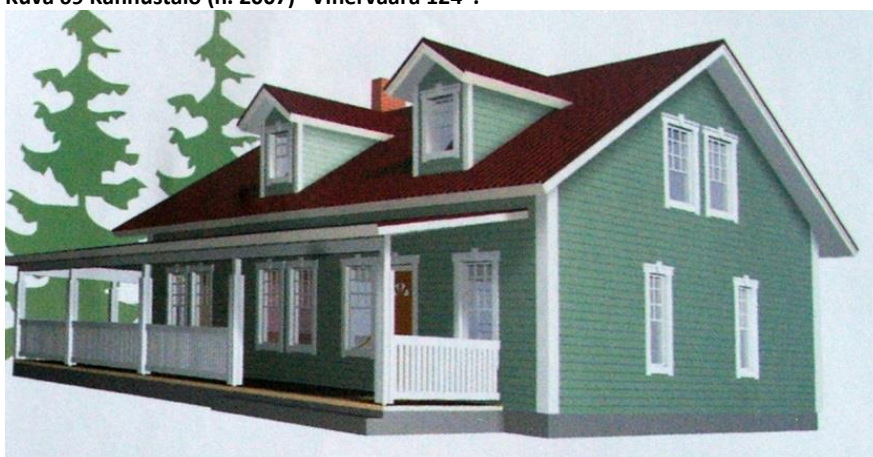
Kuva 67 Jukka-talo (n. 2003) "Sointu 148-2".

Kuva 68 Kastelli-talo (2002) "Moderni 138".

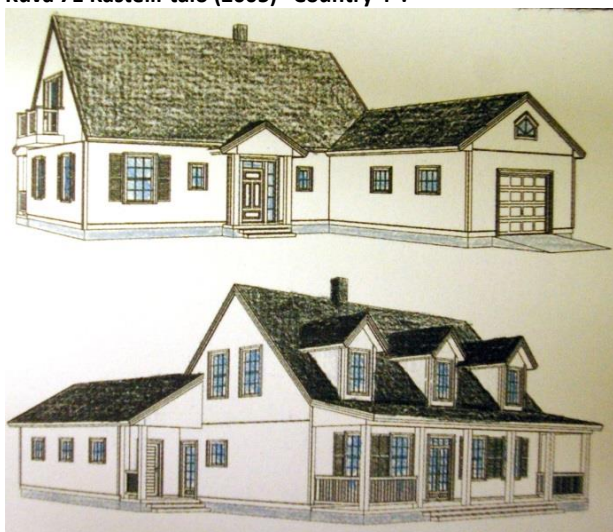
Kuva 69 Kannustalo (n. 2007) "Vihervaara 124".

Kuva 70 Kastelli-talot (2005) "Country 3".

Kuva 71 Kastelli-talo (2005) "Country 4".

Kuva 72 Kannustalo (n. 2005) "Long Island 163".

Kuva 73 Kannustalo (n. 2005) "Long Island 184".

Kuva 74 Kannustalo (n. 2005) "Harmaja 191".

Kuva 75 Kastelli-talo (2005) "Raatiherra 228".

Kuva 76 Kannustalo (n. 2006) "Moderni Rauhala 171".

Kuva 77 Kastelli-talot (2002) "Raatiherra 144"

Kuva 78 Kastelli-talot (2002) "Raatiherra 190".

Kuva 79 Jukka-talo (n. 2003) "Sointu 166-1"

Kuva 80 Kastelli-talot (2005) "Nostalgia 1".

Kuva 81 Kastelli-talot (2002) "Karelia 115".

Kuva 82 Kastelli-talo (2002) "Karelia 169".

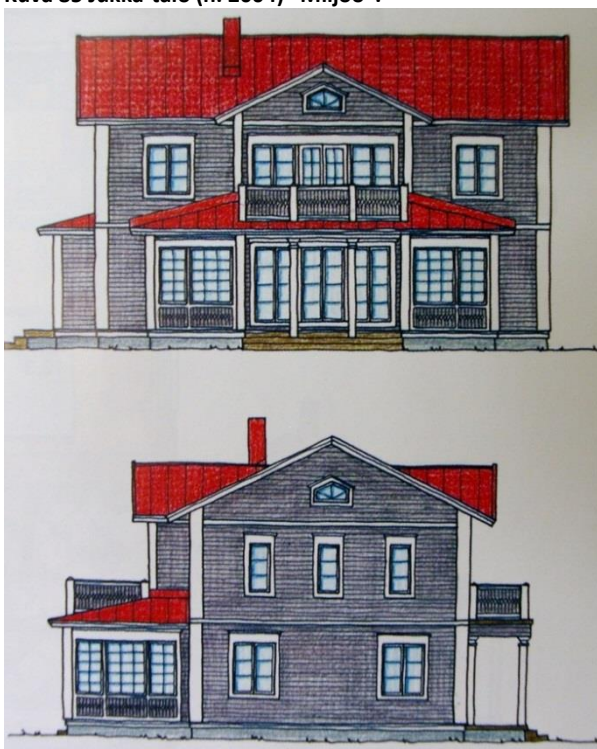
Kuva 83 Kannustalo (n. 2004) "Rauhala".

Kuva 84 Kastelli-talo (2005) "Kartano 196".

Kuva 85 Jukka-talo (n. 2004) "Miljöö".

Kuva 86 Kannustalo (n. 2004) "Kartano 194".

Kuva 87 Kannustalo (2004 [2013]) "Aurora Messuvoittaja".